

UDK 34

ISSN (штампано издање) 0352-3713

ISSN (онлајн) 2683-5711

ПРАВО

теорија и пракса

1 / 2026

- Накнада штете
- Радноправни положај новинара
- Конституционализација патриотизма
- Примена ЕСГ стандарда у радним односима
- Регулаторни аспекти тестирања козметичких производа
- Накнада нематеријалне штете за претрпљене душевне болове
- Седница Скупштине акционарског друштва
- Алкохолизам као криминоген фактор
- Предмет и карактер радног спора
- Легитимитет и легалитет револуције у теоријској мисли Едмунда Берка
- Правни изазови дигиталне имовине

ПРАВО

теорија и пракса

Година XLIII

Нови Сад, 2026.

Бр. 1

ИЗДАВАЧ:
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ
И ПРАВОСУЂЕ У НОВОМ САДУ
УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА
Гери Кароља 1, 21000 Нови Сад
Тел.: 021/400-484, локал 109; 021/400-499

СУИЗДАВАЧ:
„ПРАВО“ ДОО
Нови Сад, Гери Кароља 1, 21000 Нови Сад

Главни уредник:
Проф. др Јелена Матијашевић

Одговорни уредник:
Др Снежана Лакићевић

Секретар редакције:
Проф. др Ненад Стефановић

Лектор и коректор:
Мр Мара Деспотов
Мср Даница Томаш

Лектор и коректор за енглески језик:
Мр Кристина Марић

Техничка реализација и штампа:
Фелтон, Нови Сад

ПРАВО

теорија и пракса

Година XLIII

Нови Сад, 2026.

Бр. 1

Уређивачки одбор:

- Др Симеон Гелевски, професор у пензији, Правни факултет у Скопљу, Северна Македонија
Др Милан Почуча, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Др Владимир Чоловић, редовни професор и научни саветник, Правни факултет Универзитета Унион у Београду
Др Мирослав Витез, редовни професор, Економски факултет у Суботици, Универзитет у Новом Саду
Др Kouropis Konstantinos, доцент, Department of Law, Frederick University, Cyprus
Др Valentina Rinaldi, ванредни професор, "Niccolò Cusano" University – Faculty of Law
Др Душанка Ђурђевић, редовни професор у пензији, члан Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Др Славко Богдановић, редовни професор и консултант за водно право и политику
Др Здравко Петровић, редовни професор и адвокат, Београд
Др Милан Палевић, редовни професор, Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу
Др Cristina Elena Pora Tache, ванредни професор, Faculty of Psychology, Behavioral and Legal Sciences of "Andrei Saguna"
University of Romania, Faculty of Law of the Bucharest Academy of Economic Studies
Др Sanja Gongeta, проф. струч. студ., Veleučilište Lavoslav Ružička, Vukovar
Др Amer Fakhoury, редовни професор, College of Law, American University in the Emirates (AUE)
Др George Gabeledava, ванредни професор, Batumi Navigation Teaching University
Др Лазар Стошић, водећи научни истраживач, Don State Technical University, Rostov on Don, Russia
Др Предраг Мирковић, редовни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду

Издавачки савет:

- Др Марко Царић, редовни професор, Факултет за економију и инжењерски менаџмент у Новом Саду,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Др Милош Трифковић, академик, председник Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине
Др Миодраг Орлић, редовни професор у пензији
Др Александар Радованов, професор емеритус, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Др Небојша Шаркић, редовни професор, Правни факултет Универзитета Унион, Београд
Др Wolfgang Rohrbach, академик, St. Elizabeth University of Health and Social Sciences, Austria
Др Арсен Јаневски, редовни професор, Правни факултет Универзитета Јустинијан Први, Скопље, Македонија
Др Горлана Станковић, редовни професор, Правни факултет Универзитета у Нишу
Др Драго Цвијановић, редовни професор, Факултет за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи, Универзитет у Крагујевцу
Др Славољуб Царић, начелник Одељења за међународноправне послове, Министарство спољних послова

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

34

PRAVO : teorija i praksa = Law: Theory and Practice / glavni urednik Jelena Matijašević; odgovorni urednik Snežana Lakićević. – God. 1, br. 1 (1984) -. – Novi Sad : Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu : „Pravo“ doo, 1984-. – 24 cm

Tromesečno.

ISSN 0352-3713

COBISS.SR-ID 5442050

ПРАВО – теорија и пракса

Година XLIII

Нови Сад, 2026.

Бр. 1

САДРЖАЈ

Буказић Дејан Зарубица Сара Накнада штете због незаконитог рада јавних извршитеља	1
Антић Александар Лазовић Ивица Радноправни положај новинара у Републици Србији	17
Перић Дилигенски Тијана Конституционализација патриотизма – да ли је уставни идентитет могућ?	32
Крајишник Недељко Барјактаревић Драгана Ковачевић Тијана Примена ЕСГ стандарда у радним односима у Републици Србији	45
Катона Габор Војводић Слађана Стојиљковић Драгана Регулаторни аспекти тестирања козметичких производа и улога алтернативних модела у савременим стратегијама	64
Варађанин Тања Станковић Марија Станковић Марко Накнада нематеријалне штете за претрпљене душевне болове због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде	78
Кнежевић Мирјана Ђурић Злата Седница Скупштине акционарског друштва – изазови електронских комуникација	94

Илић Антанасијевић Анита

Лакичевић Милош

Алкохолизам као криминоген фактор код кривичних дела
угрожавања јавног саобраћаја..... 109

Смаилагић Сумеја

Предмет и карактер радног спора 123

Терзић Предраг

Легитимитет и легалитет револуције у теоријској мисли
Едмунда Берка..... 137

Јевтић Милан

Правни изазови дигиталне имовине – нормативни оквири
и перспективе развоја 150

Регистар садржаја часописа за 2025. годину..... 169

LAW – Theory and Practice

Year XLIII

Novi Sad, 2026

No. 1

C O N T E N T S

Bukazić Dejan

Zarubica Sara

Compensation for damage resulting from the unlawful conduct
of public enforcement officers 1

Antić Aleksandar

Lazović Ivica

The employment status of journalists in the Republic of Serbia 17

Perić Diligenski Tijana

Constitutionalization of patriotism – Is constitutional identity possible?..... 32

Krajišnik Nedeljko

Barjaktarević Dragana

Kovačević Tijana

Application of ESG standards in labor relations in the
Republic of Serbia..... 49

Katona Gabor

Vojvodić Sladana

Stojiljković Dragana

Regulatory aspects of cosmetic product testing and the role
of alternative models in modern strategies 64

Varadanin Tanja

Stanković Marija

Stanković Marko

Compensation for non-material damage for mental anguish suffered due to unlawful
deprivation of liberty and wrongful conviction 78

Knežević Mirjana

Đurić Zlata

Meeting of the shareholders' assembly of a joint-stock company – Challenges of electronic communications 94

Ilić Antanasijević Anita

Lakičević Miloš

Alcoholism as a criminogenic factor in criminal offenses against public traffic safety 109

Smailagić Sumeja

Subject matter and nature of labor disputes 123

Terzić Predrag

Legitimacy and legality of revolution in the theoretical thought of Edmund Burke 137

Jevtić Milan

Legal challenges of digital assets – Normative frameworks and development perspectives 150

Register of journal contents for the year 2025 169

Буказић Дејан*

<https://orcid.org/0009-0000-4047-6028>

Зарубица Сара**

<https://orcid.org/0000-0003-4314-9078>

УДК: 347.426:347.964.3

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/ptp2601001B

Примљено: 9. јануар 2026.

Одобрено за објаву: 29. јануар 2026.

Странице: 1–16

НАКНАДА ШТЕТЕ ЗБОГ НЕЗАКОНИТОГ РАДА ЈАВНИХ ИЗВРШИТЕЉА

АПСТРАКТ: Одговорност јавних извршитеља за штету насталу незаконитим радом заснива се на уставним гаранцијама, стандардима професионалне пажње и правилима облигационог права. Право на накнаду штете произлази из начела владавине права и обавезе државе да обезбеди делотворно извршење судских одлука, уз примену вишег стандарда пажње својственог носиоцима јавних овлашћења. Важећи оквир предвиђа личну и неограничену одговорност извршитеља, уз искључење одговорности државе, што отвара питање усклађености са правном сигурношћу и праксом Европског суда за људска права. Као одрживо решење намеће се јачање професионалних стандарда, обавезно осигурање и супсидијарна одговорност државе у изузетним случајевима.

Кључне речи: одговорност јавних извршитеља, накнада штете, уставне гаранције, деликатна одговорност, извршни поступак, правна сигурност, супсидијарна одговорност државе.

---

* Докторанд, адвокат у Панчеву, Панчево, Србија, имејл: adv.bukazic@gmail.com

** Доктор наука, истраживач сарадник, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд, Србија, имејл: rosucamsara@gmail.com

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Увод

Институт јавних извршитеља представља једно од најзначајнијих савремених решења у позитивном српском извршном праву, уведено са циљем унапређења ефикасности и правне сигурности у поступку принудног остваривања потраживања. Увођење ове правосудне професије доприноси јачању поверења инвеститора, грађана и привреде у ефикасност наплате потраживања (Војводић, 2023, стр. 31). Делегирањем јавних овлашћења приватним лицима успостављен је хибридни модел у којем јавни извршитељи, као носиоци јавних овлашћења и субјекти приватног права, доприносе растерећењу судова и ефикаснијој наплати, али и отварају питања своје грађанскоправне одговорности.

Уставни поредак Републике Србије, заснован на владавини права и правној сигурности, гарантује право на накнаду штете због незаконитог рада имаоца јавних овлашћења као кључни механизам заштите појединца, допуњен правилима облигационог права о противправности, узрочности и појачаној пажњи доброг стручњака.

Суд и јавни извршитељи представљају основне органе извршног поступка и поступка обезбеђења у домаћем извршном праву (Црњански, 2024, стр. 37). Приватноправни институти не смеју бити у супротности са јавним интересом, док јавно право може, у оправданим случајевима, интервенисати у приватне односе ради њиховог усмеравања (Милојевић, 2020, стр. 56). Правна норма је вредна само када изражава моралне вредности (Трајковић & Дракић, 2024, стр. 368). Неефикасан систем наплате, који повериоцу не обезбеђује правну сигурност остваривања гарантованих права, не подрива само поверење појединаца већ и правни поредак државе (Ваван, 2013, стр. 227).

У правној теорији преовладава став да је грађанскоправна одговорност носилаца правних професија, попут адвоката, јавних бележника и јавних извршитеља, у највећој мери обликована судском праксом и правном теоријом, будући да посебни прописи и етички кодекси садрже претежно општа правила и упућују на примену општих начела одштетног права (Петрић, 2010, стр. 24).

Посебност одговорности јавних извршитеља огледа се у искључењу одговорности државе, упркос уставној гаранцији права на накнаду штете, што доводи у питање усклађеност таквог решења са Уставом Републике Србије (2006) и стандардима ЕСЈП-а, према којима држава задржава крајњу одговорност за делотворно извршење судских одлука.

2. Уставноправни основ одговорности

Устав Републике Србије (2006) полази од начела владавине права, заштите људских права и гарантованог права на делотворан правни лек. У том оквиру, право на накнаду штете проузроковане незаконитим или неправилним радом органа јавне власти и имаоца јавних овлашћења представља један од фундаменталних инструмената индивидуалне правне заштите. Заштита од самовољног, незаконитог или непажљивог поступања државних субјеката и лица која делују у јавном интересу део је ширег уставног концепта одговорне и транспарентне власти.

Члан 35 Устава Републике Србије (2006) експлицитно гарантује право сваком лицу да захтева накнаду материјалне и нематеријалне штете коју му проузрокује незаконитим или неправилним радом државни орган, имаоца јавних овлашћења или орган локалне самоуправе. Уставна заштита тиме превазилази класични модел одговорности државе, јер се односи и на правна и физичка лица којима су поверена јавна овлашћења, укључујући јавне извршитеље.

Нормативна конструкција ове одредбе заснива се на неколико кључних премиса: 1) лице које трпи штету не сме остати без правне заштите због тога што јавну функцију врши приватни субјект; 2) гаранција накнаде штете има превентивни и репарациони карактер; 3) одговорност имаоца јавних овлашћења представља продужену руку одговорности државе, будући да јавна функција задржава јавноправни карактер без обзира на то ко је носи.

Устав Републике Србије (2006, у даљем тексту Устав) својим чланом 137 предвиђа да у интересу ефикаснијег и рационалнијег остваривања права и обавеза грађана и задовољавања њихових потреба од непосредног интереса за живот и рад, законом се може поверити обављање одређених послова из надлежности Републике Србије, аутономној покрајини и јединици локалне самоуправе. Даље, у истом члану је прописано да се поједина јавна овлашћења могу законом поверити и предузећима, установама, организацијама и појединцима. Сагласно наведеном, јавна овлашћења из области спровођења извршног поступка поверена су јавним извршитељима.

2.1. Јавни извршитељ као имаоца јавних овлашћења

Јавни извршитељ делује у својству носиоца поверених јавних овлашћења, при чему обавља радње које су традиционално биле у надлежности суда. За разлику од јавног бележника, који су дефинисани

као служба од јавног поверења, извршитељ добија само јавна овлашћења (Николић, Сибиновић, Почуча & Шаркић, 2020, стр. 243). Јавни извршитељ је вансудски, недржавни правосудни орган надлежан за одлучивање и спровођење извршења (Станковић & Трговчевић Прокић, 2020, стр. 71). Иако је организационо и статусно субјект приватног права, његова функција у систему извршења има неспорно јавноправни карактер. Тиме се јавни извршитељи налазе у позицији специфичног субјекта уставноправне одговорности, која се разликује од класичне професионалне одговорности приватних делатника.

Уставни оквир њиховог положаја омогућава примену истих стандарда одговорности као и на државне органе, укључујући: обавезу законитости и професионалности; заштиту права странака у поступку; обавезу надокнаде штете услед незаконитог поступања. Тиме се обезбеђује континуитет правне заштите, тако да делегирање извршне функције не може довести до смањења стандарда одговорности у односу на традиционални, судски модел извршења.

2.2. Уставна колизија и ограничења законског искључења одговорности државе

Закон о извршењу и обезбеђењу (2015) садржи одредбу у члану 498, у ставу 2, којом се држава ослобађа одговорности за штету коју јавни извршитељ проузрокује својом кривицом. Овакво законско решење доводи до уставноправног питања – да ли је законодавац овлашћен да ограничи уставно право на накнаду штете искључивањем државне одговорности у целости? Полазећи од супремације Устава и природе уставних гаранција, јасно је да законодавац нема дискреционо право да дерогира суштинску садржину уставног права. Држава се не може у потпуности ослободити одговорности за делотворност извршења судских одлука тиме што ће јавну функцију поверити приватним субјектима, нити може допустити ситуацију у којој се оштећени налази у правном вакууму услед евентуалне ненаплативости одговорности јавног извршитеља.

У пракси, ово питање добија додатну димензију у светлу стандарда Европског суда за људска права, према којима држава задржава крајњу одговорност за обезбеђење делотворног извршења пресуда и заштиту права појединаца. Тиме се намеће потреба другачијег тумачења законског ослобађања државе од одговорности – не као апсолутног, већ

као института чија примена мора бити усклађена са уставним правом и међународним обавезама Републике Србије.

3. Облигационоправни основ одговорности јавних извршитеља

Грађанска одговорност подразумева обавезу накнаде штете коју један правни субјект проузрокује другом (Радованов, 2009, стр. 229). Грађанскоправна одговорност јавних извршитеља заснива се на општим правилима облигационог права о одговорности за штету, допуњеним посебним правилима која проистичу из природе поверене јавне функције. За разлику од класичних субјеката приватног права, јавни извршитељи обављају професионалну делатност у јавном интересу, уз појачане стандарде пажње, одговорности и транспарентности. Јавни извршитељи одговарају у случају обичног немара, односно због понашања која су супротна правном стандарду пажње доброг стручњака. Садржај повећане пажње доброг стручњака утврђује се према правилима струке и важећим професионалним обичајима (Николић, 2002, стр. 248). Одговорност извршитеља постоји када је штета проузрокована грубом непажњом или намером (Амповска, 2018, стр. 296–297). За разлику од других професија, однос између странака није уговорне природе, а његово поступање строго је нормирано начелом формалног легалитета (Крстић, 2017, стр. 205).

Од лица које обавља професионалну делатност очекује се поступање у складу са правилима струке, уз познавање и примену професионалних правила, при чему су њихова права и одговорности уређени посебним прописима (Југ, 2012, стр. 444). Грађанскоправна одговорност јавног извршитеља додатно је оснажена обавезом осигурања од штете настале у обављању његове делатности према странкама и другим лицима (Јакшић, 2022, стр. 896).

Стварноправна заштита примарно је усмерена на успостављање имовинског стања оштећеног лица какво је било пре повреде права – натурална реституција, а тек ако то није могуће, онда на накнаду вредности ствари – новчана реституција (Тасић & Лазић, 2024, стр. 35). Облигационо право Републике Србије заснива одговорност за штету на претпостављеној кривици и узрочном односу између противправне радње и настале штете. У случају јавних извршитеља, одговорност се претежно квалификује као деликтна, јер произлази из повреде опште законске обавезе поступања у складу са правом и стандардима професије, а не из

уговорног односа са оштећеним лицем. Одговорност јавног извршитеља активира се када су кумулативно испуњени одређени елементи, а то су: 1) противправна радња или пропуст; 2) настанак штете; 3) узрочна веза; 4) кривица извршитеља.

Такав концепт одговорности обезбеђује грађанима правну заштиту и у ситуацијама када са извршитељем нису у облигационом односу, већ трпе последице његовог незаконитог поступања у вршењу поверене јавне функције.

4. Стандард пажње доброг стручњака

Као стручњак, јавни извршитељ је дужан да испољи појачану пажњу доброг стручњака, уз виши степен одговорности, које се може ослободити само у случају лаке непажње (Николић & Шаркић, 2022, стр. 873). За јавне извршитеље важе строжи стандарди него за обичне учеснике правног промета. Као професионалци који обављају поверену јавну делатност, они су обавезни да поступају са дужном пажњом, у складу са правилима струке, етичким нормама и законом. Стандард пажње доброг стручњака у овом контексту подразумева виши степен одговорности него пажња доброг домаћина, која важи у општем облигационом режиму.

Овај стандард укључује: познавање релевантних прописа и судске праксе; правилну примену закона и процесних правила; професионално и непристрасно поступање према странкама; организациону и техничку оспособљеност канцеларије; обавезу ажурног и благовременог поступања. Повреда ових обавеза представља основ одговорности и истовремено критеријум за оцену кривице у парничном поступку за накнаду штете.

Постојање одговорности јавног извршитеља оцењује се према стандарду разумног, пажљивог и стручно оспособљеног извршитеља у истим околностима (Масникоса, 2020, стр. 79).

5. Субјекти одговорности и обим одштетног захтева

Јавни извршитељ одговара за штету целокупном својом имовином, чиме се потврђује приватноправни карактер његове одговорности. Одговорност није ограничена висином осигурања, нити постојањем дисциплинске одговорности, која постоји независно од грађанскоправне.

Постојање и обим грађанске одговорности јавног извршитеља за штету проузроковану у вршењу јавних овлашћења у извршном поступку

или поступку обезбеђења утврђује се, по захтеву оштећеног лица, у поступку који спроводи надлежан суд по правилима парничног поступка. Постојање дисциплинске одговорности не представља претходно питање у парничном поступку утврђивања грађанскоправне одговорности јавног извршитеља за накнаду штете.¹

Одговорност јавног извршитеља обухвата и штету насталу радњама његовог заменика или помоћника (Станковић, Палчаковић & Трешњев, 2022, стр. 1583). За штету коју причини заменик јавног извршитеља, одговорност носе јавни извршитељ и заменик јавног извршитеља солидарно. Такође, солидарно ће одговарати и за штету трећих лица, односно лица којима извршитељ повери поједине послове, ако је такво поверавање законом дозвољено. Солидарна одговорност значи да оштећени може захтевати накнаду од било ког од солидарног дужника у целости, док се међусобни односи решавају регресом према степену доприноса настанку штете. За штету коју причине помоћници јавног извршитеља, јавни извршитељ одговара као послодавац по принципу одговорности за другог. Одговорност за штету коју запослени проузрокује на раду и у вези с радом трећим лицима значи да је за штету коју они причине искључиво одговоран јавни извршитељ. Међутим, ово право подразумева и овлашћење јавног извршитеља као послодавца да регресним захтевом тражи, од лица за чији рад он одговара, накнаду износа који је платио трећем. Ово питање је регулисано члановима 170 и 171 Закона о облигационим односима (1978), те сагласно члану 171, ставу 3 истог Закона, ово право на регрес застарева у року од шест месеци од дана исплаћене накнаде штете.

У поступку остваривања накнаде штете странка која тврди да је претрпела штету дужна је да докаже постојање: штете, узрочне везе, незаконитог поступања извршитеља. Терет доказивања представља значајну процесну препреку, посебно у ситуацијама када је потребно утврдити узрочну везу између процесне радње јавног извршитеља и настале штете.

Дисциплински поступак није услов за грађанскоправну одговорност, већ евентуална дисциплинска одговорност може имати доказни значај у парници, чиме се потврђује аутономија грађанскоправне одговорности јавних извршитеља.

---

¹ Правни став Грађанског одељења Врховног касационог суда усвојен на Седници одржаној 11. 12. 2018. године.

6. Законски оквир и искључење одговорности државе (члан 498 ЗИО)

Нормативни режим одговорности јавних извршитеља у Републици Србији утемељен је на комбинацији општих правила облигационог права, посебних одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу (2015, у даљем тексту ЗИО) и професионалних стандарда које прописују надлежни органи и Комора јавних извршитеља. Посебно место у том оквиру заузима одредба члана 498 ЗИО, којом се експлицитно искључује одговорност Републике Србије за штету коју јавни извршитељ проузрокује својом кривицом у поступку извршења или обезбеђења. Тиме се законодавац определио за модел потпуне личне имовинске одговорности јавног извршитеља, уз потпуну пасивизацију државе у сфери накнаде штете у овим случајевима. Важећи оквир предвиђа личну и неограничену одговорност јавног извршитеља, уз искључење одговорности државе, што у пракси подразумева одсуство супсидијарне одговорности државе и ризик неоствариве накнаде штете, чинећи ово решење осетљивим са уставноправног аспекта.

Тужба за накнаду штете против јавног извршитеља не може заменити систем правних средстава предвиђен ЗИО (Бодирога, 2023, стр. 178). Одредба члана 498 ЗИО почива на концепцији да поверавање јавних овлашћења приватном лицу не преноси на државу одговорност за последице кривице тог лица. Међутим, овакво законско решење мора се посматрати и у светлу: уставне гаранције права на накнаду штете (члан 35 Устава); начела ефективног правног средства; међународних обавеза Србије, посебно у домену извршења судских одлука. Из перспективе уставног поретка, искључење одговорности државе не може бити апсолутно, јер би у супротном било дерогирано право грађана на правну заштиту, нарочито у ситуацијама када оштећени не може наплатити штету од извршитеља. Тиме се отвара питање евентуалне уставноправне колизије између члана 498 ЗИО и члана 35 Устава.

Држава је дужна да јавним извршитељима обезбеди неопходне услове за предузимање непосредних извршних радњи у складу са законом (Трешњев, 2018, стр. 397).

7. Одговорност државе у светлу европских стандарда и праксе ЕСЉП-а

Модел јавног извршитељства у савременим правним системима подразумева поверавање јавних овлашћења приватним лицима уз задржавање крајње одговорности државе за делотворно спровођење правоснажних судских одлука. Ово начело произлази из конвенцијских стандарда заштите људских права и праксе Европског суда за људска права (ЕСЉП), према којима је држава дужна да обезбеди ефикасан механизам извршења судских одлука, као саставни део права на правично суђење из члана 6 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Право на правично суђење у Републици Србији подигнуто је и на ранг уставног начела, тако што је наш Устав загарантовао право на правично суђење у члану 32. Извршење пресуде (извршне исправе) саставни је елемент суђења у разумном року (Милутиновић, 2016, стр. 172–173).

ЕСЉП консеквентно истиче да право на правично суђење није ограничено на фазу одлучивања, већ обухвата и обавезу државе да обезбеди спровођење судске одлуке. Право на суђење у разумном року представља право странака на ефикасан и брз поступак, искључујући непотребно одуговлачење, уз поштовање рокова одређених националним процесним законима (Миленковић, 2019, стр. 170). У супротном, правда остаје декларативна и неефикасна. Извршење пресуда представља саставни део права на приступ правди и правне сигурности, због чега држава, и када извршење повери приватним субјектима, задржава супсидијарну одговорност за исход поступка.

Држава је одговорна уколико је пропустила да предузме ефективне мере како би извршитељи могли да изврше свој задатак и како би се на тај начин принудно извршила одлука суда поменуте државе (*Pini and others v. Romania*, представка 78030/01). Један од начина да се гарантује ефикасност и кредибилитет правосудних система јесте да се осигура да се предмет решава у разумном року (*H. v. France*, 1989, представка 10073/82). Треба напоменути да је одлагање извршења посебно значајно за повреду права на суђење у разумном року, па одлагање може бити прихватљиво одређени временски период, под условом да не нарушава саму суштину права на суд (*Burdov v. Russia*, представка 59498/00, пресуда од 7. 5. 2002). ЕСЉП искристалисао је став да извршење има самосталну вредност у односу на природу налога за извршење и претходни судски поступак (*Estima Žorže v Portugal*, представка 16/1997/800/1003, пресуда од 21. 4. 1998). Извршни поступак не служи само ради извршења обавезе

плаћања пресуђеног износа, већ се њиме уређују и битни елементи самог дуга, па ће се посматрати као наставак иницијалног поступка и узети у обзир приликом рачунања дужине трајања целокупног процеса (*Silva Pontes v. Portugal*, представка 14940/89, пресуда од 23. 3. 1994). Извршни поступак представља интегрални део суђења о којем се говори у члану 6, у ставу 1 Конвенције (*Hornsby v. Greece*, представка 18357/91, пресуда од 23. 3. 1994). Дужност је држава да организују своје правне системе тако да судовима омогући да поштују захтеве члана 6 Конвенције, укључујући и право на суђење у разумном року (*Zimmerman and Steiner v. Switzerland*, представка 8737/79, пресуда од 13. 7. 1983). Суд не предочава државама нека посебна средства за постизање овог циља, пошто то није његова функција, већ само државе имају слободу организовања својих правних система и избор мера које ће користити у циљу поштовања гаранција из Конвенције (*Belilos v. Switzerland*, представка 10328/83, пресуда од 29. 4. 1988). Кашњење у извршењу пресуде може се само оправдати у посебним околностима, али да кашњење није такво да угрожава суштину права заштићеног чланом 6, ставом 1 Конвенције (*Imobilijare Safi v. Italia*, представка 22774/93, пресуда од 28. 7. 1999). Процењивање разумног трајања процедура врши се у сваком појединачном случају, у складу са специфичним околностима случаја, узимајући у обзир критеријуме из праксе суда (*Pretto and others v. Italy*, представка 7984/77, пресуда од 8. 12. 1983). Права гарантована конвенцијом су илузорна ако домаћи правни систем поједине државе дозвољава да обавезујућа судска одлука остане неефикасна и на тај начин штетна за појединачну страну у спору (*Raulyan v. Russia*, представка 22000/03, пресуда од 15. 2. 2007).

Пракса ЕСЈП-а потврђује да пренос јавних овлашћења на приватне субјекте не ослобађа државу обавезе регулације, надзора, интервенције и гарантовања накнаде штете, чиме држава задржава крајњу одговорност за систем извршења.

8. Критички осврт и предлози *de lege ferenda*

Нормативни положај одговорности јавних извршитеља одређен је тако да се држава ослобађа одговорности за штету коју јавни извршитељ проузрокује својом кривицом. Истовремено, ЗИО предвиђа и обавезу закључења уговора о осигурању од професионалне одговорности. Овакав дуални модел, потпуна лична одговорност извршитеља и обавезно професионално осигурање, у теорији би требало да обезбеди комплетну репарацију оштећених лица. Правилником о општим условима за

закључивање уговора о осигурању јавних извршитеља (2016), у члану 3 прописано је да: „Уговором о осигурању јавни извршитељ се осигурава од одговорности за штету која је проузрокована другом лицу услед грешке која је настала радњом или пропуштањем јавног извршитеља у обављању делатности и осигурава просторије јавног извршитеља и предмете примљене у депозит јавног извршитеља од штете која је другом лицу проузрокована оштећењем, уништењем или нестанком предмета. Уговор о осигурању нарочито садржи: 1) рок трајања осигурања (период покрића), који износи 12 месеци; 2) врсте ризика (опасности) за које се уговара осигуравајуће покриће – осигуравајућа заштита, које су према општим условима осигурања уобичајени ризици: провална крађа и разбојништво, пожар, поплава или последица какве друге елементарне непогоде; 3) суму осигурања по осигураном случају укупно за рок трајања осигурања, (период покрића) која износи: (1) код осигурања од одговорности јавног извршитеља најмање 100.000 евра у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије важећем на дан закључења Уговора о осигурању; (2) код осигурања просторија јавног извршитеља најмање 20.000 евра у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије важећем на дан закључења уговора о осигурању; (3) код осигурања предмета примљених у депозит јавног извршитеља најмање 30.000 евра у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије важећем на дан закључења уговора о осигурању. Осигурање од одговорности јавног извршитеља обухвата и осигурање од одговорности за грешке заменика јавног извршитеља, помоћника јавног извршитеља, лица која раде код јавног извршитеља и лица која у име и за рачун јавног извршитеља спроводе поједине радње извршења и обезбеђења.“

Међутим, ниска минимална сума осигурања, која неретко не одговара реалној вредности потенцијалне штете у поступцима извршења, посебно када је реч о непокретностима или сложеним имовинским односима, као и могућност да укупна штета премаши осигурану суму, што терет поново пребацује на извршитеља лично, а тиме и ризик ненаплативости. ЗИО нормативно ослобађа државу сваке одговорности за штету проузроковану кривицом јавног извршитеља. Ипак, држава је крајњи гарант делотворног извршења судских одлука. Према томе, потпуно ослобађање државе од могућности супсидијарне одговорности доводи до потенцијалне уставноправне колизије (чл. 35 Устава), конвенцијске колизије (чл. 6 ЕКЉП), правне празнине, јер може доћи до ситуације да оштећени не може остварити репарацију, иако је повреда настала у вршењу јавног овлашћења. У случајевима инсолвентности извршитеља,

или када полиса осигурања не покрива штету, оштећени фактички остаје без заштите. То је нарочито проблематично јер извршитељ делује у јавном интересу, поступање извршитеља представља наставак судског поступка, разумно очекивање оштећених јесте да држава гарантује минимум правне сигурности. Овакав нормативни модел ствара реални ризик повреде начела правне сигурности и начела ефективног правног средства. Од значаја је навести да поред обавезног осигурања, јавни извршитељи могу да имају и додатно осигурање од одговорности, које могу по сопственом избору закључити водећи рачуна о стандардима професионалног понашања (Ваван, 2022, стр. 57).

8.1. Предлози *de lege ferenda*

У циљу унапређења нормативног и функционалног система одговорности јавних извршитеља, а тиме и подизање нивоа правне сигурности, корисно би било да се уведе јасан модел супсидијарне одговорности државе. Држава би требало да одговара супсидијарно, у ограниченим и јасно дефинисаним ситуацијама: када извршитељ нема довољно средстава, када осигурање не покрива штету, када штета произлази из системских пропуста државе у надзору, у случајевима повреде конвенцијских права странака. Након исплате, држава би имала право регресног потраживања од извршитеља.

Затим, повећање минималне суме обавезног осигурања и прецизирање обухвата осигураног ризика. Будући да смо сведоци свеопштег поскупљења, а да је прописани обавезан минимум суме осигурања учињен правилником из 2016. године, потребно је повећати минималне суме осигурања, нарочито за радње које укључују непокретности; прописати минимални обим ризика које полиса мора да покрива, без могућности осигураваача да искључењима обесмисли сврху прописа; прописати обавезу континуираног одржавања полисе као услов за обављање делатности. Тиме би осигурање добило стварну, а не декларативну, улогу механизма заштите права странака, јавног извршитеља, државе, а у коначници и правне сигурности.

9. Закључак

Одговорност јавних извршитеља за штету насталу незаконитим или неправилним поступањем представља једно од кључних питања савременог извршног права, јер се налази на пресеку уставних

гаранција, јавноправног карактера њихове делатности и деликтних правила облигационог права. Иако је увођење јавних извршитеља допринело ефикаснијем спровођењу извршења и растерећењу судова, делегирање јавних овлашћења приватним лицима отворило је сложена питања обима њихове одговорности и улоге државе као крајњег гаранта правне заштите. Уставни поредак Републике Србије гарантује право на накнаду штете проузроковане незаконитим радом носилаца јавних овлашћења, чиме се потврђује да поверавање спровођења извршења приватним субјектима не може умањити стандарде правне сигурности. Грађанскоправна одговорност јавног извршитеља заснива се на противправности, узрочности и кривици, уз примену појачаног стандарда пажње доброг стручњака, укључујући и одговорност за рад заменика и помоћника. Међутим, законско искључење одговорности државе, уз ограничено професионално осигурање, ствара ризик да оштећени у појединим случајевима остане без ефективне репарације, што доводи у питање усклађеност важећег решења са уставним принципима и праксом ЕСЈП-а. Због тога се одржив модел одговорности мора заснивати на личној одговорности извршитеља, уз супсидијарну и јасно дефинисану одговорност државе у изузетним ситуацијама, као и на јачању професионалних стандарда и осигурања. Само такав уравнотежен приступ омогућава ефикасно извршење уз очување правне сигурности и поверења у правни поредак.

Сукоб интереса

Аутори изјављују да не постоји сукоб интереса.

Допринос аутора

Концептуализација, Д.Б.; методологија, Д.Б., формална анализа, Д.Б. и С.З.; писање – израда првог нацрта, Д.Б.; писање – преглед и уређивање, С.З. Сви аутори су прочитали и сагласили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

**Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење
надлежног одбора**
Није применљиво.

Bukazić Dejan

Attorney-at-Law in Pančevo, Serbia

Zarubica Sara

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia, Belgrade, Serbia

COMPENSATION FOR DAMAGE RESULTING FROM THE UNLAWFUL CONDUCT OF PUBLIC ENFORCEMENT OFFICERS

ABSTRACT: The liability of public enforcement officers for damage caused by unlawful conduct is grounded in constitutional guarantees, standards of professional care, and the rules of the law of obligations. The right to compensation for damage derives from the principle of the rule of law and the state's duty to ensure the effective enforcement of court decisions, applying a heightened standard of care inherent to holders of public authority. The current legal framework provides for the personal and unlimited liability of enforcement officers, while excluding state liability, which raises questions regarding its compatibility with legal certainty and the case law of the European Court of Human Rights. As a sustainable solution, strengthening professional standards, mandatory professional liability insurance, and the subsidiary liability of the state in exceptional cases are proposed.

Keywords: *liability of public enforcement officers, compensation for damage, constitutional guarantees, tort liability, enforcement procedure, legal certainty, subsidiary state liability.*

Литература

1. Амповска, М. (2018). Накнада штете у случају професионалне одговорности у правним професијама у складу са прописима Републике Македоније. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 57(81), стр. 296–297
2. Бодирога, Н. (2023). *Нови извршни поступак*. Београд: Правни факултет
3. Црњански, В. (2024). *Извршност јавнобележничког записа*. Београд: Службени гласник
4. Ваван, З. (2013). Нова правничка професија у нашем праву – институт (вансудског, приватног) извршитеља. *Civitas*, 3(5), стр. 218–229
5. Ваван, З. (2022). Осигурање јавних извршитеља од професионалне одговорности. *Европска ревија за право осигурања*, 21(2), стр. 49–58. Приступљено 25. 1 2025. <https://doi.ub.kg.ac.rs/doi/casopisi/evropska-revija/10-46793-erpo2102-49v/>
6. Војводић, Д. (2023). Мерење перформанси рада јавних извршитеља. *Билтен Коморе јавних извршитеља*, (10), стр. 30–44
7. Јакшић, А. (2022). *Грађанско процесно право*. Београд: Правни факултет
8. Југ, Ј. (2012). Odgovornost za štetu zbog nezakonitog ili nepravilnog rada sudaca. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 33(1), str. 443–460
9. Крстић, Р. (2017). Одговорност јавног извршитеља за штету насталу у поступку извршења или обезбеђења. *Правни живот: Часопис за правну теорију и праксу*, 66(12), стр. 199–214
10. Масникоса, В. (2020). *Одговорност јавног извршитеља као предузетника – докторска дисертација*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
11. Миленковић, С. Ј. (2019). *Право на правично суђење у грађанским споровима у пракси Европског суда за људска права*. Београд: Службени гласник
12. Милојевић, Г. (2020). Однос приватног и јавног и права. *Право – теорија и пракса*, 37(1), стр. 47–58
13. Милутиновић, Љ. (2016). Начело ефикасности и економичности у Закону о извршењу и обезбеђењу У: Шаркић, Н. (ред.), *Примена новог закона о извршењу и обезбеђењу: зборник радова* (стр. 172–189), Београд: Глосаријум
14. Petrić, S. (2010). Odgovornost odvjetnika za savjet i mišljenje. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 31(1), str. 23–29

15. Николић, М. & Шаркић, Н. (2022). *Коментар Закона о извршењу и обезбеђењу*. Београд: Службени гласник и Правни факултет Универзитета Унион.
16. Николић, М., Сибиновић, Ђ., Почуча, М., & Шаркић, Н. (2020). *Право правосудних професија*. Београд: Службени гласник и Правни факултет Универзитета Унион
17. Николић, М. (2002). Одговорност лекара за штету. *Правни живот: часопис за правну теорију и праксу*, 51(9), стр. 247–257
18. Радованов, А. (2009). *Облигационо право – општи део*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе
19. Станковић, Г. & Трговчевић Прокић, М. (2020). *Поступак извршења и поступак обезбеђења у Републици Србији*. Београд: Службени гласник
20. Станковић, Г., Палачковић, Д. & Трешњев, А. (2022). *Коментар Закона о извршењу и обезбеђењу*. Београд: Службени гласник
21. Тасић, А., & Лазић, М. (2024). Судска заштита стварних права. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 63(103), стр. 33–51
22. Трајковић, М., & Дракић, Д. (2024). О могућој неморалности права. *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, 58(2), стр. 355–370
23. Трешњев, А. (2018). *Од службених лица до јавних извршитеља*. Београд: Службени гласник и Правни факултет Универзитета Унион
24. Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06 и 115/21.
25. Закон о извршењу и обезбеђењу. *Службени гласник РС*, бр. 106/15, 106/16 – аутентично тумачење, 113/17 – аутентично тумачење, 54/19, 9/20 – аутентично тумачење, 10/23 и др. закон и 91/25
26. Закон о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/20
27. Правилник о општим условима за закључивање уговора о осигурању јавних извршитеља. *Службени гласник РС*, бр. 62/16

Антић Александар*
<https://orcid.org/0000-0002-4117-9401>

Лазовић Ивица**
<https://orcid.org/0009-0009-2961-8481>

УДК: 349.22:070.422(497.11)

Оригинални научни рад
DOI: 10.5937/ptp2601018A
Примљено: 6. новембар 2025.
Одобрено за објаву: 3. фебруар
2026.
Странице: 17–31

РАДНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ НОВИНАРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

АПСТРАКТ: Рад истражује радноправни положај новинара у Републици Србији, са посебним освртом на индивидуална и колективна права, као и механизме њихове заштите. Новинари обављају своју професију по различитим правним основама – могу бити стално запослени, фриленсери или ангажовани по уговорима о делу. Закон о јавном информисању и медијима (2023) предвиђа специфичности у погледу радног времена, права на искључивање, посебне заштите од отказа и колективних права. Анализа примене Закона о мирном решавању радних спорова (2004) показује да новинари често користе вансудске методе заштите својих права, захваљујући добро развијеним синдикатима, професионалним удружењима и високом нивоу информисаности. За разлику од других радника, који често нису упознати са могућностима које нуди Републичка агенција за мирно решавање радних спорова, где се поступак може спровести брзо, ефикасно и бесплатно, новинари су спремни да користе ове процедуре, чиме додатно обезбеђују заштиту својих права и доприносе стабилности и професионалном развоју медијског сектора.

---

*Доцент, Универзитет у Крагујевцу, Правни факултет, Крагујевац, Србија,
имејл: aantic@jura.kg.ac.rs

**Др, Директор Републичке агенције за мирно решавање радних спорова, Београд, Србија,
имејл: ivica.lazovic@pravni-fakultet.info

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Кључне речи: новинари, радноправни положај, индивидуална права, колективна права, право на искључивање, синдикати, професионална удружења, мирно решавање радних спорова, Србија.

1. Уводна разматрања

Иако делује једноставно, дефинисање појма новинара у Републици Србији, па и у било којој другој држави, повезано је са бројним проблемима. Пре свега, позитивноправни акти не одређују појам новинара, тј. не прописују које лице се може сматрати новинаром. С обзиром на наведено, према мишљењу аутора, новинаром би се сматрало лице које се бави новинарством, као својом професијом или повремено, без обзира на начин радног ангажовања. „Одговор на питање шта је новинарство нуде пре свега специјализоване публикације које систематизују знања из новинарства (енциклопедије, лексикони), али и аутори који су уџбенике за практиковање професије уобичајено започињали дефинисањем саме струке. Оно што им је заједничко јесте истицање: (а) да је реч о делатности од јавног значаја; (б) да је реч о преношењу информација за велики број непознатих корисника који су на великој удаљености; (в) да је реч о медију путем којег се преносе информације које су посредоване у форми прилагођеној особинама медија; (г) да је реч о информацијама које прикупља и обликује професионална особа“ (Валић Недељковић & Пралица, 2020, стр. 11).

Радноправни положај новинара све је неповољнији, између осталог и због смањења удела стандардних уговора о раду и раста заступљености ангажовања новинара и новинарки по основу уговора о привременим и повременим пословима, ауторским уговорима и уговорима о делу, при чему је петина новинарки и новинара у статусу фриленсера (Крстић & Момчиловић, 2021, стр. 8). Новинари и други медијски радници у нетипичном радном ангажовању подједнако су мушкарци и жене, а њихова образовна структура безмало је идентична образовној структури стално запослених новинара и медијских радника. Међу фриленсерима је највише оних који се налазе на самом почетку каријере, тј. баве се медијима мање од пет година. Приметно је да, у поређењу са стално запосленима, фриленсери преовлађујуће раде за онлајн медије, углавном за приватне медије и медије цивилног сектора (Милић, Клеут, Милинков & Шованец, 2021, стр. 6).

Одређени број новинара жели да ради као фриленсер, због разлога који су углавном везани за слободу у одабиру теме коју би обрађивали,

начину пласирања информација којима располажу, слободи у погледу организовања радног времена, али и аудиторijума којем би одређени садржај био доступан (Урдаревић, 2022, стр. 1).

Према неким истраживањима, у претходних неколико деценија, медији приступају флексибилизацији рада својих запослених како би максимизирали профит и били конкурентни на тржишту. У том смислу они се понашају као било који други послодавац, иако је њихова друштвена улога значајнија од других послодаваца (Banga, Mandal & Mitra, 2019).

Посао новинара, поред радноправних, са собом носи и бројне друге изазове, од којих су најзначајнији безбедносни. Наиме, приликом обављања посла новинари су знатно више, у односу на остала лица, безбедносно угрожени (Gohdes & Carey, 2017, стр. 158). Како би се побољшала безбедност новинара, као и њихов целокупан положај, усвојена је Препорука CM/Rec(2016)41 Комитета министара земљама чланицама о заштити новинарства и безбедности новинара и осталих медијских актера (Recommendation CM/Rec(2016)41).

У овој препоруци у тачки 28 њеног додатка наведено је да је осигурање безбедности и заштите новинара и осталих медијских актера предуслов за обезбеђивање њихове могућности да ефикасно учествују у јавној расправи. Стога, континуирана застрашивања, претње и насиље над новинарима и осталим медијским актерима, заједно са непривођењем починилаца таквих кривичних дела правди, изазивају страх и имају одвраћајући ефекат на слободу изражавања и на јавну расправу. Прописна је обавеза државе да заштити новинаре и остале медијске актере од застрашивања, претњи и насиља без обзира на то да ли је њихов извор владин, судски, верски, економски или кривични.

2. Индивидуална права новинара

Посебан закон који у себи садржи норме које се односе на уређење радноправног положаја новинара у Републици Србији јесте Закон о јавном информисању и медијима (2023, чланови 56–66). Овим законом уређене су специфичности у погледу радноправног положаја новинара, које се односе на право на слободно изношење њихових ставова и мишљења, новинарску тајну, радно време, удруживање, уређење положаја уредника и посебну заштиту новинара.

2. 1. Посебна заштита новинара

Чланом 56 Закона о јавном информисању и медијима (2023) прописано је да новинару не може престати радни однос, умањити се уговорена зарада или уговорена накнада за рад, нити се на други начин ставити у неповољнији положај због тога што је у медију објавио истиниту тврдњу или изнео мишљење, као ни због тога што је своје мишљење изнео ван медија као лични став. Новинару не може престати радни однос, умањити се зарада, нити погоршати положај у редакцији због одбијања да изврши налог којим би кршио правна и етичка правила новинарске професије.

Претходно наведена норма гарантује новинару посебну заштиту од отказа и од стављања у неповољнији радноправни положај због обављања послова који су повезани са његовом професијом. Осим трудница, породиља и синдикалних представника, којима се јемчи посебна заштита од отказа у члановима 187 и 188 Закона о раду (2005), друге категорије запослених не уживају посебну заштиту од отказа у нашем правном систему. Стављање синдикалних представника у неповољнији положај због обављања синдикалне активности или синдикалног статуса забрањено је чланом 188 претходно наведеног закона, али и појединим посебним колективним уговорима, примера ради Посебним колективним уговором за запослене у основним и средњим школама и домовима ученика (2015, члан 60), али осим њих и новинара другим категоријама запослених није прописана посебна заштита. Из наведеног произилази да је законодавац новинарску професију препознао као посебно значајну за друштво и да стога жели да она ужива посебну заштиту, посебно имајући у виду свакодневне притиске којима су новинари изложени приликом обављања својих послова.

Текстови, чланци, прилози и други медијски садржаји, осим саопштења, изјава трећих лица и сервисних информација, морају бити потписани именом и презименом, иницијалима или псеудонимом аутора или групе аутора. Прилог новинара чији је смисао измењен у уређивачком поступку не сме се објавити под његовим именом без његовог пристанка. На овај начин се штите ауторска права новинара, али и њихов лични и професионални интегритет.

Новинар није дужан да открије извор информације, осим података који се односе на кривично дело, односно учиниоца кривичног дела за које је као казна прописан затвор у трајању од најмање пет година, ако се подаци за то кривично дело не могу прибавити на други начин. Заштита новинарских извора прописана је како би се обезбедили услови за обављање новинарског позива. Без прописане заштите новинарских извора, новинар

углавном не би био у могућности да се бави својим послом, имајући у виду осетљивост података које често објављују. Изузетак од заштите новинарских извора прописан је у циљу заштите друштвеног интереса, да се кривичноправна одговорност обезбеди за сва тешка кривична дела, како би се превентивно и репресивно деловало у борби против криминалитета.

2. 2. Особености повезане са радним временом

Законом о јавном информисању и медијима (2023) прописане су и особености повезане са радним временом новинара. Послодавац је дужан да утврди распоред радног времена за све запослене у медију, у складу са Законом о раду (2005). Послодавац писано обавештење о распореду радног времена доставља запосленима најкасније 48 часова раније. У случају хитне потребе, послодавац може изменити распоред радног времена најкасније у току радног дана за наредни радни дан, уколико наступе околности које се нису могле предвидети, отклонити или избећи, под условом да се запосленом обезбеди дневни одмор у складу са законом којим се уређује рад. Послодавац може о изменама распореда радног времена обавестити запосленог усменим путем, а писано обавештење израдити у року од 24 часа.

У односу на Закон о раду (2005), Законом о јавном информисању и медијима (2023) радно време новинара уређено је на посебан начин. Разлике су продукт специфичног посла који новинари обављају. Наиме, њихов посао је тешко планирати и на основу тог плана утврђивати распоред радног времена, и због тога је оправдано постојање особености повезаних са распоредом радног времена.

Штавише, новинарска професија је таквог карактера да је оправдано предвидети да је новинар конкретног дана обавио своје послове за пуно радно време ако је обавио радни задатак за тај дан који му је предвидео надређени. Дакле, у случају новинара оправдано је увођење радног времена по обављеном радном задатку. Новинари приликом обављања својих послова често морају напустити седиште послодавца, морају се дуго припремати и истраживати како би обрадили конкретну тему која је предмет њиховог истраживања, и због тога је готово неизводљиво да своје радно време проводе на уобичајен начин који подразумева обављање послова за послодавца у његовим просторијама одређени број часова. Како се не може јасно направити разлика између времена када раде и када не раде (јер се за свој посао често припремају и код куће), сматрамо да је оправдано предвидети и у закону могућност да се радно време новинара рачуна по обављеном радном задатку.

Послодавац може запосленом увести приправност за рад, у складу са чланом 50 Закона о раду (2005), којим је прописано да се време које запослени у току приправности проведе у обављању послова по позиву послодавца сматра радним временом. Приправност за рад не може трајати дуже од четири часа дневно односно дванаест часова недељно. Приправност за рад не може се увести запосленом који ради прековремено или у режиму прерасподеле радног времена. Накнада за сваки сат проведен у режиму приправности за рад износи 10% вредности радног сата основне зараде запосленог. Општим актом послодавца, колективним уговором или уговором о раду може се утврдити и виши износ накнаде.

Уколико запослени буде позван да обавља послове за послодавца током приправности, тај рад се сматра радним временом. Уколико се часови овог рада обављају након завршетка радног дана, када је запослени радио пуно радно време, запослени новинар би радио прековремено и имао право на увећану зарату по основу прековременог рада.

2. 3. Право на искључивање

Новинарима је чланом 62 Закона о јавном информисању и медијима (2023) предвиђено право на искључивање, које је новина у нашем правном систему. Осим за ову категорију запослених, наш правни систем не препознаје ово право за друге запослене.

Запослени има право да у току недељног и годишњег одмора, у складу са распоредом радног времена и распоредом коришћења годишњег одмора који донесе послодавац, не одговара на комуникацију послодавца, без обзира на који начин је она извршена (телефонски позив, електронске поруке и слично), осим ако током његовог одсуства нису наступиле ванредне околности у земљи, а тичу се области коју запослени покрива (ванредне ситуације, ванредна стања, стања опште опасности по здравље грађана и слично). Запосленом се због остваривања права на искључивање не може изрећи дисциплинска мера, нити може трпети било какве друге штетне последице.

Модерна комуникациона средства често бришу границу између радног и слободног времена запосленог. Због опште доступности мобилних и других електронских уређаја повезаних интернетом, запослени су практично стално доступни послодавцу, што је један од највећих извора стреса код запослених, који, уколико је константан, временом доводи до појаве психофизичких болести и пада продуктивности (Von Bergen, Bressler & Proctor, 2019). Право на искључивање, које је признато

новинарима, представља меру која би требало да смањи стрес који настаје код запослених због промењених услова рада који су наступили услед употребе нових комуникационих технологија у радном процесу.

Значај права на искључење препознат је и од стране Европског парламента, који је заузео став да се здравље запослених мора штитити, те да државе чији правни системи још увек не препознају ово право треба да га уреде путем колективних уговора (Рајић-Талић, 2023, стр. 313).

„У недостатку посебних прописа ЕУ који захтевају успостављање изричитог права на искључење, законодавство у овој области на националном нивоу ипак се развијало последњих година. То одражава све већи значај у јавним политикама питања утицаја сталне повезаности, те значи да свако извештавање о релевантним националним прописима неминовно подразумева гађање покретне мете. [...] У јуну 2023. године, девет држава чланица имало је законодавство које предвиђа право на искључење (Белгија, Хрватска, Француска, Грчка, Италија, Луксембург, Португал, Словачка и Шпанија). Поред тога, Ирска је 2021. године усвојила кодекс праксе; иако нема формални статус закона, судови га могу користити приликом одлучивања о основаности предмета. Четири државе чланице (Белгија, Француска, Италија и Шпанија) примениле су одређене релевантне одредбе и пре пандемије ковид 19. Грчка, Португал и Словачка усвојиле су 2021. године законодавство које садржи право на искључење, углавном као последицу пораста рада на даљину изазваног пандемијом. Ново законодавство у Хрватској донето је 2022. године, а у Луксембургу 2023. године. У обе земље одредбе су ступиле на снагу 2023. године. Законодавство у Луксембургу било је предмет расправе већ неко време и стога је укључено у овај извештај“ (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions [Eurofound], 2023, стр. 7).

2. 4. Положај уредника

Сваки медиј мора имати главног уредника, а главни уредник медија има својство одговорног уредника тог медија. Уредник за поједино издање, рубрику односно програмску целину одговара главном уреднику за садржај који уређује.

Сходно члану 16 Закона о јавном информисању и медијима (2023), главног уредника републичког и покрајинског јавног сервиса, медија који издаје јавна установа формирана од стране Републике Србије ради остваривања права на јавно информисање становништва на територији Аутономне Покрајине Косово и Метохија и медија који издаје установа,

привредно друштво или фондација ради остваривања права на јавно информисање на језику националне мањине, именује и разрешава орган управљања, на период од четири године, а на основу спроведеног јавног конкурса.

Чланом 17 истог закона одређено је да је приликом избора главног уредника медија чији су издавачи основани од стране националних савета националних мањина обавезно прибавити мишљење редакције о кандидату, која се изјашњава тајним гласањем.

Уреднику не може престати радни однос, умањити се зарада, нити он може бити смењен због одбијања да изврши налог којим би кршио правна и етичка правила новинарске професије. Главни уредник не може бити лице које ужива имунитет од одговорности. За главног уредника именује се лице које има пребивалиште на територији Републике Србије.

Уредник, као уосталом и сви новинари, ужива посебну радноправну заштиту. Због значаја посла који обавља, његова заштита је двојака. Он, наиме, превасходно ужива заштиту као новинар, а потом и као уредник.

Појачана заштита уредника произлази из његове одговорности. Наиме, осим субјективне, његова одговорност у медију може бити и објективна. Појачана заштита уредника произлази из његове одговорности. Поред субјективне одговорности, уредници могу сносити и објективну одговорност.¹ Примера ради, чланом 112 Закона о јавном информисању и медијима (2023) одређено је да ако се објављивањем информације односно записа повређује претпоставка невиности, забрана говора мржње, права и интереси малолетника, забрана јавног излагања порнографског садржаја, право на достојанство личности, право на аутентичност односно право на приватност, у складу са одредбама овог закона, тужбом се може захтевати: 1) утврђивање да је објављивањем информације односно записа повређено право односно интерес; 2) пропуштање објављивања, као и забрана поновног објављивања информације односно записа; 3) предаја записа, уклањање или уништење објављеног записа (брисање видео-записа, брисање аудио-записа, уништење негатива, одстрањење из публикација и слично).

Ова тужба, сходно члану 114, подноси се против главног уредника медија у којем је информација односно запис објављен.

¹ Овакав став заузет је и у пресуди Апелационог суда у Београду, ГжЗ 610/24 од 11. децембра 2024. године. У образложењу пресуде суд је навео да чињеница да је информација објављена у спорном тексту верно пренета из другог медија, уз навођење извора и коришћење иницијала тужиоца уместо његовог пуног имена и презимена, није довољна да првотуженог, као издавача, ослободи одговорности за објављивање неистините информације.

2. 5. Представници иностраних медија и дописништва иностраних медија

Представник иностраних медија (уредник, новинар, фото-репортер, сниматељ и други сарадници) и дописништво иностраних медија имају у обављању своје делатности иста права и дужности као и домаћи уредник, новинар, остали сарадници и медији. Ради лакшег обављања новинарског посла, представник иностраних медија и дописништво иностраних медија могу да се упишу у евиденцију иностраних представника и дописништва, која се води у министарству надлежном за послове јавног информисања, на основу чега им се издаје одговарајућа легитимација. Страно дописништво, као организовано представништво страног медија, стиче својство правног лица уписом у претходно наведену евиденцију.

Правилником о начину вођења и уписа у евиденцију представника иностраних медија и дописништва иностраних медија (2024) ближе се уређује начин вођења и уписа у евиденцију представника иностраних медија и дописништва иностраних медија и издавање легитимација за обављање медијске активности на територији Републике Србије. Под иностраним медијем, у смислу овог правилника, сматрају се дневне и периодичне новине, сервис новинске агенције, радио-програм, телевизијски програм и електронска издања тих медија, као и самостална електронска издања (уређивачки обликоване интернет странице), а који су основани изван граница Републике Србије, а представник иностраних медија је лице које за инострани медиј обавља медијску активност, и то као уредник, новинар, фото-репортер, сниматељ или други сарадник, на територији Републике Србије.

Представнику иностраних медија који борави на територији Републике Србије у периоду дужем од 90 дана, издаје се новинарска легитимација са роком важења до једне године, а уколико борави на територији Републике Србије у периоду краћем од 90 дана, издаје се прес-картица са роком важења до 90 дана.

3. Колективна права новинара

Чланом 64 Закона о јавном информисању и медијима (2023) у суштини је потврђено право новинара на слободу професионалног удруживања. Новинари могу слободно оснивати своја удружења, у складу са Законом о удружењима (2009). Колективна радна права новинари остварују преко синдиката, али и удружења имају значајну улогу у

заштити радноправног положаја запослених. Чланом 65 нормирано је да удружење новинара има правни интерес за мешање у радном спору у којем учествује члан тог удружења, ако се он томе не противи.

4. Заштита индивидуалних и колективних права новинара мирним путем

Иако новинари уживају судску заштиту својих индивидуалних и колективних радних права, они их могу остварити и мирним путем, у складу са Законом о мирном решавању радних спорова (2004), који се релативно често користи у пракси. Овим законом прописано је да се пред Републичком агенцијом за мирно решавање радних спорова могу штитити индивидуална радна права путем арбитраже, као и колективна радна права путем методе мирања.

Арбитража је поступак у којем трећа независна страна, арбитар, мериторно одлучује о спору након пристанка странака и у кратком року доноси правоснажну и извршну одлуку о предмету спора. Насупрот томе, мирање представља поступак у којем мирујтељ помаже странама да постигну заједнички споразум о превазилажењу свих спорности.

Према евиденцији Републичке агенције за мирно решавање радних спорова, новинари релативно често користе ове могућности.² У периоду од доношења Закона о јавном информисању и медијима 2023. године, решено је 15 колективних радних спорова, од којих се шест односило на штрајк, четири на примену колективног уговора код послодавца, три на измену колективног уговора, а по један на закључивање колективног уговора и утврђивање репрезентативности синдиката код послодавца. Што се тиче индивидуалних радних спорова, у истом периоду решено је 585 случајева, од чега се највећи број (преко 95%) односио на исплату зараде, док су појединачни случајеви обухватили злостављање на раду, отказе уговора о раду или исплату путних трошкова.

Када је реч о колективним радним споровима који се односе на штрајк, у сва четири случаја кључни захтеви тицали су се повећања зарада запослених. Два спора су решена препоруком мирујтеља, док је у преостала два постигнут заједнички споразум. Постигнути споразуми обухватили су нивелацију коефицијената, адекватно и реално описивање радних места у Правилима о унутрашњем уређењу и систематизацији

² Републичка агенција за мирно решавање радних спорова. *Приказ радних спорова*. Приступљено 28. 11. 2025. <https://www.ramrrs.gov.rs/sr-cyr/dokumenta>

радних места, као и динамику реализације и обавезност наставка социјалног дијалога у духу разумевања и међусобне толеранције страна у спору.

Препоруке мирујтеља, на захтев једне од страна, односиле су се на исплату увећаних зарада запосленима, које су претходно уговорене посебним колективним уговорима код послодавца.

У овим случајевима постојала је и адекватна судска пракса, али стране нису постигле сагласност око износа, динамике исплате и права на исте, па су синдикати тражили препоруке од мирујтеља.

Овакви споразуми често су иницирали накнадне индивидуалне поступке запослених са захтевима за исплату зарада увећаних за додатке из колективних споразума, што објашњава релативно висок број индивидуалних поступака са захтевом за исплату зарада. Слична ситуација забележена је и у осталим материјалним споровима, док је код случајева злостављања на раду исход у већини случајева био постизање споразума; у једном поступку није дошло до споразума, па су стране упућене на суд.

Подаци показују да новинари релативно ефикасно штите своја права, што се може повезати са неколико кључних фактора. Прво, новинари имају добро развијене и организоване синдикате, као и јаке професионалне асоцијације, што им омогућава приступ релевантним информацијама, правну подршку и координацију у колективним акцијама. Ова институционална подршка доприноси томе да су новинари боље информисани о механизмима заштите својих права и спремни да их активно користе.

Други значајан фактор јесте висок ниво информисаности новинара о вансудским методама решавања радних спорова. За разлику од других радника, који често нису упознати са процедурама мирања или арбитраже, новинари су свесни да се поступци пред Републичком агенцијом за мирно решавање радних спорова могу спровести брзо, ефикасно и потпуно бесплатно, често у року од месец-два. Ова комбинација институционалне подршке и знања о правним инструментима омогућава новинарима да реше спорове без потребе за дуготрајним и скупим судским поступцима, што додатно подстиче коришћење мирних метода решавања конфликта.

С обзиром на ове чињенице, може се закључити да висока стопа коришћења вансудских процедура међу новинарима не произилази само из њихове правне заштите већ и из развијеног синдикалног и професионалног оквира, као и из њихове проактивне свести о правима

и доступним механизмима решавања спорова. Ови фактори заједно чине да новинари имају већу контролу над процесом заштите својих радних права, што резултује ефикаснијим решавањем индивидуалних и колективних спорова у медијском сектору.

Превлађивање спорова у вези са зарадама одражава економску несигурност на тржишту рада у медијском сектору, док висок ниво свести новинара вероватно произилази како из синдикалног организовања, тако и из саме природе професије, која подразумева познавање правних права и јавних политика.

5. Закључак

Новинари своју професију за медије обављају по различитим правним основама. Они могу бити фриленсери, лица која раде по неком од уговора којима се не заснива радни однос и лица у радном односу. Аутори су у овом раду детаљно анализирали особености радноправног положаја новинара који су у радном односу.

Положај новинара има одређене специфичности у односу на остала запослена лица. Оне произилазе из одредаба Закона о јавном информисању и медијима (2023). У односу на остала запослена лица, запосленим новинарима су на посебан начин уређени радно време, право на искључење, посебна заштита од отказа и колективна права.

Право на искључење у правном систему Републике Србије признато је искључиво новинарима. Имајући у виду његову заштитну природу, аутори сматрају да би ово право требало проширити на све запослене, на исти начин на који је тренутно признато новинарима, и то путем измена и допуна Закона о раду (2005).

Додатно, анализа Закона о мирном решавању радних спорова (2004) показује да новинари релативно често штите како своја индивидуална, тако и колективна права, захваљујући добро развијеним синдикатима, професионалним удружењима и високом нивоу свести о вансудским механизмима заштите. Висок ниво информисаности новинара о својим правима и начинима вансудског решавања радних спорова такође је резултат специфичних карактеристика њихове професије. За разлику од других запослених, који често нису упознати са могућностима које пружа Републичка агенција за мирно решавање радних спорова, где поступци могу бити брзи, ефикасни и бесплатни, новинари су спремни да користе ове механизме, чиме обезбеђују бољу заштиту својих права и доприносе стабилности и професионалном развоју медијског сектора.

Сукоб интереса

Аутори изјављују да не постоји сукоб интереса.

Допринос аутора

Концептуализација, А.А.; методологија, И.Л.; формална анализа, А.А. и И.Л.; писање – припрема оригиналног нацрта, А.А. и И.Л.; писање – преглед и уређивање, И.Л. Сви аутори су прочитали и сагласили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Antić Aleksandar

University in Kragujevac, Faculty of Law, Kragujevac, Serbia

Lazović Ivica

Republic Agency for Peaceful Settlement of Labour Disputes, Belgrade, Serbia

THE EMPLOYMENT STATUS OF JOURNALISTS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

ABSTRACT: The paper examines the employment status of journalists in the Republic of Serbia, with a focus on individual and collective rights, as well as the mechanisms for their protection. Journalists carry out their profession under different legal arrangements – they may be permanently

employed, freelancers, or engaged under contracts for specific tasks. The Law on Public Information and Media (2023) stipulates specific provisions regarding working hours, the right to disconnect, special protection against dismissal, and collective rights. An analysis of the application of the Law on Peaceful Settlement of Labor Disputes (2004) shows that journalists frequently use out-of-court methods to protect their rights, thanks to well-developed trade unions, professional associations, and a high level of awareness. Unlike other employees, who are often unaware of the opportunities offered by the Republic Agency for Peaceful Settlement of Labor Disputes – where procedures can be conducted quickly, efficiently, and free of charge – journalists are willing to use these procedures, thereby further ensuring the protection of their rights and contributing to the stability and professional development of the media sector.

Keywords: *journalists, employment status, individual rights, collective rights, right to disconnect, trade unions, professional associations, peaceful settlement of labor disputes, Serbia.*

Литература

1. Banga J., Mandal A., & Mitra A. (2019). Does a free media protect labour rights? *Applied Economics Letters*, 26(9), pp. 741–744
2. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2023). *Working conditions and sustainable work – Right to disconnect – Implementation and impact at company level*. Luxembourg
3. Gohdes, A. R., & Carey, S. C. (2017). Canaries in a Coal-Mine? What the Killings of Journalists Tell Us about Future Repression. *Journal of Peace Research*, 54(2), pp. 157–174
4. Recommendation (Council of Europe) CM/Rec(2016)41 of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors
5. Von Bergen C.W., Bressler M., & Proctor T. (2019). On Grid 24/7/365 and the right to disconnect, *Employee Relations Journal*, 45(2), pp. 3–20
6. Валић Недељковић Д., & Пралица Д. (2020). *О новинарству и новинарима*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду
7. Закон о јавном информисању и медијима. *Службени гласник РС*, бр. 92/23 и 51/25
8. Закон о мирном решавању радних спорова. *Службени гласник РС*, бр. 125/04, 104/09 и 50/18

9. Закон о раду. *Службени гласник РС*, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење
10. Закон о удружењима. *Службени гласник РС*, бр. 51/09, 99/11 – др. закони и 44/18 – др. закон
11. Крстић И., & Момчиловић П. (2021). *Широм затворених очију – Колико новинарке и новинари познају своја радна права?* Београд: Независно удружење новинара Србије
12. Милић, В., Клеут, Ј., Милинков, С., & Шованец, С. (2021). *Перцепције социо-економског положаја новинара и медијских радника у Војводини*. Нови Сад: Независно друштво новинара Војводине
13. Правилник о начину вођења и упису у евиденцију представника иностраних медија и дописништава иностраних медија. *Службени гласник РС*, бр. 76/24
14. Посебан колективни уговор за запослене у основним и средњим школама и домовима ученика. *Службени гласник РС*, бр. 21/15, 92/20, 123/22 и 13/25
15. Рајић-Ћалић Ј., (2023). Право на искључивање – између породичног живота и професионалних дужности. *Радно и социјално право*, 27(2), стр. 303–319
16. Републичка агенција за мирно решавање радних спорова. *Приказ радних спорова*. Приступљено 28. 9. 2025. <https://www.ramrrs.gov.rs/sr-cyr/dokumenta>
17. Урдаревић Б. (2022). *Фриленсери и проблеми у њиховом појмовном дефинисању*. Београд: Центар за истраживање јавних политика

КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА ПАТРИОТИЗМА – ДА ЛИ ЈЕ УСТАВНИ ИДЕНТИТЕТ МОГУЋ?

АПСТРАКТ: Конституционализација патриотизма подразумева инсистирање на неупитним и универзалним вредностима око којих се постиже друштвена кохезија уместо инсистирања на разликама, које су неретко непремостиве. Уставност је метавредност, вредност изнад личних и ужегрупних интереса, националне, верске, културне или политичке припадности. Кључно истраживачко питање односи се на то да ли уставни патриотизам може да буде алтернатива за национализам. Аутор у раду настоји да пронађе друштвено-политичке и правно осмишљене одговоре и на низ других дилема – Да ли је овај концепт погодан за постизање друштвене кохезије и политичке лојалности у мултикултуралним друштвима, да ли је то средство за политичко оснаживање грађана и да ли путем њега могу да се ублаже конфликти у дубоко подељеним друштвима? Поред нормативног сагледавања овог концепта, применом емпиријског упоредноправног метода аутор испитује кредибилитет уставног патриотизма у правним државама са развијеном демократском и грађанском политичком културом. Налази рада показују да уставни идентитет није могућ у дубоко подељеним друштвима, са ратним ранама и националним траумама. Друштва навикнута на национализам као политичку

---

*Др, Виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд, Србија, имејл: tijana.peric.diligenski@ips.ac.rs

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

технолозију нису адекватан миље за конституционализацију патриотизма. Уставни патриотизам је тешко постигнути у амбијенту са развијеном корупцијом, клијентелизмом, поданичком културом и нефункционалним институцијама. Другим речима, владавина права и правна држава јесу предуслови за изградњу уставног патриотског идентитета.

***Кључне речи:** уставни патриотизам, владавина права, национализам, идентитет.*

1. Увод

Ако би се направила нормативна реконструкција модерних држава, дошло би се до закључка да је свака од њих основана неком врстом оснивачког акта, почев од оног републиканског који је изнедрио усамљени оснивач, преко друштвеног уговора, закључно са оснивачким митом. Овај потоњи је усредсређен на негацију свих претходних историјских идентитета, осим оног који сам изграђаје. Могло би се закључити да је држава извор сопственог јединства, који се у постнационалној ери карактерише као уставни патриотизам.

Као и већина концепата политичке филозофије, и уставни патриотизам теоријски је магловит појам, о којем није постигнут консензус академске и научне заједнице. Пионир у теоријском расветљавању овог појма био је Јирген Хабермас, који је имао амбицију да осмисли форму колективне идентификације постнационалне Немачке. Хабермас је редефинисао патриотске сентименте, правећи отклон од доминантног етничког и територијалног поимања патриотизма, или сликовитије – од крви и тла, фокусирајући се на уставна начела, пре свега на демократију, владавину права и слободу мишљења као ново везивно ткиво. Хабермасова (1992) замисао је била да у контексту европског грађанства продуби идеју о политичкој унији, „која се држи заједно добровољном претплатом на систем власти који је створио и одржавао устав“ (стр. 7). Друштвено-политичко читање наведене идеје огледа се у ставу да у мултинационалном миљеу нација не може да буде темељ политичког јединства. Отуда, конституише се постнационални идентитет као облик политичког идентитета који се темељи на уважавању демократских вредности људских права, као категорије са уставном традицијом (Хабермас, 1992, стр. 17). Речју, тежиште се помера са националног идентитета на нови уставнополитички идентитет.

На Хабермасове идеје надовезао се и Џон Ерик Фосум (2007), фокусирајући се на идеје партикуларизма и универзализма које детерминишу приврженост као носећи стуб уставног патриотизма. За овог аутора, уставни патриотизам је помало оксиморон јер покушава да премости универзализам људских права и посебности заједнице привржености (оданости) и идентификације (стр. 4). Фосум уводи на истраживачку агенду појам *дебљине привржености*, која се манифестује кроз излаз (излазну стратегију), гласање и лојалност. Излаз се мери спрам могућности појединаца да уђу или изађу из групе, уважавајући њихову идентитетску различитост. Историјско памћење као основ национализма, не оставља простор за напуштање групе (у виду сепаратизма, сецесионизма) будући да су заједничка историја и етничка припадност снажне спојнице. Гласање у контексту уставног патриотизма тумачи се као сагласност о споразуму који је плод сагласности великог броја актера који имају различита очекивања и полазишта, али који кроз разговор и ваљану аргументацију долазе до консензуса око уставног поретка, који сматрају неспорним. Лојалност је шира од правно-политичког аранжмана и она се, најшире посматрано, доживљава као посвећеност заједничком деловању (Fossum, 2007).

Национализам, као доминантан концепт 19. века, у значајној мери је изгубио своје упориште у послератној Европи. Плурализам етничких идентитета временом је у многим европским државама постао конституционална категорија, позната као конституционални плурализам. Поједини аутори су мишљења да је зарад спречавања тензије између национализма и конституционализма требало изнаћи одговарајућу алтернативу у виду уставног конституционализма, као вредносно неутралне и етнички слепе правне структуре (Öğr & Gözler Çamur, 2021, стр. 1183–1184).

Милер (2010) у уставном патриотизму види „нормативно привлачан облик грађанске, националне, можда чак и постнационалне привржености друштвима која су све више мултикултурална“ (стр. 9–10). Наведени аутор уставном патриотизму прилази као *колективном процесу учења*, у којем актери у ситуацији (губитници и добитници) имају свест да су њихов дневнополитички ангажман и вредности легитимисани у њиховом уставном систему (Müller, 2008, стр. 85). Милер полази од премисе да универзални моралистички принципи легитимишу уставни патриотизам јер из њих проистичу грађанска непослушност као метаправо, заштита мањина, политичка дебата. Лакше је да се детектује шта све уставни патриотизам није. Првенствено, он *per se* није теорија правде нити

оправдање демократског и политичког устројства. Поједини аутори иду корак даље, сматрајући да је уставни патриотизам легитимацијска парадигма за грађанску приврженост одрживом облику владавине, пре свега демократском и моралном (Степанов, 2012, стр. 650). Управо је приврженост највећи изазов будући да она подразумева да појединци треба да одреде које ће вредности подржавати, док је на држави да одреди програме које ће подржати.

Важно је да се истакне да конституционализација патриотизма није теорија правде већ би теоретски овај феномен могао да се подведе под теорију модерне плуралистичке демократије. Делиберативна демократија се темељи на слободи и једнакостима, као својим процедуралним захтевима, који коинцидирају са поимањем модерне либералне демократије. Уставни патриотизам није нормативно легитимисање либералне демократије. У својој сржи он је делиберативна активност слободних чланова политичке заједнице, који кроз дискусије постижу широк друштвени и нормативни консензус, који се огледа и у уставном тексту (Breda, 2018). Неутемељена су и становишта која у уставном патриотизму виде грађанску религију, будући да наслеђена уставна култура не би требало да буде непроменљива догма. Слобода, једнакост и циљеви уставног конституционализма (проналажење рационалних споразума) јесу његова епистемолошка структура. Све остало је надградња подлежна изменама.

Теорија уставног патриотизма претпоставља да расправе/дискусије/ дебате о локалним или националним темама које воде чланови политичке заједнице пружају појединцима осећај својине над општим уставним принципима (Cohen & Sabel, 2002). Дискусије о општем добру могу да се одвијају неформалним путем или унутар државних институција. Неформалне дискусије немају капацитет да резултирају изменама уставних норми. Но, саме уставне норме легитимишу отворену расправу о законима и политикама, чиме се ствара унутрашњи осећај припадности уставном поретку. За разлику од неформалних дискусија, делиберативне дискусије у јавним институцијама (представничким телима, судовима итд.) имају већи капацитет да доведу до промене уставног система (Breda, 2018).

Уставни патриотизам је потребно сагледати из нормативне и емпиријске перспективе. Пред уставним патриотизмом је низ дилема и питања која захтевају друштвено-политичке и правно промишљене одговоре. Уставни патриотизам је безобалан конструкт, који са собом носи и расветљавање дилеме – да ли је он погоднији за постизање умерене

политике или пре доприноси развоју грађанског активизма. Теоријски незаобилазно је и питање да ли је конституционализација патриотизма могућа у наднационалним ентитетима, као и да ли су му склоне елите које настоје да маргинализују мањине да би их представиле као уставне непатриоте.

Одговор на питање да ли уставни патриотизам може да супституише национализам – изузетно је комплексан, поготово у српском, али и у свим осталим постјугословенским националним контекстима. На овом месту истичем да уставни патриотизам не сагледавам као наднационални идентитет и сматрам да његова суштина није дистанцирање од државних и националних симбола, као што су застава, грб и химна. Уставни патриотизам настоји да надвлада вештачки креирану нетрпељивост и негацију другости као свеprisутну појаву у мултинационалним друштвима. Кровна вредност уставног патриотизма јесте једнакост пред законом, која подразумева владавину права, поделу власти и њено повиновање уставу и закону. У миљеу сложених друштвених идентитета, потребан је идејни Пијемонт који би окупио грађане око вредности уставног поретка уместо етничке или неке друге припадности. Припадност одређеним идентитетима, урођеним или стеченим, уставни патриотизам не доводи у питање будући да устав пружа гаранције за њихово уживање.

2. Примењени уставни патриотизам – компаративна искуства

Уставни патриотизам лојалност показује искључиво највишем правном акту као брани против узурпације моћи и централизације власти, дајући примат демократским вредностима у односу на (етно) национализам. Уставнопатриотски идентитет је грађански концепт који по себи није анационалан будући да сам устав грађанима јемчи очување своје другости, националности и осталих личних карактеристика. Он је Пијемонт који на окупу држи припаднике нације и различитих народности, омогућавајући њихову инклузивност и припадност различитим културолошким и етничким групама. Уставни патриотизам одржава стабилност у политички и друштвено хетерогеним амбијентима, у којима се приврженост држави и њеном конституционализму везује за држављанство, а не за заједничко етничко и национално порекло и језик. Аутор овог рада уставном патриотизму не прилази као светом гралу, већ вредносно неутрално детектује његове предности у национално

хетерогеним амбијентима, које су се друштвено-политичким консензусом определиле за његово нормирање. Дух уставног патриотизма провејава у постратној Немачкој, која се суочила са нацистичком прошлошћу, у Сједињеним Америчким Државама, Швајцарској, Канади и Европској унији, као супранационалној категорији.

Уставни патриотизам не само да је интегришући фактор, већ је и кључни чувар законитости и гарант апарата државне принуде која се примењује у случају грубих повреда уставноправног поретка. Уставни патриотизам је првенствено утемељен на космополитским, универзалним вредностима, али се поставља питање у којој мери може да надиђе државе. Овај концепт има своју емпиријску потврду не само у нормативним документима који ће бити анализирани у тексту који следи већ и у уставнопатриотском етосу и солидарности која је заживела код грађана као адресата уставноправних норми. На овај начин, избегнута је дихотомија између права у књигама и права у акцији упркос константним политичким изазовима и друштвеним трзавицама које постоје и у етаблираним демократијама.

2. 1. Канадска повеља о правима и слободама (Повеља)

У Повељи о правима и слободама мултикултуралне Канаде (1982) уважава се различитост, али се ипак даје примат интеграцији. Рефлексивност ка уставности је постепена да би се новопридошли чланови заједнице упознали и прихватили вредности и уставну традицију (Fossum, 2007, стр. 14). Канадска повеља о правима и слободама (Повеља) интегрални је део Уставног закона из 1982. године, којим се кроз дефинисање односа између државе и грађана јемче права и слободе свим грађанима.

Повеља гарантује основне слободе, попут религијских и медијских, под условом да се тиме не нарушавају права других или да се подривају јавни програми и политике. Демократска права се огледају у активном и пасивном бирачком праву сваког пунолетног Канађанина и намећу обавезу периодичног расписивања избора (најмање једном у пет година), који могу бити одложени у случају ванредног стања. По слову Повеље, канадски држављани и стални становници имају право на слободу кретања, тј. право да живе или траже посао било где у Канади. Закони могу да лимитирају ово право у случају добијања здравствених и социјалних погодности. Повељом су заштићена и законска права кроз обезбеђивање правичног третмана у оквиру правосудног система (право

на правично суђење, заштита од безразложног претреса, право на правног заступника, забрана лишења слободе без доброг разлога, правна заштита после хапшења, заштита против окрутног и неубичајеног кажњавања, корпус судских права, примарно претпоставка невиности).

Повеља гарантује слободу изражавања мисли и идеја, без интервенције извршне власти, као и право на једнакост које забрањује било који облик дискриминације, а нарочито оне на основу расе, националног или етничког порекла, боје коже, конфесије, пола, узраста, физичког или менталног недостатка, сексуалне оријентације, пребивалишта, брачног статуса.

2. 2. Уставни патриотизам у Европској унији

Повеља Европске уније о основним правима нормативни је покушај изналагања најмањег заједничког садржиоца за народе Европе који су показали спремност да деле мирну будућност утемељену на заједничким вредностима. Европска унија је формирана на универзалним вредностима људског достојанства, слободе, једнакости, солидарности, демократије, владавине права, безбедности и правде. Европска унија као наднационална творевина нема устав, али кроз концепт грађанства Уније поштују се мултикултуралност и национални идентитети држава чланица и њихова организација власти. Речју, Европска унија има грађанство, али нема ни класичан демос ни опшеприхваћен кодификован Устав, што не значи да није дошло до њене конституционализације. Поједини аутори иду корак даље, сматрајући да Унија баштини „антиреволуционарни, некодификовани и живи Устав, који је настао у поступку конституционализације Уније“, за који наводе да је резултат „ограничавања јавне власти правним нормама“ (Беширевић, 2013, стр. 27), до које је дошло прелажењем Уније из међународног у уставни правни поредак. Конституционализација се у овом контексту односи на процес конституисања новог правног поретка (Möllers, 2011, стр. 195).

Примењени уставни патриотизам могућ је у Европској унији због одсуства заједничког културног и историјског наслеђа држава чланица ове наднационалне организације. Европска унија се не базира на националном, већ на политичком и правном поретку, због чега је лакше изградити заједнички уставнопатриотски идентитет. Грађани држава чланица Европске уније истовремено баштине своју самосвојност и идентитетске и културне обрасце, градећи заједнички европски идентитет, утемељен на универзалним вредностима.

Шпански устав из 1978. године примењени је модел уставног патриотизма, који представља тектонску појаву у уставности и политичкој историји Шпаније. Реч је о Уставу који је редефинисао шпански политички систем и вредности на којима се он заснива, као и изворе права и систем територијалне организације (Juberias, 2018, стр. 56). Устав је редизајнирао класични шпански национализам, који је добио обресе грађанског национализма. Грађански национализам супротан је периферном национализму и у себи инкорпорише историјски детерминизам и културолошке шпанске обрасце. Уставни аранжмани из 1978. изнедрили су демократизацију и децентрализацију Шпаније и дали примат грађанској у односу на етничку димензију (Muro & Quiroga, 2005, стр. 25–26). На овај начин, успостављен је ембрион уставног патриотизма на инклузивном појму држављанства и осећају идентификације са политичким системом који пружа слободу и једнакост сваком појединцу (грађанину). Упркос тенденцијама баскијског и каталонског сепаратизма, уставнопатриотски идентитет опстаје, надилазећи просторне и временске оквире.

3. Границе уставног патриотизма

Критичари уставног патриотизма замерају му мањак партикуларизма односно чињеницу да одсуство саморазумевања није довољно да се осети снажна приврженост према странцима, са којима се не дели ни исто порекло, ни култура, ни место пребивалишта. Оправдана критика овог концепта односи се и на његову недовољну конститутивност. Да би заједнички идентитет оснажио грађане да осећају солидарност, приврженост и лојалност политици и институцијама, неопходно је да га грађани схвате као неодвојиви део себе. Питање је да ли уставни патриотски идентитет поседује такав капацитет будући да је његова природа процедурална, постигнута ширим друштвеним консензусом. Утемељена је и критика која мапира вештачки карактер уставног патриотизма, којем недостаје природност. Уставни идентитет је конструкт који би грађанима требало да пружи осећај сродства, који иако није наслеђен, створен је кроз приврженост заједничким институционалним вредностима. Демократски грађани који оптирају да буду уставне патриоте, нов идентитет не треба да појме као рефлексију него као творевину коју сами стварају (Hayward, 2007, стр. 187–188).

За успостављање уставног патриотизма неопходна је дубоко развијена правна свест, која је срж владавине права. Владавина права

је по себи дводимензионална категорија, сачињена од формалне (процедуралне) и материјалне компоненте. Процедурална компонента владавине права приоритизује формално регулисање правних аката, не фокусирајући се на њихов садржај. У овом контексту, кључна вредност је правна сигурност. С друге стране, материјална компонента владавине права огледа се у концептуалним и метаправним вредностима, укљученим у структуру правне норме, попут моралних и вредносних садржаја оличених у идеји правде и истине. Владавина права се отуда схвата као срж праведног друштва (Лаус, 2016, pp. 51–52).

Према мишљењу појединих аутора, владавина права је комплексан појам који конституише крајњи систем закона, институција, норми и приврженост заједници који грађанима пружају одговорност, праведне законе, отворену владу и доступну правду на најприкладнији начин за управљање у складу са универзалним принципима (Paleri, 2022; Перић Дилигенски, 2024).

Уставни патриотизам може да буде спасоносан за дубоко поларизована друштва, у којима се унутар супротстављених друштвених група ствара унутаргрупна лојалност и идентитет који је осетљив на било какву другост. Велика социјална дистанца, друштвени расколи, искључивост, нетолерантност, неспремност на дијалог и сарадњу са неистомишљеничком групом могуће је превазићи једино кроз конституционализацију патриотизма. Поларизујућа спирала потенцира припадност и приврженост једној страни, уз истовремено друштвено дистанцирање између супарничких табора (Korecký, Meyer-Sahling & Spirova, 2022, стр. 225). Друштвено је најопасније кад поларизација прерасте у насиље усмерено ка припадницима супарничке групе, које се не осуђује већ афирмише као крунски доказ лојалности и солидарности према властитој групи. Неопходно је да се избегне друштвена атмосфера која води тзв. нултој суми (*zero sum game*) односно ситуацији у којој је победа једне групе једнака губитку (поразу) друге групе (Перић Дилигенски, 2023, стр. 807).

4. Закључак

Изградња правне културе представља *condition sine qua non* за патриотски конституционални амбијент. Правна (не)култура која се повинује извршној власти, селективној примени права и склоности ка правној несигурности кочничар је јачању уставнопатриотских сентимената. Правни поредак има сопствену логику, која не сме да буде

уметност могућег, већ строго повиновање слову и духу закона. Уставни патриотизам није *panacea* који може да реши све правне и друштвене болке, нити је то правни трансплант који може да се накалеми у сваку државу, у сваком временском тренутку, у сваки правни поредак. Ауторитарни системи, дубоко поларизована друштва и системи са слабо развијеном грађанском политичком културом, по правилу су страно тело за конституционализацију патриотизма.

У постратним и постконфликтним друштвима, национализам као политичка технологија (а не национализам *per se*) фаворизује лажне националне сентименте и наративе који су у раскораку са универзалним принципима једнакости и праведности. Окретање партикуларистичким вредностима разводњава могућност за конституционализацију патриотизма и успостављање принципа и вредности са којима би могла да се идентификује већина чланова једног друштва.

Уставни патриотизам не може ни да буде општеприхваћен правни трансплант, поготово у дубоко подељеним друштвима, са ратним ранама и националним траумама. У таквом миљеу, чланови заједнице овај концепт одбацују као страно тело. Национални идентитет није кадар да се подреди уставном патриотизму у друштвима навикнутим на национализам као политичку технологију. Уставни патриотизам подразумева развијену правну културу и општеприхваћену свест о поштовању норми, не само из страха од санкције већ и због поверења у исправност диспозиције. Мишљења сам да уставни патриотизам није одговарајућа форма за друштва у којима буја правни нихилизам и у којима не постоји демократска и партиципативна политичка култура. Правни нихилизам се огледа у дистанцирању, релативизовању и негирању вредности инкорпорисаних у правне норме (Перић Дилигенски, 2020, стр. 346). Друштва са развијеним клијентелизмом, пароксијалном и поданичком политичком културом, отетим и нефункционалним институцијама, не могу да буду кандидати за формативни процес нормирања патриотизма.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да нема сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Perić Diligenski Tijana

Institute for Political Studies, Belgrade, Serbia

CONSTITUTIONALIZATION OF PATRIOTISM – IS CONSTITUTIONAL IDENTITY POSSIBLE?

ABSTRACT: Constitutionalization of patriotism implies insisting on unquestionable and universal values around which social cohesion is achieved, instead of insisting on differences, which are often insurmountable. Constitutionality is a metavalue, a value above personal and narrow group interests, as well as national, religious, cultural, or political affiliation. The key research question is whether constitutional patriotism can be an alternative to nationalism. In this paper, the author seeks to provide socio-political and legally grounded answers to a number of other dilemmas: whether this concept is suitable for achieving social cohesion and political loyalty in multicultural societies, whether it serves as a tool for the political empowerment of citizens, and whether conflicts in deeply divided societies can be mitigated through it. In addition to the normative consideration of this concept, by applying the empirical comparative law method, the author examines the credibility of constitutional patriotism in states governed by the rule of law with a developed democratic and civic political culture. The findings of the paper show that constitutional identity is not possible in deeply divided societies marked by war wounds and national traumas. Societies accustomed to nationalism as a political technology do not constitute an adequate milieu for the constitutionalization of patriotism.

Constitutional patriotism is difficult to achieve in an environment characterized by widespread corruption, clientelism, a subservient political culture, and dysfunctional institutions. In other words, the rule of law and a state governed by the rule of law are prerequisites for building a constitutional patriotic identity.

Keywords: *constitutional patriotism, rule of law, nationalism, identity.*

Литература

1. Беширевић, В. (2013). Устав без демоса – зашто Европска унија ипак има Устав. *Правни записи*, 4(1), стр. 27–61. DOI: 10.5937/pravzap4-4075
2. Breda, V. (2018). Constitutional Patriotism. In: Sellers, M., & Kirste, S. (eds.), *IVR Encyclopaedia of Jurisprudence, Legal Theory and Philosophy of Law*, M. N. S. Sellers and S. Kirste (pp. 1–7). Dordrecht: Springer. DOI: 10.1007/978-94-007-6730-0_221-1
3. Cohen, J., & Sabel, C. (2002). Directly-Deliberative Polyarchy. *European Law Journal*, 3(4), pp. 313–342. DOI 10.1111/1468-0386.00034
4. Juberias, C., F. (2018). Postepena transformacija španskog ustavnog prava – povodom 40. godišnjice španskog ustava iz 1978. *Pravni zapisi*, 9(1), str. 43–74. DOI: 10.5937/pravzap0-17076
5. Fossum, J. E. (2007). On the Prospects for a Viable Constitutional Patriotism in Complex Multinational Entities – Canada and the European Union compared, 2007. Приступљено 15. априла 2025. <https://cpsa-acsp.ca/papers-2007/Fossum.pdf>
6. Habermas, J. (1992). Citizenship and National Identity – Some reflections on the future of Europe’. *Praxis International*, 12(1), pp. 1–19
7. Hayward, C. (2007). Democracy’s Identity Problem – Is the Constitutional patriotism the Answer? *Constellations*, 14(2), pp.182–196
8. Kopecký, P., Meyer-Sahling, J. H., & Spirova, M. (2022). (Extreme) political polarization and party patronage. *Irish Political Studies*, 37(2), pp. 218–243. DOI: 10.1080/07907184.2022.2045143
9. Lauc, Z. (2016). Načelo vladavine prava u teoriji i praksi. *Pravni vijesnik*, 32(3–4), pp. 45–67
10. Möllers, C. (2011). *Pouvoir Constituant – Constitution – Constitutionalisation* In: Bogdandy, A.V., & Bast, J. (eds), *Principles of European Constitutional Law* (pp. 169–204). Oxford: Bloomsbury Publishing

11. Müller, J-W. (2008). A General Theory of Constitutional Patriotism. *International Journal of Constitutional Law*, 6(1), pp. 72–95. DOI: 10.1093/icon/mom037
12. Müller, J-W. (2010). *Ustavni patriotizam*. Beograd: Fabrika knjiga
13. Muro, D., & Quiroga, A. (2005). Spanish nationalism. *Ethnicities*, 5(1), pp. 9–29. DOI: 1486796805049922
14. Öğr, R., & Gözler Çamur, E. (2021). A theoretical approach to the constitutions, citizenship and nationhood – From civic and ethnic definitions towards a more active form. *Legal Hukuk Dergisi*, 219(19), pp. 1167–1192
15. Paleri, P. (2022). Rule of Law and Role of Government – Law Making, Enforcing and National Security In: Paleri, P. (ed.), *Revisiting National Security* (pp. 303–340). Singapore: Springer
16. Перић Дилигенски, Т. (2020). Рефлексије о правном ниҳилизму. *Српска политичка мисао*, 68(2), стр. 345–359. DOI: 10.22182/spm.6822020.15
17. Перић Дилигенски, Т. (2023). Оглед о политичкој поларизацији. *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, 57(3), стр. 795–809. DOI: 10.5937/zrpfns57-45015
18. Perić Diligenski, T. (2024). Establishing the rule of law as a national interest of the Republic of Serbia In: Đukanović, D., & Mišić, S., & Jović, N. (eds.), *National Interest(s) in World Politics*, (pp. 387–400). Belgrade: Čigoja štampa
19. Степанов, Р. (2012). Уставни патриотизам у Србији. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 84(10), стр. 647–657. DOI: 10.5937/gakv1210647S
20. The Canadian Charter of Rights and Freedoms. Приступљено 15. априла 2025. <https://www.justice.gc.ca/eng/csjsjc/rfc-dlc/ccrf-ccdl/rfcp-cdlp.html>

Крајишник Недељко*
<https://orcid.org/0000-0002-2284-0698>

Барјактаревић Драгана**
<https://orcid.org/0000-0003-4427-2019>

Тијана Ковачевић***
<https://orcid.org/0000-0003-3555-6335>

УДК: 342.734:331.104(497.11)

Оригинални научни рад
DOI: 10.5937/ptp2601045K
Примљено: 11. децембар 2025.
Одобрено за објаву: 24.
децембар 2025.
Странице: 45–63

ПРИМЕНА ЕСГ СТАНДАРДА У РАДНИМ ОДНОСИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

АПСТРАКТ: ЕСГ стандарди (*Environmental, Social, Governance*) представљају савремени концепт одрживог и одговорног пословања, који се све више огледа у радним односима широм Европе, па и у Републици Србији. Иако Србија још увек нема јединствен закон или стратегију која би систематски регулисала ЕСГ обавезе привредних субјеката, радноправно законодавство садржи већину елемената социјалне димензије ЕСГ-а, док се одређени сегменти компоненте управљања (Г) и заштите животне средине (Е) огледају индиректно кроз друге регулаторне области. У том смислу, домаће радно право показује висок степен нормативне спремности за интеграцију савремених ЕСГ принципа, посебно у областима безбедности и здравља на раду, забране дискриминације, синдикалних права и транспарентности. Циљ овог рада је да пружи свеобухватну анализу постојећег законодавног оквира Републике Србије који је релевантан за примену ЕСГ стандарда у радним односима. Посебна пажња посвећена је прегледу судске

---

* Доцент, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија, имејл: nedeljko.krajisnik@fpp.edu.rs

** Ванредни професор, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија, имејл: dragana.barjaktarevic@fpp.edu.rs

*** Доцент, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија, имејл: tijana.kovacevic@fpp.edu.rs

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

праксе која значајно доприноси операционализацији ЕСГ принципа, посебно у случајевима дискриминације, мобинга, кршења безбедности и здравља на раду, злоупотребе корпоративних овлашћења и заштите узбуњивача. У раду се такође разматра индиректни утицај европских прописа, пре свега Директиве о корпоративном извештавању о одрживости (CSRD) и Директиве о дужној пажњи у ланцу снабдевања (CSDDD), које, иако формално нису обавезујуће за Србију, имају снажан ефекат кроз пословање страних инвеститора и повезаних компанија. Закључује се да ће се очекивања у вези са ЕСГ стандардима у радним односима неминовно повећавати, те да је потребно даље јачати институционалне капацитете, унапређивати инспекцијски надзор и развијати корпоративне политике које промовишу одрживо радно окружење.

Кључне речи: радни односи, одрживи пословни модели, радна права, заштита радника.

1. Увод

Концепт ЕСГ стандарда¹ (*Environmental, Social, Governance*) представља оквир за процену и управљање одрживим пословним операцијама компанија. ЕСГ стандарди интегришу еколошке, друштвене и управљачке факторе у пословне стратегије, при чему сваки од три стуба, (E) *Environmental*, (C) *Social* и (G) *Governance*, има своју специфичну функцију и значај.

E – Environmental (заштита животне средине) компонента је која се фокусира на утицај пословања на животну средину и природне ресурсе. Она обухвата управљање емисијама, коришћење енергије и ресурса, управљање отпадом и примену одрживих пракси у ланцима снабдевања.

C – Social (друштвена одговорност) компонента је која обухвата све аспекте одговорног односа према запосленима, заједници и друштву. У контексту радног права, то значи заштиту права радника, промоцију једнаких могућности, безбедних и здравих услова рада и социјалног дијалога. Социјална димензија ЕСГ стандарда директно утиче на квалитет радних односа и дугорочну одрживост компаније.

---

¹ Иако се користи термин *ЕСГ стандарди*, заправо не постоји универзални ЕСГ стандард у правом смислу те речи, већ постоји неколико критеријума и методологија које служе за дефинисање овог термина.

G – Governance (корпоративно управљање) представља димензију која се односи на начин управљања компанијом, транспарентност доношења одлука и одговорност менаџмента. Она обухвата етичко пословање, успостављање јасних процедура, поштовање законских и регулаторних обавеза, заштиту узбуњивача, као и механизме контроле и надзора унутар компаније.

Све три компоненте ЕСГ стандарда заједно чине интегрисани приступ одрживом пословању, где еколошка и друштвена одговорност иду руку под руку са одговорним управљањем, а њихов ефекат се огледа и у квалитету радних односа, јачању угледа компаније и привлачењу инвестиција (Tuškan Sjauš, Zlovolić & Krišto, 2024).

У Републици Србији, иако не постоји посебан закон који регулише ЕСГ, многи елементи ових стандарда већ су нормативно регулисани кроз сет радног права и посебних закона. Кроз актуелни процес придруживања ЕУ и привлачења страних инвестиција, послодавци све више усклађују своје праксе са европским правилима, посебно у погледу извештавања, процене ризика у ланцима снабдевања и управљања људским ресурсима. Дакле, ЕСГ принципи постају не само препорука већ и стратешка нужност.

Циљ овог рада је да пружи свеобухватан увид у тренутни ниво интеграције ЕСГ принципа у радне односе и идентификује кључне изазове и перспективе за даљи развој кроз анализу нормативног оквира Републике Србије и његове усклађености са стандардима и законодавством Европске уније (ЕУ), као и кроз судску праксу.

2. Нормативни оквир Републике Србије релевантан за ЕСГ

2.1. Уставни основ

Устав Републике Србије садржи одредбе које су директно повезане са *С* и *Г* компонентама ЕСГ-а, укључујући право на достојанство и безбедне услове рада, забрану дискриминације, право на организовање синдиката, право на праведне услове рада и забрану запошљавања лица млађих од 15 година (Устав Републике Србије, 2006, чланови 55, 60 и 66).

Ове норме представљају уставни оквир за разраду и даљи развој ЕСГ принципа у области радних односа. На основу ових оквирних одредаба, свако од горенаведених права и обавеза детаљније је дефинисано посебним законима.

2.2. Закон о раду

Закон о раду (2005) основни је пропис који регулише радне односе и експлицитно забрањује дискриминацију у радним односима (Krstinić & Stefanović, 2025, стр. 59). Представља централни правни оквир кроз који су значајни ЕСГ елементи – посебно они који се односе на социјалну заштиту и корпоративно управљање – већ инкорпорирани. Наиме:

Достојанство запосленог – Закон прописује да послодавац мора поштовати лично достојанство и интегритет запосленог (чланови 12, 21–23). То укључује забрану било ког облика психолошког или физичког злостављања, мобинга, злостављачког понашања или понижавања запослених (Petrevska, Grujić & Pešević, 2023).

Једнаки услови запослења – Закон јасно забрањује дискриминацију на основу пола, старости, инвалидитета, вероисповести, националности или било које друге личне особине (чланови 18–20). Послодавци морају да обезбеде једнаке могућности за запошљавање, напредовање, обуку и бенефиције (Berber, Slavić & Leković, 2019). Ова одредба директно одговара С компоненти ЕСГ стандарда.

Право на безбедне и здраве услове рада – Закон о раду (2005) у комбинацији са Законом о безбедности и здрављу на раду (2023) обавезује послодавце да процене све ризике на радном месту и да предузму мере за заштиту радника (Закон о раду, 2005, члан 15; Закон о безбедности и здрављу на раду, 2023, чланови 15–18). Ово укључује обезбеђивање адекватне заштитне опреме, едукацију радника о безбедним радним праксама, правилно одржавање радних простора и опреме и праћење стања безбедности (Fenwick, Kalula & Landau, 2010). Ова област је посебно важна за ЕСГ јер представља С компоненту – очување здравља и живота запослених.

Социјални дијалог – Закон о раду (2005) гарантује запосленима право да оснивају синдикате и учлањују се у њих, као и право на учешће у колективном преговарању као кључном механизму социјалног дијалога (чланови 6, 8). Социјални дијалог је кључан за ЕСГ, јер омогућава запосленима да директно учествују у креирању одрживих и одговорнијих политика унутар компаније.

2.3. Закон о безбедности и здрављу на раду

Закон о безбедности и здрављу на раду (2023) кључни је пропис за имплементацију ЕСГ стандарда у заштити живота и здравља запослених. Његова примена обухвата све послодавце и раднике, без обзира на облик

власништва или сектор делатности. Закон прописује следеће обавезе и права:

Процена и управљање ризиком – Послодавац је дужан да идентификује, процени и континуирано прати све ризике по безбедност и здравље радника. То укључује анализу радних задатака, радног окружења и процеса (чл. 9–11, 13).

Образовање и обука радника – Послодавац мора да организује редовну обуку запослених о безбедном обављању посла, правилној употреби опреме и поступцима у ванредним ситуацијама (чл. 9, 16–18). Образовање је неопходно како би радници препознали опасности и применили превентивне мере, што јача свест о култури безбедности у компанији.

Одговорност послодавца – Непоштовање одредаба закона доводи до одговорности послодавца и може бити основ за накнаду штете запосленом (чл. 9, 33–34). Судска пракса у Србији потврђује да се одговорност послодавца може утврдити чак и када је повреда настала непажњом запосленог, ако послодавац није испунио обавезе из Закона.

2.4. Закон о спречавању злостављања на раду

Закон о спречавању злостављања на раду (2010) регулише заштиту достојанства запослених и спречавање мобинга и психолошког притиска на радном месту. Овај закон је директно повезан са ЕСГ принципом С компоненте, јер промовише безбедно и инклузивно радно окружење. Кључне одредбе укључују:

Дефиниција и облици злостављања – Закон дефинише злостављање на раду као континуиране или понављане негативне радње које угрожавају достојанство, част, интегритет или професионални развој запосленог (чланови 6–8). Ово укључује вербално или физичко злостављање, изолацију, неосновану критику или ускраћивање информација.

Обавезе послодавца – Послодавац је дужан да успостави процедуре за пријављивање злостављања, да истражи сваку жалбу и да предузме одговарајуће мере за заштиту жртве (чланови 9–11, 13).

Заштита запослених и санкције – Запослени који пријаве злостављање не смеју сносити последице због своје пријаве (Закон о спречавању злостављања на раду, 2010, чланови 13–15, 23–25).

2.5. Закон о заштити узбуњивача

Овај закон, који је новијег датума и представља озбиљан напредак у области регулације и заштите узбуњивача, садржи веома важан сегмент Г компоненте ЕСГ-а – транспарентност, борбу против корупције и заштиту радника који пријављују незаконитости. Закон прописује права запослених који пријављују неправилности, укључујући забрану одмазде, отказа или других неповољних последица (Закон о заштити узбуњивача, 2014). Послодавац је дужан да успостави интерне канале за пријављивање неправилности и да обезбеди поверљивост идентитета узбуњивача.

Све ово представља основни корпус ЕСГ стандарда у области радних односа и заштите права радника. Они су одавно саставни део закона, па са те тачке гледишта можемо рећи да смо у Републици Србији одавно усвојили темеље за ЕСГ стандарде, само их треба доследно примењивати у пракси.

3. Усклађеност српског законодавства са ЕСГ прописима ЕУ

Иако Република Србија није формално обавезна да примењује право Европске уније пре приступања, сам процес приступања претпоставља постепено усклађивање националног законодавства са правним стандардима ЕУ. У том контексту, одређене директиве ЕУ већ врше индиректан нормативни утицај на српски правни и економски оквир, посебно у областима извештавања о корпоративној одрживости, дужне пажње у ланцу снабдевања, безбедности и здравља на раду, као и једнакости и недискриминације (Директива (ЕУ) 2022/2464; Директива (ЕУ) 2024/1760).

Интеграција ЕСГ стандарда у пословне операције у Републици Србији стога не представља само питање домаће регулаторне политике или добровољне друштвене одговорности предузећа, већ и процес који је уско повезан са европским и међународним регулаторним развојем. Последњих година, Европска унија је успоставила свеобухватни регулаторни оквир за одрживе пословне праксе, који покрива све димензије ЕСГ-а, са посебним нагласком на заштиту животне средине, друштвену одговорност и корпоративно управљање. Ове стандарде већ примењују велике мултинационалне компаније које послују у Србији, што заузврат значајно утиче на домаће компаније које су укључене као добављачи или пословни партнери у оквиру европских ланаца вредности.

Један од кључних инструмената ЕУ у области регулације ЕСГ-а јесте **Директива о извештавању о корпоративној одрживости (CSRD)**, која уводи побољшане обавезе за компаније да објављују транспарентне, упоредиве и поуздане информације о еколошким и друштвеним утицајима својих активности, као и о структурама управљања, системима управљања ризицима и механизмима интерне контроле (Директива (ЕУ) 2022/2464). Иако Србија није држава чланица ЕУ, практична важност CSRD-а за српске компаније је очигледна, посебно за оне које послују на тржишту ЕУ или сарађују са европским инвеститорима и пословним партнерима (Ђурић & Шкрбић, 2024). Постепено усвајање стандарда везаних за CSRD подстиче развој интерних механизма за праћење и извештавање о ЕСГ индикаторима и доприноси већој транспарентности, одговорности и поверењу међу инвеститорима, запосленима и широм јавношћу.

Поред обавеза извештавања, ЕУ је додатно ојачала ЕСГ оквир кроз **Директиву о дужној пажњи у вези са корпоративном одрживошћу (CSDDD)**, која успоставља обавезујуће стандарде за одговорно корпоративно понашање у свим глобалним ланцима снабдевања, са посебним фокусом на заштиту људских права и животне средине (Директива (ЕУ) 2024/1760). Из перспективе Републике Србије, ова директива представља и регулаторни изазов и стратешку прилику. Од српских компанија укључених у међународне ланце снабдевања све се више захтева да ускладе своје пословне праксе са обавезама дужне пажње, укључујући спречавање дискриминације, злоупотребе, небезбедних услова рада и других неетичких пракси (Вуковић, 2025). Истовремено, примена принципа CSDDD може допринети побољшању интерних система усклађености, јачању управљања ризицима и повећању укупне одрживости и конкурентности српских предузећа на европском тржишту.

Такође, у овом тренутку важно је поменути Уредбу (ЕУ) 2020/852 („Уредба о таксономији“), која прописује да одређене велике компаније треба јавно да објављују информације о томе како су и у којој мери њихове активности повезане са еколошким одрживим економским активностима. Ово би свакако требало да буде имплементирано у српском законодавству, али и у пракси (Ковачевић, 2025).

У следећој табели приказане су кључне ЕСГ директиве ЕУ и њихову имплементацију у законодавству Републике Србије:

Табела 1: Усклађеност законодавства у Србији са директивама ЕУ

ЕУ директива / стандард	Опис / подручје	Одговарајући прописи у Републици Србији	Напомена
CSRD – Директива о извештавању о корпоративној одрживости	Захтева од компанија да извештавају о утицају пословних операција на животну средину, друштво и корпоративно управљање	Закон о рачуноводству + Правилник о нефинансијском извештавању	Делимично имплементирано – Србија још увек нема потпуно обавезујући закон о ЕСГ извештавању, али се компаније подстичу да буду транспарентне и да примењују добре праксе
CSDDD – Директива о дужној пажњи у ланцима снабдевања	Прописује одговорност компанија за заштиту људских права и животне средине у ланцима снабдевања	Закон о раду, Закон о забрани дискриминације, Закон о заштити животне средине	Делимично имплементирано – постоје национални прописи који покривају људска права и заштиту животне средине, али је примена у ланцима снабдевања и даље ограничена
Смернице ЕУ за смањење емисија и енергетску ефикасност	Оне постављају стандарде за смањење утицаја на животну средину	Закон о заштити животне средине	Делимично имплементирано – национални прописи о енергетици и заштити животне средине покривају део захтева ЕУ, али потпуна хармонизација још увек није постигнута
Смернице ЕУ о корпоративном управљању и заштити узбуњивача	Постављају стандарде етичког управљања, транспарентности и заштите оних који пријављују неправилности	Закон о заштити узбуњивача + Закон о привредним друштвима	Омогућавају Г компоненту ЕСГ-а кроз контролу ризика, етичко пословање и одговорно управљање – имплементирано у Србији

Извор: Истраживања аутора

Поред прописа ЕУ о извештавању о корпоративној одрживости и дужној пажњи у ланцу снабдевања, право Европске уније садржи свеобухватан скуп директива које регулишу здравље и безбедност на раду, а које представљају важан елемент социјалне димензије ЕСГ стандарда. Ови прописи имају за циљ да обезбеде висок ниво заштите радника и да ускладе безбедносне стандарде у државама чланицама ЕУ.

Централни инструмент у овој области јесте Директива Савета 89/391/ЕЕЗ (Оквирна директива), која утврђује основне обавезе послодаваца да процене ризике на раду, уведу превентивне и заштитне мере и обезбеде запосленима адекватне информације и обуку о здрављу и безбедности на раду.

Надовезујући се на принципе Оквирне директиве, низ специфичних директива регулише посебне ризике и услове рада. Директива 2009/104/ЕЗ прописује минималне захтеве за безбедну употребу радне опреме, док се Директива 98/24/ЕЗ фокусира на заштиту радника од ризика повезаних са излагањем хемијским агенсима. Додатне директиве се баве ергономским ризицима, ручним руковањем теретима, радом са екранима, као и заштитом од опасних фактора, као што су бука, вибрације и биолошки и хемијски агенси.

Узете заједно, ове директиве јасно дефинишу одговорности послодаваца у погледу процене и управљања ризиком, организације превентивних мера, обуке запослених, обезбеђивања и коришћења одговарајуће опреме и заштитних мера, као и вођења евиденције и пријављивања повреда и болести на раду. Њихова блиска веза са ЕСГ стандардима посебно је очигледна у *C* компоненти, која препознаје здравље и безбедност запослених као кључни фактор друштвено одговорног и одрживог пословања (Waas, 2021).

Поред безбедности и здравља на раду, право ЕУ такође обухвата шире ЕСГ стандарде и смернице, укључујући оне који се тичу смањења емисије гасова стаклене баште, енергетске ефикасности, једнаких могућности и заштите узбуњивача (World Services Group [WSG], 2025). Усклађеност са овим стандардима захтева од компанија да побољшају интерне радне процедуре, ојачају механизме праћења, развију политике за заштиту права запослених и успоставе системе за редовно нефинансијско извештавање (Pachmann & Tomas, 2024).

Иако директиве ЕУ формално укључују безбедност и здравље на раду, заштиту запослених и друге социјалне стандарде у регулаторни оквир релевантан за ЕСГ, њихова практична ефикасност у великој мери зависи од степена у којем су ове норме интернализоване у оквиру

корпоративног управљања и пословних стратегија. ЕСГ стандарди подразумевају прелазак са чистог приступа заснованог на усклађености ка проактивном управљању ризицима, транспарентности и друштвеној одговорности интегрисаним у процесе доношења одлука. У правним системима као што је систем Републике Србије регулатива у овој области и даље претежно функционише реактивно, фокусирајући се на санкционисање прекршаја, а не на систематско спречавање социјалних и радно повезаних ризика.

У контексту Републике Србије, овај јаз између нормативног усклађивања и суштинске ЕСГ интеграције постаје посебно очигледан, с обзиром на ограничене капацитете надзорних органа, потребу за континуираном едукацијом послодаваца и запослених и развој ефикасних система извештавања о ЕСГ. Ипак, компаније које проактивно усклађују своје пословање са ЕСГ принципима могу повећати своју конкурентност, привући стране инвестиције и побољшати свој јавни углед, чиме се ствара функционална веза између домаћег законодавства и европских регулаторних очекивања (Sychenko, 2023).

Следећа табела приказује усклађеност српског законодавства са основним директивама ЕУ о безбедности и здрављу на раду (БЗР).

Табела 2: Усклађеност законодавства у Србији са директивама ЕУ о заштити на раду (БЗР)

ЕУ директиве / стандард	Опис / подручје	Одговарајући прописи у Републици Србији	Напомена
Директива 89/391/ЕЕЗ – Оквирна директива о безбедности и здрављу на раду	Основне обавезе послодавца: процена ризика, информисање и обука радника, консултације и надзор	Закон о безбедности и здрављу на раду	Делимично имплементирано – Закон о заштити и безбедности на раду покрива основне обавезе послодавца, али надзор и јединствена примена стандарда још увек нису у потпуности развијени

ЕУ директиве / стандард	Опис / подручје	Одговарајући прописи у Републици Србији	Напомена
Директива 2009/104/ЕЗ – Захтеви за безбедност и здравље радне опреме	Заштита радника при коришћењу радне опреме	Закон о безбедности и здрављу на раду + Правилник о машинама и опреми	Делимично имплементирано – прописи о машинама и опреми постоје, али примена техничких стандарда варира између индустрија
Директива 98/24/ЕЗ – Хемијске супстанце	Заштита од хемикалија и опасних материја	Закон о заштити на раду са хемикалијама и Правилник о класификацији, паковању и обележавању и оглашавању хемикалије и одређеног производа	Имплементирано – постоје прописи о хемикалијама (потребан је појачан мониторинг)
Директива о ергономији и оптерећењу тежином	Физички рад и стрес	Правилници о ергономији и физичком оптерећењу радника	Примењено – национални прописи покривају основне захтеве

Извор: Истраживања аутора

4. Судска пракса у Републици Србији релевантна за ЕСГ стандарде²

Судска пракса у Републици Србији пружа практичан увид у примену ЕСГ принципа у радним односима, посебно у областима заштите права запослених, безбедности на раду, антидискриминације и заштите узбуњивача (Врховни суд Републике Србије, 2025).

Занимљиво је напоменути да судска пракса у Републици Србији показује да, иако домаћи судови не користе терминологију ЕСГ, они ипак редовно решавају спорове који су суштински директно повезани са ЕСГ

² Пресуде и правни ставови преиспитани су на основу јавно доступних одлука објављених на званичној веб страници Врховног суда Републике Србије (бившег Врховног касационог суда Републике Србије).

компонентама – посебно у области заштите запослених (С), безбедности на раду (Е и С) и пријављивања неправилности (Г).

4.1. Заштита од узнемиравања на раду (мобинг) – С компонента ЕСГ стандарда

Судска пракса Врховног суда Републике Србије значајно је допринела разјашњавању правног концепта злостављања на раду. У једној од својих одлука³, Суд је потврдио да систематско и поновљено негативно поступање према запосленом, које узрокује мерљиве негативне последице по професионални статус или ментално здравље запосленог, представља злостављање на раду. Суд је нагласио обавезу послодавца да активно спречава такво понашање и да обезбеди ефикасне механизме за заштиту запослених (Пресуда Врховног суда, Rev2 4445/2022).

Истовремено, Суд је доследно сматрао да се свака непријатна, строга или неадекватна мера везана за посао не сматра мобингом⁴. Злоупотреба постоји само тамо где дугорочно, неоправдано и штетно понашање прелази границе нормалних радних ситуација (Пресуда Врховног суда, Rev2 1878/2023).

Даље, приликом процене тужби за мобинг⁵, судови примењују захтевни доказни стандард, заснован на комбинованој процени објективних околности и субјективних искустава запослених, са посебном пажњом посвећеном медицинској и другој релевантној документацији (Пресуда Врховног суда, Rev2 1299/2023).

4.2. Заштита узбуњивача – Г компонента ЕСГ стандарда

Судска пракса у вези са заштитом узбуњивача додатно илуструје растући значај социјалних и управљачких димензија ЕСГ стандарда у српском радном праву. У једној од својих одлука⁶, Врховни суд је нагласио обавезу послодавца да успоставе поверљиве и ефикасне интерне канале за пријављивање неправилности. Суд је појаснио да се заштита узбуњивача активира само када су испуњени законски услови прописани Законом о заштити узбуњивача (Пресуда Врховног суда, Рев-уз 4/2022).

³ Пресуда Врховног суда Републике Србије, Rev2 4445/2022 од 22. августа 2023. године.

⁴ Пресуда Врховног суда Републике Србије, Rev2 1878/2023 од 23. маја 2023. године.

⁵ Пресуда Врховног суда Републике Србије, Rev2 1299/2023 од 17. маја 2023. године.

⁶ Пресуда Врховног суда Републике Србије, Рев-уз 4/2022 од 14. јуна 2023. године.

У другој одлуци⁷, Суд је дао детаљно тумачење концепта *штетног чина*, истичући да одмазда против узбуњивача може имати различите облике, од отказа до суптилнијих мера, као што су притисак на радном месту или неповољне промене услова рада. Ова одлука је важна јер потврђује широк обим правне заштите која се узбуњивачима пружа према српском праву (Пресуда Врховног касационог суда, Рев-уз 5/2020).

4.3. Безбедност и здравље на раду (БЗР) – Е и С компонента ЕСГ-а

Поред грађанских и радних спорова, српска судска пракса бавила се и тешким повредама прописа о безбедности и здрављу на раду у оквиру кривичних поступака. У једној одлуци⁸, Врховни касациони суд је утврдио да тешке повреде обавеза послодаваца у области безбедности и здравља на раду могу представљати основ за кривичну одговорност, посебно када се утврди узрочна веза између непажње послодавца и настале повреде или несреће на раду. Суд је нагласио значај стручних доказа у утврђивању такве узрочности (Пресуда Врховног касационог суда, Кзз 787/2021).

У новијој одлуци⁹, Суд је усвојио још строжи приступ, наглашавајући да неспровођење законом прописаних заштитних мера представља озбиљно кршење прописа о безбедности и здрављу на раду. Суд је изричито навео да економски или организациони разлози не могу оправдати занемаривање обавеза безбедности и да одговорна лица могу сносити индивидуалну кривичну одговорност за такво понашање (Пресуда Врховног суда, Кзз 289/2025).

4.4. Закључна разматрања судске праксе у ЕСГ контексту

Преглед судске праксе јасно указује да домаћи судови, иако експлицитно не користе термин *ЕСГ*, примењују прописе из радног права, безбедности на раду и заштите узбуњивача у случају радних спорова, који су суштински у духу ЕСГ принципа. То значи да су ЕСГ принципи већ незванично, али стварно интегрисани у праксу радног права, кроз одлуке

---

⁷ Пресуда Врховног касационог суда Републике Србије, Рев-уз 5/2020 од 9. децембра 2020. године.

⁸ Пресуда Врховног касационог суда Републике Србије, Кзз 787/2021 од 7. септембра 2021. године.

⁹ Пресуда Врховног суда Републике Србије, Кзз 289/2025 од 11. марта 2025. године.

које штите достојанство запослених, обезбеђују безбедност и здравље на раду и гарантују заштиту оних који пријављују неправилности.

Такође, судска пракса показује да приликом одлучивања судови вреднују факторе друштвене одговорности и одговорног управљања, као релевантне за процену законитости пословања – што потврђује да ЕСГ стандарди нису само апстрактни идеал, већ имају конкретне правне ефекте и могу бити предмет судског надзора.

Из ЕСГ перспективе, таква судска заштита остаје претежно индивидуалне и екс-пост природе, фокусирајући се на исправљање прекршаја након што су се догодили, а не на превентивне механизме уграђене у корпоративно управљање. Ово потврђује да, упркос суштинском усклађивању судског образложења са ЕСГ вредностима, српски правни систем се и даље првенствено ослања на судску интервенцију, уместо на систематско интерно управљање ризицима и проактивну друштвену одговорност послодаваца. Сходно томе, судска пракса тренутно служи више као корективни инструмент него као покретач свеобухватне ЕСГ интеграције.

Међутим, анализа такође указује на ограничења: број коначних пресуда које директно примењују ЕСГ релевантне институте (мобинг, узбуњивачи, кршења закона о заштити на раду) релативно је скроман, а многи спорови се завршавају одбацивањем тужби – што указује да је пракса уједначена, али да терет доказивања често лежи на запосленима. То значи да за истинску афирмацију ЕСГ стандарда у Србији, није довољно само постојање норми, јер је неопходна и јача свест радника, боља примена закона и активнији инспекцијски и судски надзор.

У том смислу, судска пракса, са свим својим недостацима, важан је показатељ да се ЕСГ стандарди споро (али реално) уводе у радне односе и да је кроз закон могуће заштитити раднике и промовисати одговорно пословање. Као таква, она пружа солидну основу за даљи развој, али и упозорава да даљи развој зависи од јачања институционалних, процедуралних и културних претпоставки.

5. Могући правци за побољшање ЕСГ стандарда (*De Lege Ferenda*)

На основу анализе постојећег правног оквира, регулаторних трендова ЕУ и домаће судске праксе, може се закључити да су ЕСГ стандарди у Републици Србији нормативно присутни, али недовољно систематизовани и неравномерно имплементирани. Следеће препоруке

не представљају исцрпна законска решења, већ могуће правце за јачање практичне примене ЕСГ принципа. Њихова сврха је да премости јаз између формалне правне заштите и ефикасног и одговорног корпоративног управљања.

- 1. Нормативно усклађивање са ЕСГ оквиром ЕУ** – требало би размотрити доношење посебног законског акта или измену постојећих прописа радног права ради систематизације обавеза везаних за ЕСГ.
- 2. Јачање инспекцијског надзора** – посебно у области безбедности и здравља на раду, како би се обезбедило доследније спровођење постојећих норми.
- 3. Дигитализација интерних процедура** – усмерена на повећање транспарентности и праћење података (следљивости) о условима рада и радним односима.
- 4. Постепено увођење обавеза нефинансијског извештавања** – за средња и велика предузећа, у складу са стандардима ЕУ и очекивањима тржишта.
- 5. Јачање учешћа запослених у доношењу одлука** – посебно кроз социјални дијалог и механизме интерних консултација.
- 6. Континуирана едукација послодаваца и ХР стручњака о ЕСГ стандардима и њиховој релевантности за одрживе радне односе.**

6. Закључак

Иако Република Србија нема ниједан законски акт који регулише ЕСГ стандарде, значајан део ових принципа већ је садржан у њеном систему радног права. Кроз Закон о раду (2005), Закон о безбедности и здрављу на раду (2023), Закон о забрани дискриминације (2009), Закон о спречавању злостављања на раду (2010) и друге прописе, Србија је поставила солидне темеље за социјалну компоненту ЕСГ-а.

Међутим, још увек постоје изазови са неуједначеном применом, недовољним извештавањем, slabим социјалним дијалогом и недостатком обавезе интеграције ЕСГ-а у пословне стратегије. Ово указује на то да је српски приступ ЕСГ стандардима рада и даље претежно оријентисан на усклађеност, а не заснован на стратешкој интеграцији друштвене одговорности у корпоративно управљање. Будући трендови, укључујући захтеве инвеститора, прописе ЕУ и очекивања тржишта, показују да ће ЕСГ стандарди постати не само препорука већ и практична нужност.

У том смислу, идентификовани недостаци у имплементацији и управљању оправдавају потребу за циљаним нормативним, институционалним и организационим мерама усмереним на јачање практичне примене ЕСГ стандарда у радним односима.

Зато је неопходно систематски приступити њиховом развоју, јачању и имплементацији, јер су одрживи радни односи кључни фактор дугорочне конкурентности послодаваца и квалитета заштите радника у Републици Србији.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, Н.К.; формална анализа, Н.К. и Д.Б.; истраживање Н.К и Т.К.; методологија, Н.К.; потврђивање, Н.К и Д.Б.; визуелизација, Т.К.; писање – припрема оригиналног нацрта, Х.К. и Д.Б.; писање – преглед и уређивање, Д.Б. и Т.К. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање:

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Krajišnik Nedeljko

“Union – Nikola Tesla” University, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia

Barjaktarević Dragana

“Union – Nikola Tesla” University, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia

Kovačević Tijana

“Union – Nikola Tesla” University, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, Serbia

APPLICATION OF ESG STANDARDS IN LABOR RELATIONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

ABSTRACT: ESG standards (*Environmental, Social and Governance*) represent a modern concept of sustainable and responsible business, which is increasingly reflected in labor relations throughout Europe, including in the Republic of Serbia. Although Serbia still does not have a single law or strategy that would systematically regulate the ESG obligations of business entities, labor legislation contains most elements of the social dimension of ESG, while certain segments of the governance (G) and environmental (E) components are reflected indirectly through other regulatory areas. In this regard, domestic labor law demonstrates a high degree of normative readiness for the integration of modern ESG principles, particularly in the areas of occupational safety and health, prohibition of discrimination, trade union rights, and transparency. The aim of this paper is to provide a comprehensive analysis of the existing legislative framework of the Republic of Serbia relevant to the application of ESG standards in labor relations. Special attention is devoted to the review of judicial practice, which significantly contributes to the operationalisation of ESG principles, especially in cases of discrimination, workplace harassment, violations of occupational safety and health regulations, abuse of corporate powers, and whistleblower protection. The paper also discusses the indirect influence of European regulations, primarily the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) and the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), which, although not formally binding on Serbia, have a significant impact through the operations of foreign investors and

affiliated companies. It is concluded that expectations regarding ESG standards in labor relations will inevitably increase, and that it is necessary to further strengthen institutional capacities, improve labor inspection oversight, and develop corporate policies that promote a sustainable working environment.

Keywords: labor relations, sustainable business models, labor rights, worker protection.

Литература

1. Berber, N., Slavić, A., & Leković, B. (2019). A research on the socially responsible human resource management in Serbia. *International Journal of Economic Practice and Policy*, 16(1), pp. 69–85. DOI: 10.5937/skolbiz1-22913
2. Đurić, M. Đ., & Škrbić, S. (2024). Applications of ESG principles in international financial affairs. *International Journal of Economics and Law (IJEL)*, 14(42), pp. 35–45. Приступљено 15. новембра 2025. <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/160101897#izum.si>
3. Директива (ЕУ) 2022/2464 Европског парламента и Савета од 14. децембра 2022. године којом се мења Уредба (ЕУ) бр. 537/2014, Директива 2004/109/ЕЗ, Директива 2006/43/ЕЗ и Директива 2013/34/ЕУ, у вези са извештавањем о корпоративној одрживости. *Службени лист Европске уније*
4. Директива (ЕУ) 2024/1760 Европског парламента и Савета од 13. јуна 2024. године о дужној пажњи у погледу корпоративне одрживости и о измени Директиве (ЕУ) 2019/1937 и Уредбе (ЕУ) 2023/2859. *Службени лист Европске уније*
5. Fenwick, C., Kalula, E. & Landau I. (2010). Labor law – A southern African perspective In: Tekle, T. (ed.), *Labour Law and Worker Protection in Developing Countries*, (pp. 175–224). Приступљено 10. новембра 2025. <https://dokumen.pub/labour-law-and-worker-protection-in-developing-countries-1nbsped-9789290148951-9789290148944.html>
6. Ковачевић, Т. (2025). Развој еколошких стандарда у светлу уредбе 2020/852 (ЕУ) о успостављању оквира за одрживо улагање. *Годишњак Факултета правних наука*, 15(15), стр. 250–266. DOI: 10.7251/GFP2515250K

7. Krstinić, D., & Stefanović, N. (2025). Civil law protection against discrimination in employment and recruitment. *Pravo – teorija i praksa*, 42(4), pp. 56–77. DOI: 10.5937/ptp2504056K
8. Pachmann, A., & Tomas, K. (2024). Mobbing as retaliation against whistleblowers. *Pravo – teorija i praksa*, 41(2), pp. 109–121. DOI: 10.5937/ptp2402109P
9. Petrevska, Lj., Grujić, M., & Pešević, S. (2023). Technology and innovation as drivers of development in working conditions. *International Journal of Economics and Law (IJEL)*, 13(39), pp. 91–104. Приступљено 25. новембра 2025. <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/133430025#izum.si>
10. Sychenko, E. (2023). Labour Rights and International Labour Standards in the ESG Agenda. *Italian Labour Law e-Journal*, 16(1), pp. 135–148. DOI: 10.6092/issn.1561-8048/15832
11. Tuškan Sjauš, B., Zlovolić, M., & Krišto, J. (2024). Implikacije društvenog čimbenika u okviru održivog i odgovornog poslovanja i ulaganja. *Ekonomska misao i praksa*, 33(1), pp. 297–325. DOI: 10.17818/EMIP/2024/1.14
12. Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06 и 115/21
13. Вуковић, И. (2025). Компаративна анализа стандарда глобалне иницијативе за извештавање и европских стандарда извештавања о одрживости У: Богићевић, Ј., и др. (ур.), *Рачуноводствена знања као чинилац економског и друштвеног напретка – зборник радова*. (стр. 163–177). Крагујевац: Економски факултет Универзитета DOI: 10.46793/RZ25.163V
14. Waas, B. (2021). The “S” in ESG and international labour standards. *International Journal of Disclosure and Governance*, 18(4), pp. 403–410. DOI: 10.1057/s41310-021-00121-5
15. World Services Group [WSG]. (2025). European Employment & Labor Law: An ESG Perspective. Приступљено 2. новембра 2025. https://www.delphi.se/uploads/2025/09/WSG-EL_Report-Double-Emmy-Falck.pdf
16. Закон о безбедности и здрављу на раду. *Службени гласник РС*, бр. 35/23
17. Закон о раду. *Службени гласник РС*, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење
18. Закон о спречавању злостављања на раду. *Службени гласник РС*, бр. 36/10
19. Закон о заштити узбуњивача. *Службени гласник РС*, бр. 128/14

Катона Габор*

<https://orcid.org/0000-0003-0783-1117>

Војводић Слађана**

<https://orcid.org/0000-0002-9772-3998>

Стојиљковић Драгана***

<https://orcid.org/0000-0001-6275-9299>

УДК: 665.58:615.07

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/ptp2601064K

Примљено: 8 децембар 2025.

Одобрено за објаву:

26. децембар 2025.

Странице: 64–77

РЕГУЛАТОРНИ АСПЕКТИ ТЕСТИРАЊА КОЗМЕТИЧКИХ ПРОИЗВОДА И УЛОГА АЛТЕРНАТИВНИХ МОДЕЛА У САВРЕМЕНИМ СТРАТЕГИЈАМА

АПСТРАКТ: Савремени регулаторни оквири у области козметичких производа све снажније подстичу примену алтернативних методологија (New Approach Methodologies, NAMs) заснованих на *in vitro*, *ex vivo* и *in silico* приступима, уз строга ограничења или потпуну забрану тестирања на животињама. У таквом окружењу расте интересовање за modele који могу попунити празнине између ћелијских система и комплексних *in vivo* испитивања. Ембриони зебрице (*Danio rerio*) препознати су као потенцијални мостовни модел захваљујући високој биолошкој релевантности, могућностима тестирања и повољнијем етичком статусу раних развојних стадијума. Овај рад даје систематизован преглед регулаторних оквира у ЕУ, САД, Азији и Србији, наглашавајући степен прихватљивости

---

* Асистент, специјалиста фармације, докторанд, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Фармацеутски факултет, Нови Сад, Србија, имејл: gabor.katona@ffns.ac.rs

** Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Фармацеутски факултет, Нови Сад, Србија, имејл: sladjana.vojvodic@ffns.ac.rs

*** Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Фармацеутски факултет, Нови Сад, Србија, имејл: dragana.stojiljkovic@ffns.ac.rs

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

алтернативних метода и специфичан статус зебрице у контексту процене безбедности козметичких производа и састојака. Анализирају се научне предности и ограничења зебрице, укључујући генетску сродност са људима, транспарентност ембриона и рапидан развој, али и недостатке који ограничавају њену употребу као примарни доказ у регулаторној документацији. Упоредна анализа показује да се зебрица најрационалније може користити као допунски извор података у оквиру *weight-of-evidence* и NAM-оријентисаних стратегија, посебно у раној фази хазард скрининга и механистичког разумевања дејства нових биоактивних супстанци. У складу са међународним трендовима и хармонизацијом домаћег оквира са ЕУ захтевима, резултати указују да ембриони зебрице представљају вредан развојно-истраживачки алат, али не и замену за валидиране методе, које чине основу регулаторне процене безбедности козметичких производа.

Кључне речи: регулаторни оквири, тестирање козметичких производа, алтернативне методологије (NAMs), *weight-of-evidence*, зебрица (*Danio rerio*).

1. Увод

Методе испитивања безбедности и ефикасности козметичких производа и састојака најчешће се класификују на *in vitro* и *in vivo* приступе, уз све значајнију улогу *ex vivo* и *in silico* метода у савременим концептима безбедносне процене (Barthe и др., 2021; Silva & Tamburic, 2022).

У Европској унији (ЕУ), тестирање козметичких производа и њихових састојака на животињама забрањено је Законом о козметичким производима (Regulation (EC) No 1223/09), који јасно дефинише да се за било коју фазу развоја производа, укључујући и састојке производа, као и за доказивање безбедности, не смеју користити подаци добијени експериментима на животињама.

Ова регулатива стимулисала је развој и примену такзованих *New Approach Methodologies* (NAMs), којима се постиже етички прихватљива научно прецизна безбедносна процена. Стимулацијом иновација у алтернативним методама процене ризика и комбинацијом различитих типова доказа елиминише се потреба за класичним тестирањем на животињама и унапређује предиктивност безбедносне процене (Baltazar и др., 2020; Silva & Tamburic, 2022).

In silico методе обухватају рачунарске моделе, укључујући QSAR (Quantitative Structure-Activity Relationship) и сродне приступе, који предвиђају потенцијалне биолошке и токсиколошке ефекте супстанци на основу структуре и постојећих база података, те представљају важан стуб следеће генерације процене ризика у козметологији (Cronin и др., 2022; Baltazar и др., 2020). **Ex vivo** методе користе биолошки материјал, најчешће ексцидирану кожу, у условима који задржавају део физиолошке релевантности, што је посебно значајно за испитивања дермалне пенетрације и локалних ефеката (Barthe и др., 2021). **In vitro** методе спроводе се на изолованим ћелијама, ткивима или реконструисаним 3Д моделима *humane* коже, пружајући високу контролу експерименталних услова и добру стандардизацију, уз ограничења у погледу системске сложености организма (Barthe и др., 2021; Silva & Tamburic, 2022). **In vivo** приступи у области козметичких производа у пракси односе се на контролисана испитивања на хуманим добровољцима, уз строге етичке захтеве и опрез у интерпретацији података, посебно када се ради о историјски коришћеним тестовима иритације и сензибилизације (Scientific Committee on Consumer Safety [SCCS], 2015; Barthe и др., 2021; Robinson, McFadden & Basketter, 2001). Због етичких и регулаторних разлога, савремене стратегије евалуације козметичких састојака све више се ослањају на комбиновање *in vitro*, *ex vivo* и *in silico* доказа у оквиру интегрисаног *weight-of-evidence* приступа (Silva & Tamburic, 2022; Baltazar и др., 2020).

У контексту развоја нових биоактивних једињења релевантних за козметичке производе, нарочито у фази раног скрининга ефеката и безбедности, **модели зебрице** могу представљати користан прелазни ниво биолошке комплексности између ћелијских система и класичних вертебралних модела (Zon & Peterson, 2005; MacRae & Peterson, 2015; Bauer, Mally & Liedtke, 2021). Зебрица (*Danio rerio*) слатководна је врста пореклом из јужне Азије, са природним распрострањењем које укључује делове Индије, Бангладеша, Непала, Мијанмара и Пакистана (Lawrence, 2007; Whiteley и др., 2011). Увођење зебрице као лабораторијског модела интензивно је развијано током осамдесетих година двадесетог века, а рад Штрајсингера и сарадника представља један од кључних темеља модерне генетике зебрице (Streisinger и др., 1981). Зебрица је постала широко прихваћен вертебрални модел због мале величине, ниских трошкова одржавања, спољашњег развоја ембриона, оптичке транспарентности и могућности високопропусног тестирања (Penberthy, Shafizadeh & Lin, 2002; MacRae & Peterson, 2015). Геномска поређења указују да приближно 70% хуманих

гена има бар једног очигледног ортолога у зебрици, што додатно оправдава транслациони потенцијал овог модела (Howe и др., 2013). Ембриогенеза и рана органогенеза одвијају се брзо, а висока плодност омогућава добијање великог броја ембриона у кратком временском периоду, што је погодно за токсиколошке и фармаколошке скрининге (Russo и др., 2022). Провидни ембриони олакшавају директно праћење развојних промена и фенотипских ефеката тестираних супстанци, а експозиција хидрофилним једињењима често се може једноставно остварити додавањем супстанце у воду (Bauer и др., 2021; MacRae & Peterson, 2015). У том смислу, модел ембриона зебрице може се посматрати као међукорак између *in vitro* система и сложенијих *in vivo* приступа у истраживачком развоју активних супстанци, укључујући и оне са потенцијалним дерматолошким и пигментационим ефектима (Russo и др., 2022; Qu и др., 2023).

Савремена процена безбедности и поткрепљивање ефикасности козметичких производа све се више ослањају на комбиновање *in vitro*, *ex vivo* и *in silico* приступа, уз пажљиво, етички строго контролисано коришћење *in vivo* испитивања на хуманим добровољцима. Овај помак је последица регулаторних забрана и снажног концептуалног усмерења ка 3R (Replacement, Reduction, Refinement) принципу, уз развој интегрисаних стратегија процене ризика које укључују *weight-of-evidence* и IATA (Integrated Approaches to Testing and Assessment) приступе. У таквом оквиру, ембриони зебрице добијају значај као потенцијални мостовни модел између редукованих ћелијских система и сложенијих организамских одговора, јер омогућавају релативно брз и високопроточан увид у ране сигнале токсичности и у поједине функционалне ефекте биоактивних супстанци (Strähle и др., 2012; MacRae & Peterson, 2015; Bauer и др., 2021).

2. Циљ рада

Упркос значајном напретку у развоју алтернативних методологија и регулаторним помацима који ограничавају употребу животињских модела у тестирању козметичких производа, и даље постоји изражена потреба за поузданим, етички прихватљивим и научно релевантним приступима који могу поунити празнине између *in vitro* и *in vivo* система. Посебно у раној фази истраживања и развоја нових биоактивних једињења, постојеће методе често нису довољне да обезбеде комплетну слику hazard профила, а регулаторни оквир истовремено захтева висок степен научне утемељености. У том смислу, мотивација за израду овог рада

произлази из потребе да се критички сагледа регулаторни, методолошки и практични простор у којем се модели зебрице могу применити као научно оправдани елементи *weight-of-evidence* стратегија у процени безбедности и биолошке активности козметичких састојака, нарочито имајући у виду чињеницу да се зебрица уклапа у кључне захтеве савремених приступа усаглашених са 3R принципима и повећањем предиктивне вредности алтернативних модела.

Циљ овог рада је да систематизује и упореди регулаторне оквири у ЕУ, САД, Азији и Србији који одређују прихватљивост алтернативних метода и статус зебрице у тестирању козметичких производа, затим да анализира научне предности и ограничења ембрионалног модела зебрице у контексту процене безбедности и ефикасности козметичких производа и састојака, као и да идентификује реалне могућности интеграције зебрице у NAM-оријентисане стратегије и понуди аргументовану позицију о томе како се ови подаци могу користити као допунски, али не и примарни доказни материјал, у регулаторној документацији, посебно у светлу хармонизације са ЕУ захтевима и савременим *weight-of-evidence* приступима.

3. Регулаторни оквири и статус зебрице (*Danio rerio*) у тестирању козметичких производа

У Европској унији регулаторни контекст за овакав приступ одређује Уредба (ЕЦ) 1223/09 (Regulation (EC) No 1223/09) и пратећа историја потпуне забране тестирања козметичких производа и састојака на животињама, уз маркетиншку забрану, која је у пуном обиму примењива од 2013. године (European Commission, 2013). Због тога су валидиране *in vitro* методе, нарочито системи реконструисане хумане коже и дефинисани приступи за кључне токсиколошке крајње тачке, постали централни стуб безбедносне аргументације, уз *Scientific Committee on Consumer Safety* (SCCS) смернице као практични регулаторни компас (SCCS, 2015). Паралелно, европски оквир добробити огледних животиња везује правну заштиту риблих развојних стадијума за фазу самосталног храњења, што у пракси оставља простор да се рана ембрионална тестирања зебрице третирају повољније у односу на класичне вертебралне моделе, када се користе у јасно дефинисаним истраживачким циљевима (Strähle и др., 2012). Методолошки, OECD TG 236 *Fish Embryo Acute Toxicity test* представља стандардизован међународни оквир за ембрионално тестирање акутне токсичности риба, примарно у хемијском и екотоксиколошком домену, али са логиком која се може користити и као

допунски доказ у раном скринингу козметичких сировина, уз опрезно регулаторно позиционирање (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2019; European Union Reference Laboratory for alternatives to animal testing [EURL ECVAM], 2014).

У **Сједињеним Америчким Државама (САД)** федерални оквир не захтева испитивање козметичких производа на животињама као услов за стављање производа на тржиште, док Закон о модернизацији регулативе козметичких производа у САД (Modernization of Cosmetics Regulation Act, MoCRA) појачава одговорност произвођача да поседују адекватну поткрепу безбедности (U.S. Food and Drug Administration [FDA], 2022). Истовремено, регулаторна пракса постаје сложенија због државних забрана продаје козметичких производа тестираних на животињама, при чему је Калифорнија један од најпознатијих примера (Steptoe, 2018). У области добробити огледних животиња, важно је да *Animal Welfare Act* не обухвата рибе, док *Public Health Service* политика институционално уводи обавезу надзора за вертебралне врсте коришћене у истраживањима финансираним из релевантних извора, што у практичном смислу значи да се етички статус зебрице и њених развојних стадијума може разликовати у зависности од институције и режима финансирања (Office of Laboratory Animal Welfare [OLAW], 2021). У таквом амбијенту, ембриони зебрице имају реалну вредност као рани скрининг алат у истраживању и интерним безбедносним стратегијама, али без улоге примарног регулаторног доказа у козметичком досијеу.

Азијски регулаторни простор је хетероген, али доминантни тренд на великим тржиштима иде ка смањењу или елиминацији обавезних животињских тестова за козметичке производе. Кина је кроз *Cosmetics Supervision and Administration Regulation*, уз пратеће техничке документе, модернизовала систем безбедносне евалуације и отворила могућност изузећа од обавезних тестова на животињама за одређене категорије опште козметике под дефинисаним условима (Cosmetics Supervision and Administration Regulation [CSAR], 2021; EU SME Centre, 2021). Јужна Кореја је успоставила забрану тестирања козметичких производа и састојака на животињама са применом од 2018. године (Cruelty Free International, 2018). Јапан нема општу законску обавезу тестирања козметичких производа на животињама и кроз Јапански центар за валидацију алтернативних метода (Japanese Center for the Validation of Alternative Methods – JaCVAM) подржава валидацију и регулаторно прихватање алтернативних метода (Japanese Center for the Validation of Alternative Methods [JaCVAM], 2020). Индија је 2014.

године забранила испитивање козметичких производа на животињама (Government of India, 2014). У оваквом окружењу, ембриони зебрице добијају нарочиту развојну вредност као релативно брз организамски модел за рани хазард скрининг и истраживање механизма дејства нових биоактивних супстанци, уз индустријску мотивацију да се обезбеде докази компатибилни са више међународних тржишта.

Србија је регулаторно најближа **европском моделу**. Важећи оквир за козметичке производе и предмете опште употребе у значајној је мери хармонизован са ЕУ приступом, уз завршетак прелазних рокова и пуну примену строжих захтева везаних за безбедносну документацију и Досије са информацијама о производу (Product Information File (PIF)) од априла 2023. године (Закон о предметима опште употребе, 2019; Правилник о козметичким производима, 2019; CMS, 2025). Закон о добробити животиња (2009) регулише опште принципе огледа на животињама, али без детаљног нормирања развојних прагова риблих ембриона идентичног европским интерпретацијама, што у пракси оставља простор да етичке комисије одлучују у складу са 3R принципом и конкретним дизајном истраживања.

Компаративно посматрано, Србија дели исти стратешки правац са ЕУ и великим делом савремених азијских регулаторних токова, док се од САД разликује пре свега по степену експлицитности забрана, а мање по научној логици процене безбедности. У таквој поставци, има смисла разматрати зебрице, а посебно ембрионе зебрице, као истраживачки и развојни алат у домаћем академском и индустријском окружењу. Њихова највећа вредност била би у раном филтрирању потенцијално ризичних сировина, у допунском мапирању хазард профила и у јачању *weight-of-evidence* пакета за иновативне активне супстанце, укључујући биолошки активне комплексе релевантне за дерматолошке и пигментационе индикације (MacRae & Peterson, 2015; Bauer и др., 2021). Ипак, са регулаторног становишта у Србији, као и у ЕУ, најрационалније је резултате добијене на ембрионима зебрице позиционирати као допунске, а не примарне доказе безбедности козметичких сировина и готових производа, уз ослањање на валидиране *in vitro* методе и јасно структурирану токсиколошку процену у оквиру PIF документације (European Commission, 2013; SCCS, 2015; Правилник о козметичким производима, 2019; Закон о предметима опште употребе, 2019).

Спроведена компаративна регулаторна анализа јасно указује да регулаторни приступи тестирању козметичких производа у ЕУ, САД, Азији и Србији све снажније конвергирају ка NAM-оријентисаним парадигмама, при чему ЕУ остаје најдетаљније дефинисан и најрестриktivнији оквир у

погледу забране тестирања на животињама и јасног ослањања на валидиране *in vitro* приступе у оквиру PIF и SCCS смерница, док САД задржава федералну флексибилност уз растуће рестрикције на нивоу савезних држава, а кључна азијска тржишта показују убрзано приближавање *cruelty-free* моделу (European Commission, 2013; SCCS, 2015; FDA, 2022; Steptoe, 2018; CSAR, 2021; Cruelty Free International, 2018).

Упоредно сагледавање ових оквира омогућава прецизно разумевање степена прихватљивости алтернативних метода и позиције коју ембриони зебрице могу заузети у различитим регулаторним контекстима, потврђујући да њихов формални статус варира, али да се тенденције све више крећу ка уважавању модела који допуњују постојећи NAM систем.

Ново практично сазнање релевантно за регион јесте да се ембриони зебрице, захваљујући међународној стандардизацији кроз OECD TG 236 и повољнијем етичком статусу раних развојних стадијума у европским тумачењима могу рационално позиционирати као мостовни, истраживачки доказ у раној селекцији и механистичкој валидацији иновативних козметичких сировина, али не као примарни регулаторни стуб безбедности (OECD, 2019; EURL ECVAM, 2014; Strähle и др., 2012; MacRae & Peterson, 2015).

У Србији, која је од априла 2023. године суштински регулаторно усклађена са ЕУ захтевима у погледу безбедносне документације, то отвара логичан простор да се ембриони зебрице користе као допунски елемент *weight-of-evidence* приступа у академском и индустријском развоју, уз потребу за јаснијим националним стручним смерницама које би стандардизовале очекивања етичких комисија и улогу ових података у козметичком досијеу (Закон о предметима опште употребе, 2019; Правилник о козметичким производима, 2019; CMS, 2025; Закон о добробити животиња, 2009).

4. Закључак

Анализа научне литературе потврђује да ембрионални модел зебрице поседује јасне предности попут ниских трошкова одржавања, оптичке транспарентности и оправданости транслационог потенцијала овог модела, али идентификује и ограничења која спречавају да овај модел буде препознат као примарни регулаторни доказ. У том оквиру, реалне могућности интеграције зебрице у NAM стратегије односе се пре свега на њено позиционирање као допунског извора података у оквиру *weight-of-evidence* приступа и потврђује најреалнија улога зебрице у

раним фазама истраживања и развојног скрининга, где доприноси бољој информисаности и смањењу несигурности у следећим фазама процене. Уз правилну методолошку стандардизацију и етичку усклађеност, зебрица може рационално допринети развојно-истраживачким процесима, али остаје јасно да њена употреба не може заменити обавезне, валидиране методе које чине основу регулаторне процене безбедности.

Додатна вредност ових налаза огледа се у томе што потврђују да се модел зебрице не намеће као замена за валидиране *in vitro* методе, већ као функционални међукорак који може повећати предиктивност раног развоја и допунити интегрисане стратегије процене ризика (IATA), посебно у сегментима где још увек постоје научне празнине.

У том смислу, резултати рада подржавају шири концепт савремених регулаторних трендова да *weight-of-evidence* приступ захтева комбиновање више комплементарних извора података, укључујући информације које зебрица може да понуди. Тиме се доприноси рационалнијој и научно оправданој интеграцији овог модела, уз поштовање 3R принципа и међународних стандарда.

Свеукупно, налази овог рада потврђују постављене циљеве и указују да је зебрица вредан алтернативни модел када се користи као стратешки комплемент унутар интегрисаних NAM приступа, чиме се јача научна утемељеност процене безбедности и подстиче даља хармонизација са савременим глобалним регулаторним трендовима.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, Г. К., С. В. и Д. С.; методологија, Г. К.; формална анализа, Г. К. и С. В.; писање – припрема оригиналног нацрта, Г. К.; писање – преглед и уређивање, С. В. и Д. С. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

**Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење
надлежног одбора**
Није применљиво.

Katona Gabor

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Pharmacy, Novi Sad, Serbia

Vojvodić Slađana

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Pharmacy, Novi Sad, Serbia

Stojiljković Dragana

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Pharmacy, Novi Sad, Serbia

REGULATORY ASPECTS OF COSMETIC PRODUCT TESTING AND THE ROLE OF ALTERNATIVE MODELS IN MODERN STRATEGIES

ABSTRACT: Modern regulatory frameworks in the field of cosmetic products increasingly promote the use of alternative methodologies (New Approach Methodologies, NAMs) based on *in vitro*, *ex vivo*, and *in silico* approaches, accompanied by strict limitations or complete bans on animal testing. In such a regulatory environment, interest is growing in models capable of bridging the gap between cellular systems and complex *in vivo* studies. Zebrafish (*Danio rerio*) embryos have been recognized as a potential bridging model due to their high biological relevance, testing versatility, and the more favorable ethical status of early developmental stages. This paper provides a systematized overview of regulatory frameworks in the EU, the USA, Asia, and Serbia, highlighting the degree of acceptance of alternative methods and the specific status of zebrafish in the context of the safety assessment of cosmetic products and ingredients. It analyzes the scientific advantages and limitations of the zebrafish model, including genetic similarity to humans, embryonic transparency, and rapid development, as well as limitations that restrict its use as primary evidence in regulatory documentation. The comparative analysis indicates

that zebrafish are most appropriately used as a supplementary source of data within weight-of-evidence and NAM-oriented strategies, particularly in early-stage hazard screening and the mechanistic understanding of the effects of new bioactive substances. In line with international trends and the harmonization of the national regulatory framework with EU requirements, the findings suggest that zebrafish embryos represent a valuable research and development tool, but not a substitute for validated methods that form the basis of regulatory safety assessment of cosmetic products.

Keywords: *regulatory frameworks, cosmetic product testing, new approach methodologies (NAMs), weight-of-evidence, zebrafish (Danio rerio).*

Литература

1. Baltazar, M. T., Cable, S., Carmichael, P. L., Cubberley, R., Cull, T., Delagrangé, M., Dent, M. P., Hatherell, S., Houghton, J., Kukic, P., Li, H., Lee, M. Y., Malcomber, S., Middleton, A. M., Moxon, T. E., Nathanail, A. V., Nicol, B., Pendlington, R., Reynolds, G., Reynolds, J., White, A., & Westmoreland, C. (2020). Next Generation Risk Assessment Case Study for Coumarin in Cosmetic Products. *Toxicological Sciences*, 176(1), pp. 236–252. DOI: 10.1093/toxsci/kfaa048
2. Barthe, M., Bavoux, C., Finot, F., Mouche, I., Cuceu Petrenci, C., Forreryd, A., Cherouvrier Hansson, A., Johansson, H., Lemkine, G. F., & Thenot, J. P. (2021). Safety Testing of Cosmetic Products Overview of Established Methods and New Approach Methodologies (NAMs). *Cosmetics*, 8(2), p. 50. DOI: 10.3390/cosmetics8020050
3. Bauer, B., Mally, A., & Liedtke, D. (2021). Zebrafish Embryos and Larvae as Alternative Animal Models for Toxicological Testing. *International Journal of Molecular Sciences*, 22(24), p. 13417. DOI: 10.3390/ijms222413417
4. CMS. (2025). CMS Expert Guide on Beauty, Serbia. Приступљено 3. 10. 2025. <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-on-beauty/serbia>
5. Cosmetics Supervision and Administration Regulation [CSAR]. (2021). Приступљено 5. 10. 2025. <https://gest.healthlawasia.com/uploads/regulations/regulations-on-the-managment-and-supervision-of-cosmetics-2-4.pdf>
6. Cronin, M. T. D., Enoch, S. J., Madden, J. C., Rathman, J. F., Richarz, A. N., & Yang, C. (2022). A Review of In Silico Toxicology

- Approaches to Support the Safety Assessment of Cosmetics Related Materials. *Computational Toxicology*, 21, 100213. DOI: 10.1016/j.comtox.2022.100213
7. Cruelty Free International. (2018). Korea announces ban on animal testing for cosmetics. Приступљено 15. 10. 2025. <https://www.crueltyfreekitty.com/news/south-korea-implements-animal-testing-ban-will-united-states-follow/>
  8. EU SME Centre. (2021). Update on new regulations and animal testing exemption for cosmetics in China. Приступљено 15. 10. 2025. <https://www.eusmecentre.org.cn/publications/update-on-new-regulations-and-animal-testing-exemption-for-cosmetics/>
  9. European Commission. (2013). Ban on animal testing. Приступљено 13. 10. 2025. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/cosmetics/ban-animal-testing_en
  10. European Union Reference Laboratory for alternatives to animal testing [EURL ECVAM]. (2014). Zebrafish Embryo Acute Toxicity Test method. Приступљено 3. 11. 2025. https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/reference-and-measurement/european-union-reference-laboratories/eu-reference-laboratory-alternatives-animal-testing-eurl-ecvam/alternative-methods-toxicity-testing/validated-test-methods-health-effects/aquatic-toxicity/acute_en
  11. Government of India, Press Information Bureau (2014). Ban on Testing of Cosmetics on Animals, Gazette notification G.S.R. 346(E)
  12. Howe, K., Clark, M. D., Torroja, C. F., Torrance, J., Berthelot, C., Muffato, M., Collins, J. E., Humphray, S., McLaren, K., Matthews, L., McLaren, S., Sealy, I., Caccamo, M., Churcher, C., Scott, C., Barrett, J. C., Koch, R., Rauch, G. J., & White, S. (2013). The zebrafish reference genome sequence and its relationship to the human genome. *Nature*, 496(7446), pp. 498–503. DOI: 10.1038/nature12111
  13. Japanese Center for the Validation of Alternative Methods [JaCVAM]. (2020). Mandate and role in the validation of alternative methods relevant to cosmetic standards. Приступљено 5. 11. 2025. <https://www.jacvam.go.jp/en/index.html>
  14. Lawrence, C. (2007). The husbandry of zebrafish (*Danio rerio*) – A review. *Aquaculture*, 269(1–4), pp. 1–20. DOI: 10.1016/j.aquaculture.2007.04.077
  15. MacRae, C. A., & Peterson, R. T. (2015). Zebrafish as tools for drug discovery. *Nature Reviews Drug Discovery*, 14(10), pp. 721–731. DOI: 10.1038/nrd4627

16. Office of Laboratory Animal Welfare [OLAW] (2021). The Public Health Service (PHS) Policy on Humane Care and Use of Laboratory Animals
17. Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] (2019). Test No. 236 Fish Embryo Acute Toxicity (FET) Test. OECD Test Guidelines
18. Penberthy, W. T., Shafizadeh, E., & Lin, S. (2002). The zebrafish as a model for human disease. *Frontiers in Bioscience*, 7(1–3), pp. 1439–1453. DOI: 10.2741/penber
19. Правилник о козметичким производима. *Службени гласник РС*, бр. 60/19, 47/22, 21/23
20. Qu, J., Yan, M., Fang, Y., Zhao, J., Xu, T., Liu, F., Zhang, K., He, L., Jin, L., & Sun, D. (2023). Zebrafish in dermatology a comprehensive review of their role in skin research. *Frontiers in Physiology*, 14, 1296046. DOI: 10.3389/fphys.2023.1296046.
21. Regulation (EC) No 1223/2009 on cosmetic products. (2009). Приступљено 1. 10. 2025. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/1223/oj/eng>
22. Robinson, M. K., McFadden, J. P., & Basketter, D. A. (2001). Validity and ethics of the human 4h patch test. *Contact Dermatitis*, 45(1), pp. 1–12. DOI: 10.1034/j.1600-0536.2001.045001001.x
23. Russo, I., De Maio, C., Cavaliere, R. C., Imbimbo, B. P., Marchese, G. C., Ceccato, M., Garofalo, L., Mosca, M., Colombo, A. L., & Porro, A. M. (2022). The Zebrafish model in dermatology an update for clinicians. *Discover Oncology*, 13(1), p. 48. DOI: 10.1007/s12672-022-00511-3
24. Scientific Committee on Consumer Safety [SCCS]. (2015). Memorandum on use of Human Data in risk assessment of skin sensitisation. Приступљено 19. 11. 2025. https://health.ec.europa.eu/publications/memorandum-use-human-data-risk-assessment-skin-sensitisation_en
25. Silva, R. J., & Tamburic, S. (2022). A State of the Art Review on the Alternatives to Animal Testing for the Safety Assessment of Cosmetic Ingredients. *Cosmetics*, 9(5), 90. DOI: 10.3390/cosmetics9050090
26. Steptoe. (2018). California Bans Cosmetics Tested on Animals. Приступљено 15. 11. 2025. <https://www.steptoe.com/en/news-publications/california-bans-cosmetics-tested-on-animals.html>
27. Strähle, U., Scholz, S., Geisler, R., Greiner, P., Hollert, H., Rastegar, S., Schumacher, S., Selderslaghs, I., Weiss, C., Witters, H., & Braunbeck, C. (2012). Zebrafish embryos as an alternative to animal experiments. A commentary on the definition of the onset of protected life stages in

- animal welfare regulation. *Reproductive Toxicology*, 33(2), pp. 128–132. DOI: 10.1016/j.reprotox.2011.06.121
28. Streisinger, G., Walker, C., Dower, N., Knauber, D., & Singer, F. (1981). Production of clones of homozygous diploid zebra fish. *Nature*, 291(5813), pp. 293–296. DOI: 10.1038/291293a0
29. U.S. Food and Drug Administration [FDA]. (2022). Modernization of Cosmetics Regulation Act of 2022 (MoCRA). Приступљено 1. 12. 2025. <https://www.fda.gov/cosmetics/cosmetics-laws-regulations/modernization-cosmetics-regulation-act-2022-mocra>
30. Whiteley, A. R., Zhao, F., Dasilva, E. S., Braasch, C. M., Stremick, M. J., Berim, M. M., Linney, C. H. L., Guo, J., Coombs, C. S., Ellis, J. K., Bridges, R. T., Kimble, M. J., Carty, K. L., Emmons, P. J., Boyce, M. D., Lynch, W. T. J., Tsai, C. H., & Schilling, K. A. (2011). Population genomics of wild and laboratory zebrafish (*Danio rerio*). *Molecular Ecology*, 20(20), pp. 4259–4276. DOI: 10.1111/j.1365-294X.2011.05272.x
31. Закон о добробити животиња. *Службени гласник РС*, бр. 41/09
32. Закон о предметима опште употребе. *Службени гласник РС*, бр. 25/19, 14/22
33. Zon, L. I., & Peterson, R. T. (2005). In vivo drug discovery in the zebrafish. *Nature Reviews Drug Discovery*, 4(1), pp. 35–44. DOI: 10.1038/nrd1606

Варађанин Тања*

<https://orcid.org/0000-0003-0070-3446>

Станковић Марија**

<https://orcid.org/0000-0001-7171-4439>

Станковић Марко***

<https://orcid.org/0000-0002-4238-479X>

УДК: 347.426.6:343.296

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2601077V

Примљено: 23. септембар 2025.

Одобрено за објаву:

25. новембар 2025.

Странице: 78–93

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ ЗА ПРЕТРПЉЕНЕ ДУШЕВНЕ БОЛОВЕ ЗБОГ НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ И НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

АПСТРАКТ: Накнада нематеријалне штете због претрпљених душевних болова услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде представља један од облика (видова) накнаде нематеријалне штете. Уставом Републике Србије (2006) непосредно су зајемчена основна права и слободе сваког лица. Забрањена је повреда психофизичког интегритета личности. Свако има право на личну слободу и безбедност (члан 27, став 1 Устава РС). Лишење слободе је допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом. У случају неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, оштећеном лицу је угрожена слобода, достојанство, а тиме и углед у друштву. Иако постоји презумпција невиности, сам поступак представља nelaгоду и стресно искуство за лице против кога се води.

---

* Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: tanja.varadjanin@pravni-fakultet.info

** Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: marija.stankovic@pravni-fakultet.info

*** Ванредни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, имејл: marko.stankovic@pravni-fakultet.info

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Лице трпи душевне болове услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде. Имајући у виду наведено, циљ рада је да се, на основу законске регулативе и актуелних судских решења, уопштена решења прикажу концизније и прегледније, као и сам поступак остваривања права на овај вид накнаде нематеријалне штете. Приоритет рада је и да се појасне субјективне и објективне околности које суд цени при доношењу одлуке о висини накнаде и основаности захтева оштећеног лица за накнаду нематеријалне штете и укаже на неуједначену судску праксу коју би требало хармонизовати.

***Кључне речи:** нематеријална штета, неосновано лишење слободе, неоснована осуда, новчана накнада.*

1. Увод

У случају повреде психофизичког интегритета личности, оштећеном лицу припада право на накнаду штете. Основна два облика накнаде штете јесу накнада материјалне и нематеријалне штете. У односу на материјалну штету која је егзактна, прилично одређена, питање накнаде нематеријалне штете било је дуго времена спорно питање.

Пре ступања на снагу Закона о облигационим односима из 1978. године (у даљем тексту ЗОО), накнада нематеријалне штете досуђивала се ретко. Разлог наведеног јесте то што ни теоријска, а ни судска пракса нису имале јасан став према начину, обиму и висини одређивања накнаде нематеријалне штете.

У правној доктрини развиле су се две струје – позитивна и негативна. Присталице негативног става према накнади нематеријалне штете своје аргументе истицали су у погледу немогућности да се психофизички болови могу новчано изразити, те да се на тај начин унижавају основна људска добра. Мишљења су да се на тај начин лична добра поистовећују са новцем и става су да би крајње неморално било примити новац за повреду истих. Истичу да су лична добра заштићена кривичним поступком.

Присталице афирмативног става према накнади нематеријалне штете слажу се да је утврђивање обима и висине накнаде нематеријалне штете изазовно за суд, али истичу и да се не сме занемарити чињеница да је лицу нарушена психичка равнотежа, те би му зато требало пружити сатисфакцију у одређеним износима, што се не одређује по економским мерилима, већ по правичности.

Ступањем на снагу ЗОО, чланом 200, ставом 2 прописано је да суд приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, води рачуна о значају повређеног добра и циљу којем служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Према мишљењу Оливера Антића, а заснованом на одредбама ЗОО, последице нематеријалне штете могу се отклонити на два начина, и то моралном (нематеријалном) сатисфакцијом и новчаном (материјалном) сатисфакцијом. Сходно одредби члана 199 ЗОО, морална сатисфакција огледа се у објављивању пресуде, односно исправке, или у наређењу да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена, или што друго чиме се може остварити сврха која се постиже накнадом. Новчана, тј. материјална сатисфакција огледа се у досуди одређеног износа новца оштећеном лицу, које новац може искористити за лично задовољење.

Истражујући предмет анализе рада, изводи се закључак да је накнада у новчаном износу заступљенија у судској пракси него морална сатисфакција.

2. Неосновано лишење слободe и неоснована осуда

Устав Републике Србије (2006, у даљем тексту: Устав), у члану 35, прописује да свако ко је без основа или незаконито лишен слободe, притворен или осуђен за кажњиво дело има право на рехабилитацију, накнаду штете од Републике Србије и друга права утврђена законом. У члановима 27–34 Устава садржана су правила која се односе на право сваког лица на слободу и безбедност, на начин поступања према лицу лишеном слободe, те на право одбране, на хитност поступања, судску заштиту, ограничења у вези са временским трајањем лишења слободe (укључујући у то и притвор као меру обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку), те на правила о претпоставци невиности, као и на право на правично суђење, које подразумева и забрану ретроактивне примене закона и суђења – *ne bis in idem* (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 368).

Неосновано лишење слободe представља неосновано ограничење слободe кретања услед неоснованог одређивања притвора или у случају неоснованог лишења слободe кретања у кривичном поступку (Радованов, 2008, стр. 297). Уколико се у обновљеном кривичном поступку или жалбеном поступку покаже да је осуда неоснована или да је лишење слободe неосновано, тада оштећено лице има право да захтева

новчану накнаду, односно моралну сатисфакцију у виду објављивања ослобађајуће пресуде (Радованов, 2008, стр. 297).

Закоником о кривичном поступку из 2011. године (у даљем тексту ЗКП) прописано је у члану 2, у ставу 1, у тачки 23 да се под лишењем слободе подразумева хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са овим законом, урачунава у притвор.

Чланом 18 ЗКП-а, нормирано је да лице које је неосновано лишено слободе или осуђено за кривично дело има право на накнаду штете од државе и друга права прописана законом. Држава одговара за накнаду штету по основу објективне одговорности (члан 172 ЗОО).

Сходно државној одговорности по основу члана 172 ЗОО, интересантно је Решење Апелационог суда у Београду¹, у којем се наводи да су за утврђивање одговорности Републике Србије, према члану 172 ЗОО, битне све околности, чињенице и разлози у вези са одређивањем притвора односно у вези са његовом законском основом, са његовим продужавањем из истих разлога због којих је и одређен, као и са понашањем тужиоца као окривљеног и његовим односом према утврђивању правог стања ствари у вези са покренутом истрагом.

Из образложења: „[...] Према одредби члана 560, према ставу 3 Законика о кривичном поступку (2011), право на накнаду штете не припада лицу које је било у притвору, које је својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Овом одредбом искључено је право на накнаду штете и поред тога што у односу на притворено лице није дошло до покретања кривичног поступка, или је поступак обустављен правноснажним решењем, или је правноснажном пресудом ослобођен од оптужбе или је оптужба одбијена. Право на накнаду штете из става 1, члана 560 ЗКП-а искључено је, јер је то лице својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Да би оштећени имао право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе морају се кумулативно испунити услови прописани чланом 560 ЗКП-а односно морају постојати претпоставке из става 1 ове законске одредбе, и да не наступе у закону односно у ставу 3 прописане негативне претпоставке које се тичу понашања оштећеног, као осумњиченог или окривљеног. Сагласно наведеном, накнада штете се неће досудити онда када је оштећени својим недопуштеним поступцима проузроковао лишење слободе, с тим што се недозвољени поступак притвореног мора

---

¹ Решење Апелационог суда у Београду, Гж 5736/2011 од 1. 2. 2012.

посебно доказати у парници ради накнаде штете. Под недозвољеним поступцима оштећеног може се сматрати свакако понашање које није усмерено на утврђивање правог стања, као на пример, скривање или покушај бекства, што су посебни разлози за одређивање притвора према одредбама члана 142 ЗКП-а.

Из разлога побијане пресуде произилази да је против тужиоца покренута истрага 18. 6. 2001. године, а 29. 3. 2002. године одређен притвор и наређено издавање потернице. Притворен је 1. 3. 2004. године и притвор је трајао до 11. 10. 2004. године, када је укинут. Међутим, првостепени суд због погрешног правног става није утврђивао чињенице везане за одређивање притвора односно разлоге за одређивање притвора, односно његов законски основ. Није утврђивао дали је притвор продужаван из истих разлога због којих је и одређен, као ни понашање тужиоца као окривљеног, нити његов однос према утврђивању правог стања ствари у вези са покренутом истрагом. Све ове чињенице и околности битне су за утврђивање одговорности тужене према члану 172 ЗОО.”

На основу члана 584 ЗКП-а, неосновано лишеним слободе сматра се лице које је било лишено слободе, а није дошло до покретања поступка, или је правноснажним решењем поступак обустављен или је оптужба одбијена, или је поступак правноснажно окончан одбијајућом или ослобађајућом пресудом, те лице које је издржавало казну затвора, а поводом захтева за понављање кривичног поступка или захтева за заштиту законитости изречена му је казна затвора у краћем трајању од издржане казне, или је изречена кривична санкција која се не састоји у лишењу слободе, или је оглашено кривим, а ослобођено од казне, затим лице које је било лишено слободе дуже времена него што траје кривична санкција која се састоји у лишењу слободе која му је изречена, као и лице које је услед грешке или незаконитог рада органа поступка лишено слободе или је лишење слободе трајало дуже или је задржано дуже у заводу ради извршења кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.

Накнада штете не припада лицу које је својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Наредним чланом 585, ставом 1 ЗКП-а, прописани су случајеви када се лице не сматра основано осуђеним. Дакле, неосновано осуђеним лицем сматра се лице према којем је била правноснажно изречена кривична санкција или које је оглашено кривим, а ослобођено од казне, а поводом ванредног правног лека правноснажно је обустављен нови поступак или је оптужба правноснажно одбијена или је окончан правноснажном ослобађајућом пресудом.

Осуђени неће имати права на накнаду штете ако је својим лажним признањем или на други начин намерно проузроковао своју осуду, осим ако је на то био принуђен, те ако је до обуставе поступка или одбијања оптужбе дошло због тога што је у новом поступку оштећени као тужилац, односно приватни тужилац, одустао од гоњења или што је оштећени одустао од предлога, а до одустанка је дошло на основу споразума са окривљеним. У случају осуде за кривична дела у стицају, право на накнаду штете може се односити и на поједина кривична дела у погледу којих су испуњени услови за признање накнаде (члан 585, став 3 ЗКП-а).

3. Критеријуми које суд цени при доношењу одлуке о висини новчане накнаде

Приликом одмеравања висине новчане накнаде, од значаја јесу следеће околности: дужина трајања неоснованог лишења слободe; да ли је у име осумњиченог или осуђеног у току поступка објављено у средствима јавног информисања; тежина осуде, односно да ли је лице боравило у самици; услови издржавања казне лишења слободe; губитак угледа у средини; присилно одвајање од породице; старост; оствареност као родитељ и друге околности, субјективног или објективног карактера (Радованов, 2008, стр. 299). Уколико се досуђује новчана казна, она се досуђује у једном износу.

У прилогу наведеном сведочи Решење Вишег суда у Крагујевцу²: „Када одмерава висину новчане накнаде за нематеријалну штету због неосновано изреченог притвора, суд води рачуна, поред објективних околности, и о субјективним околностима као што су ранија осуђиваност, породично стање окривљеног и циљ којем ће новчана накнада служити“.

Из образложења:[...] „Према стању у списима предмета и разлозима из оспорене пресуде, произилази да је тужилац против тужене поднео тужбу 18. 10. 2010. године ради накнаде нематеријалне штете, да се писменим захтевом од 12. 8. 2010. године обратио Министарству правде у Б ради исплате накнаде штете у износу од 300.000,00 динара, да је правноснажном кривичном пресудом ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело подстрекавање на злоупотребу службеног положаја у покушају из члана 359, става 1 у вези са чланом 34, ставом 2 и чланом 30 КЗ-а, да је тужилац раније осуђиван кривичним пресудама, да је решењем МУП-а, ПУ К, ПС Б, осумњичен због кривичног дела

---

² Решење Вишег суда у Крагујевцу, Гж 2416/11 од 24. 10. 2011.

злоупотребе службеног положаја и задржан у притвору, у трајању од 48 сати. Утврђене су и чињенице да је тужени у одговору на тужбу признао тужбени захтев тужиоца за исплату нематеријалне штете, по траженом основу у износу од 30.000,00 динара.

Вештачењем путем вештака неуропсихијатра, суд је утврдио чињенице, да је време проведено у притвору, тужилац доживео стресно и као интензивно афективно стање, пре свега због личне угрожености и неизвесности, што се односи на његове пословне активности, био је свестан и реакције пословне средине, породице, средине у којој живи, па и шире, чему је допринело и писање штампе. Према налазу и мишљењу вештака и по изласку из притвора, код тужиоца је у следећа два месеца, такође било елемената посттрауматског стресног поремећаја. Поред тога, тужилац је трпео душевне болове само до периода када је донета првостепена кривична пресуда, а касније није.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, правилно је, и по правном закључку Вишег суда, поступио првостепени суд, када је применом члана 200, става 1 ЗОО-а, обавезао туженог да тужиоцу накнади нематеријалну штету за претрпљене душевне болове услед неоснованог лишења слободe, као и на име претрпљених душевних болова због повреде части, угледа, слободe и права личности у износу од 50.000,00 динара, са правилним правним закључком, да душевни болови због неоснованог лишења слободe представљају јединствен вид штете, који обухвата све штетне последице нематеријалне штете, везане за личност оштећеног, проистекле из неоснованог лишења слободe, те да се за ову штету досуђује наведени износ накнаде, као и да је парнични суд у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца, чл. 13 ЗПП-а, везан за правоснажну пресуду кривичног суда, којом се оптужени оглашава кривим, и да је сходно одредбама члана 154, става 1 ЗОО-а, тужиочево потраживање накнаде штете по траженом виду основано. Приликом досуђивања висине накнаде по траженом основу, у износу од 50.000,00 динара, првостепени суд је водио рачуна да се досуђеном накнадом не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом, и правилно је одбио захтев тужиоца за исплату нематеријалне штете по траженом основу, односно у делу захтева за износ од 180.000,00 динара, према члану 200, према ставу 2 ЗОО-а. Правилан је и закључак првостепеног суда да тужиоцу на досуђени износ накнаде нематеријалне штете припада законска затезна камата почев од дана пресуђења, чл. 277 ЗОО-а, јер је висина нематеријалне штете утврђена од стране суда на дан доношења пресуде.

Међутим, првостепени суд није правилно применио материјално право члана 200 ЗОО-а, када је тужиоцу ставом 1 изреке, досудио износ од још 70.000,00 динара (укупно 120.000,00 динара). Ово стога, што суд приликом одмеравања правичне накнаде није водио рачуна о свим критеријумима – околностима за одмеравање накнаде, и то објективним критеријумима, времену проведеном у притвору, 48 часова ради испитивања тужиоца, да је тужилац могао искористити претходно средство рехабилитације из члана 199 ЗОО-а, такође, суд није водио рачуна ни о субјективним критеријумима, тужичев ранији и непорочни живот, као и његову осуђиваност.“

Закључује се да се накнада штете због претрпљених душевних болова услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде утврђује у односу на све околности случаја (објективне и субјективне околности). Суд цени налаз и мишљење вештака неуропсихијатра ради доношења што правичније и исправне одлуке у контексту одмеравања висине новчане накнаде. Оштећени имају право да поставе висину накнаде штете у износима који они сматрају да би им требало досудити, а коначну одлуку доноси суд. Одлуку доноси у оквиру постављеног тужбеног захтева и никако супротно тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Тако се висина нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе досуђена лицу које казну издржава у кућним условима, са наногицом, не може уподобити са вишином ове штете која се досуђује лицу које казну издржава у затвору – у прилогу наведеном Пресуда Апелационог суда у Нишу³.

Из образложења:[...], „Неоснованим лишењем слободе тужиоцу је нанет душевни бол због повреде права личности, па је првостепени суд правилно одлучио када је усвојио његов тужбени захтев за накнаду нематеријалне штете, применом члана 18 и члана 584, става, 1, тачке 4 ЗКП-а. Међутим, основано се жалбом тужене оспорава досуђена висина ове штете у износу од 150.000,00 динара, с обзиром на то да је погрешно примењено материјално право, тј. одредбе члана 200 ЗОО.

Наиме, накнада нематеријалне штете представља сатисфакцију којом се ублажавају поремећаји настали у духовној сфери оштећеног, а у конкретном случају зависи од дужине неоснованог боравка у затвору, породичних прилика тужиоца, његовог занимања и целокупног друштвеног живота. Ценећи све околности случаја, субјективне и

---

³ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 4892/18 од 30. 8. 2018. године.

објективне критеријуме за одређивање висине накнаде, чињеницу да тужилац казну затвора није издржавао у Установи за извршење кривичних санкција, већ у свом дому, у кући у Н., где је боравио са осталим члановима породице и имао друге погодности које подразумева овај начин извршења казне уз примену мере електронског надзора, овај суд налази, да је досуђена висина нематеријалне штете у износу од 150.000,00 динара превисоко одређена и да му, с обзиром на лична својства, природу кривичног дела, и то да раније није осуђиван, да је у кућном затвору због застарелости извршења кривичне санкције неосновано провео 36 дана, припада правична накнада од 75.000,00 динара.“

4. Специфичности претрпљене нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде

Својевремено, под утицајем предратних закона, новчана накнада неимовинске, односно нематеријалне штете називала се болнином. Том речју се описивао душевни бол који би лице трпело због повреде личних добара односно права личности. Наиме, с обзиром на то да права личности спадају у апсолутна субјективна права, њихова повреда је врло осетљиво питање (Петровић, 1996, стр. 44).

Међутим, накнада нематеријалне штете строго је личне природе и припада само оштећеном лицу, али не и његовим наследницима (Салма, 2007, стр. 623). Изузетак од наведеног чине наследници који наслеђују само право оштећеног на накнаду имовинске штете, а ако је оштећени већ истакао захтев, наследници могу наставити поступак само у границама већ постављеног захтева за накнаду имовинске штете (члан 590, став 1 ЗКП-а). Наследници оштећеног могу после његове смрти наставити поступак за накнаду штете односно покренути поступак ако је оштећени умро пре истека рока застарелости и од захтева се није одрекао, у складу са правилима о накнади штете прописаним ЗОО (члан 590, став 1 ЗКП-а). Оштећеном лицу припада право на накнаду како нематеријалне штете тако и материјалне штете.

При одмеравању висине новчане казне, суд одлучује слободном оценом. Будући да накнада нематеријалне штете није егзактна и прецизна, већ зависи од слободне оцене и процене субјективних и објективних околности случаја од стране надлежног органа, односно суда, то се наведена накнада чини несигурном.

Институтом неоснованим лишењем слободе и неоснованом осудом, између осталог, повређује се и слобода. „Слобода се уобичајено одређује

као могућност да се живи по властитом избору, а њене карактеристике јесу универзалност (припада свим људима), свеобухватност (протеже се на аспекте људске егзистенције), права признатости и заштићености (због чега је призната као једна од највиших уставних вредности), ограничености (правима и слободом других појединаца и јавним интересом)“ (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 143).

Уставом су зајемчена сва права и прописано је да се она непосредно примењују. У случају ускраћења или ограничења истих, правила која се у том случају примењују морају бити у складу са законом и уставним начелима и одредбама.

Лице које није лишено слободе, а неоправдано је покренут кривични поступак, не може захтевати накнаду (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 151). Наведено из разлога што су та лица заштићена презумпцијом невиности.

Истражујући предметну материју, изводи се закључак, из прегледа досадашње судске праксе, да оштећена лица, уз захтев за накнаду због претрпљених душевних болова, током боравка у притвору или издржавању затворске казне, подносе и захтев због претрпљених душевних болова услед повреде части и угледа. „Накнада за повреду части, угледа, слободе или права личности досуђује се за случај ако се речима, усмено или писмено, неком гримасом или неким гестом омаловажи неко лице у тој мери да то чињење за то лице представља не само увреду или клевету у смислу омаложавања тог лица, већ и душевни бол због повреде угледа и части“ (Вељковић, 2020, стр. 652). Повреда части и угледа може се учинити путем телевизије, штампе, радија или на неки другачији начин.

Дуго времена је у правној доктрини, али и у пракси, било спорно питање дали оштећеном лицу припада појединачно накнада нематеријалне штете за сваки вид или би се требало узети у обзир јединствен вид штете. Данас је заступљен став да се оштећеном лицу досуђује јединствен износ новчане накнаде узимајући у обзир и ценећи сваку штетну последицу по његову личност. Ту се нарочито узима у обзир углед који је оштећено лице уживало у средини у којој станује, радно окружење, професија којом се бави, године живота, стање здравља оштећеног лица – субјективни параметри, односно околности, или критерији, као што су време трајања притвора, дужина трајања издржавања казне затвора, као и друге околности које утичу на психичке болове оштећеног лица као натписи у штампи итд. – објективне околности.

Као спорно питање, у правној пракси, појавило се и питање да ли оштећено лице има право на накнаду штете по основу неискоришћеног

годишњег одмора. Одговор је да нема, јер то није предвиђено законом као право на ту околност.

Суд при одмеравању висине накнаде узима у оцену и чињеницу да ли је оштећеном лицу дата морална сатисфакција у виду јавног објављивања пресуде. Дакле, апсолутно се све околности цене, јер се ради о врло комплексном основу за потраживање накнаде нематеријалне штете, а и досуђује се у једном износу.

Због спречености рада, оштећено лице има право на накнаду материјалне штете. Исто тако, у случају повреде части и угледа, може настати и основ за накнаду материјалне штете (тако нпр. оштећено лице које је предузетник или ималац организације може изгубити пословни углед који је имао услед неосноване осуде или услед основаног лишења слободе (ималац самосталне занатске радње)) (Милошевић, 1982, стр. 199). Основ за поменути накнаду остварују и издржавана лица од стране оштећеног лица.

Досуђивањем новчане накнаде штете омогућава се оштећеном лицу да сам изабере најприкладнији начин успостављања психичке и емоционалне равнотеже која је постојала пре штетног догађаја по том лицу (Антић, 2014, стр. 521).

5. Поступак остваривања права на накнаду нематеријалне штете

Поступак остваривања права на накнаду штете одвија се у две фазе. У складу са чланом 588, ставом 1 ЗКП-а, пре подношења суду тужбе за накнаду штете, оштећени је дужан да поднесе захтев Министарству надлежном за послове правосуђа ради постизања споразума о постојању штете, врсти и висини накнаде. О захтеву за накнаду штете одлучује Комисија за накнаду штете, чији се састав и начин рада уређује актом Министарства надлежног за послове правосуђа (члан 588, став 2 ЗКП).

Поступак пред надлежним министарством, по којем се постиже споразум у погледу накнаде штете, одвија се по одредбама Закона о општем управном поступку (2016), а Комисија министарства може, уколико се укаже потреба, да у том поступку изводи доказе и прикупља одређена обавештења (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 157).

Надлежни орган може да усвоји захтев оштећеног на накнаду штете у целости, да га делимично усвоји или да констатује да није могуће споразум постићи, а о којој немогућности је реч, у обавези је да обавести оштећено лице. У случају делимичног усвојења захтева, оштећено лице

има право да поднесе тужбу суду у контексту у погледу неусвојеног захтева. Уколико у року од 3 (три) месеца рачунајући од дана када је оштећено лице поднело захтев, не добије уопште одговор од стране надлежног министарства (ћутање администрације), оштећени има право да покрене парнични поступак пред надлежним судом, у складу са одредбама Законом о парничном поступку (2011).

6. Закључак

Накнада нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде комплексан је институт зато што његова повреда обухвата више видова нематеријалне штете. Накнадом нематеријалне штете настоји се оштећено лице вратити у онај положај и стање у којем би било да није наступила повреда личних добара. Имајући у виду да лична добра немају тржишну вредност, одлука о висини и обиму накнада нематеријалне штете врло је осетљиво питање. Свако лице је индивидуа за себе и иако суд арбитарно одређује обим и висину накнаде штете, иста не сме да погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом. Исто тако, накнадом нематеријалне штете не смеју се ни унижавати људска добра.

Оно што је апострофирано код сваког облика накнаде нематеријалне штете као основ за накнаду, па и код овог вида, јесте да је оштећено лице заиста трпело и трпи душевне болове. То је основ за накнаду нематеријалне штете. Уколико лице не трпи душевне болове, онда и нема основа за накнаду нематеријалне штете. Суд цени све околности случаја, а нарочито субјективне околности као што су место где живи, занимање оштећеног лица, да ли је лишење слободе или осуда медијски пропраћена, да ли је оштећено лице остварено у улози оца или мајке, године живота итд.

С тим у вези, као спорно, поставља се питање да ли лица блиска оштећеном лицу имају право на накнаду нематеријалне штете због неосноване осуде и неоснованог лишења слободе. Одговор је да немају. Ипак, неколицина правних теоретичара сматра да би требало досудити износе блиским лицима уколико трпе душевни бол због овог вида нематеријалне штете. Мишљења смо да би требало накнаду нематеријалне штете досудити најближим лицима, а то су деца и супруг/а оштећеног лица. У том смислу, деца, а нарочито уколико похађају основну и средњу школу, могу да трпе душевне болове због задиркивања од стране вршњака, која знају веома бити непријатна. У том узрасту деца су осетљиве доби (у пубертету), те би требало подробније анализирати

овај основ. Свакако, мишљења смо да не би требало да се шири овај круг лица на лица која живе у домаћинству.

У случају да се о лишењу слободе лице обавештавало или приказивало путем средстава јавног информисања, суд ће, на његов захтев, објавити у средству јавног информисања саопштење о одлуци из које произилази неоснованост лишења слободе, односно неоснованост осуде (члан 592, став 1 ЗКП-а). Ако случај није приказан преко средстава јавног информисања, овакво саопштење ће се, на захтев тог лица, доставити државном и другом органу, предузећу и другом правном или физичком лицу код кога је лице неосновано лишено слободе или неосновано осуђено у радном односу (члан 592, став 1 ЗКП-а). После смрти тако осуђеног лица, право на подношење предметног захтева припада његовом брачном партнеру, лицу са којим је живело у ванбрачној или другој трајној заједници живота, деци, родитељима, браћи и сестрама.

Овде је потребно истаћи да је судска пракса неуједначена, те су поједини истакнути правници предложили да се донесу критеријуми о распонима новчаних накнада, као и критерији за утврђивање висине накнаде нематеријалне штете. Наведени распони новчаних накнада представљали би оријентир у оквиру којих суд, при слободној оцени, одређује висину новчане накнаде нематеријалне штете. Раније, суд је био ограничен Уредбом о накнади штете на лицима (2010), која је прописивала критеријуме за утврђивање материјалне штете и начина утврђивања висине новчане накнаде на име нематеријалне штете (Варађанин, 2024, стр. 202). Међутим, Уредба је проглашена неуставном.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, Тања Варађанин, Марко Станковић, Марија Станковић, методологија, Тања Варађанин, Марко Станковић, формална анализа, Тања Варађанин и Марија Станковић, ресурси, Тања Варађанин писање – припрема оригиналног нацрта, Тања Варађанин, Марко Станковић, Марија Станковић, писање – преглед и уређивање, Марко Станковић, Марија Станковић. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Varađanin Tanja

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Stanković Marija

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Stanković Marko

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

**COMPENSATION FOR NON-MATERIAL
DAMAGE FOR MENTAL ANGUISH
SUFFERED DUE TO UNLAWFUL
DEPRIVATION OF LIBERTY AND
WRONGFUL CONVICTION**

ABSTRACT: Compensation for non-material damage for mental anguish suffered as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction represents one of the forms of compensation for non-material damage. The Constitution of the Republic of Serbia (2006) directly guarantees the fundamental rights and freedoms of every person. Violation of an individual's psychophysical integrity is prohibited. Everyone has the right to personal liberty and security (Article 27(1) of the Constitution of

the Republic of Serbia). Deprivation of liberty is permitted only on grounds and in a procedure prescribed by law. In the event of unlawful deprivation of liberty or wrongful conviction, the injured party's freedom and dignity—and consequently their reputation in society—are jeopardized. Although the presumption of innocence applies, the proceedings themselves constitute a source of discomfort and stress for the person against whom they are conducted. Such a person suffers mental anguish as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction. In view of the foregoing, the aim of this paper is, on the basis of statutory regulation and relevant judicial decisions, to present general legal solutions in a more concise and systematic manner, as well as to outline the procedure for exercising the right to this type of compensation for non-material damage. The paper also seeks to clarify the subjective and objective circumstances that courts assess when determining the amount of compensation and the merits of the injured party's claim for non-material damage, and to point to inconsistent judicial practice that should be harmonized.

Keywords: *non-material damage, unlawful deprivation of liberty, wrongful conviction, monetary compensation.*

Литература

1. Антић, О. (2014). *Облигационо право; (осмо издање)*. Београд: Правни факултет Универзитета
2. Варађанин, Т. (2024). Новчана накнада због претрпљених душевних болова услед наружености У: Почуча, М. (уред.), *XXI Међународни научни скуп „Правнички дани – проф. др Славко Царић“ Одговори правне науке на изазове савременог друштва* (стр. 193–204). Нови Сад: Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе
3. Вељковић, Д. (2020). *Коментар закона о облигационим односима I – општи део о облигационим односима – I део*. Београд: Nova consulting
4. Радованов, А. (2008). *Облигационо право – општи део*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе
5. Салма, Ј. (2007). *Облигационо право, (шесто издање)*. Нови Сад: Правни факултет
6. Милошевић, Љ. (1982). *Облигационо право, (шесто измењено и допуњено издање)*. Београд: Савремена администрација

7. Петровић, З. (1996). *Накнада нематеријалне штете због повреде права личности*. Београд: Војна књига
8. Петровић, З. & Мрвић Петровић Н. (2012). *Накнада нематеријалне штете*. Београд: Службени гласник
9. Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06 и 115/21
10. Закон о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/20
11. Закон о општем управном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 18/16, 95/18 – аутентично тумачење и 2/23 – одлука УС
12. Законик о кривичном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС
13. Закон о парничном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 49/13 – одлука УС, 74/13 – одлука УС, 55/14, 87/18, 18/20 и 10/23 – др. закон
14. Уредба о накнади штете на лицима. *Службени гласник РС*, бр. 34/10

Кнежевић Мирјана*
<https://orcid.org/0000-0001-6651-4803>

Ђурић Злата**
<https://orcid.org/0000-0003-1101-4822>

УДК: 347.725:004.738.5

Прегледни рад
DOI: 10.5937/ptp2601093K
Примљено: 9. септембар, 2025
Одобрено за објаву:
21. новембар, 2025
Странице: 94–108

СЕДНИЦА СКУПШТИНЕ АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА – ИЗАЗОВИ ЕЛЕКТРОНСКИХ КОМУНИКАЦИЈА

АПСТРАКТ: Развојем електронских комуникација створили су се предуслови за дефинисање другачијих, по природи алтернативних правила, у односу на традиционална правила у акционарском праву, која се односе на сазивање и одржавање седница Скупштине. Уводе се нови начини позивања акционара на седницу Скупштине, затим давање електронског пуномоћја за гласање, као и учешће акционара у раду Скупштине електронским путем. У домаћем законодавству дефинисана правила усклађена су са решењима комунитарног права и дају адекватан одговор на потребе праксе и новонастале услове и достигнућа електронских комуникација у области сазивања и одржавања седнице Скупштине акционарског друштва. Циљ овог рада је да се кроз приказ законске регулативе анализирају нека питања у предметној области, као и да се укаже на позитивне ефекте примене електронских комуникација као што су ефикасност, нижи трошкови и једноставност у поступку сазивања и одржавања скупштинских седница. Примери из садашњег правног окружења показују присутност виртуелних скупштинских седница које наш Закон о привредним друштвима не познаје. Могући правци даљег развоја националног законодавства у предметној области јесу увођење виртуелних скупштинских седница,

---

*Редовни професор, Универзитет у Крагујевцу, Економски факултет, Крагујевац, Србија, имејл: mknezevic@kg.ac.rs.

**Доцент, Универзитет у Крагујевцу, Економски факултет, Крагујевац, Србија, имејл: zdjuric@kg.ac.rs.

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

при чему физичке седнице морају остати правило, а виртуелне седнице изузеци које друштво може да користи.

Кључне речи: седница Скупштине акционарског друштва, електронске комуникације.

1. Увод

Скупштина акционарског друштва је орган управљања који омогућава акционарима да се информишу о раду управе друштва, да узму активно учешће у расправи о важним питањима и као најважније да остварују своје право гласа. Седница Скупштине акционарског друштва најважнији је облик повезивања акционара и друштва, чији интензитет утицаја зависи од врсте акција које поседује акционар. Приликом уписа акција, акционари се опредељују у којој мери ће утицати на управљање друштвом (нпр. акционари који упишу преференцијалне акције одричу се права гласа по већини питања, за разлику од акционара који упише акције са правом гласа). Вршење права гласа није обавеза акционара, тако да само поседовање акције која даје право гласа не значи и да ће акционар гласати на седници Скупштине акционарског друштва. Пракса нам показује да знатан број акционара не врши своје право гласа и не присуствује седницама Скупштине акционарског друштва.

Вршење права гласа акционара на седници Скупштине акционарског друштва опредељен је бројним факторима. У односу друштва и акционара код вршења права гласа који је креиран врстом уписаних акција, често се дешава да акционар по сопственој процени одустане од учешћа у раду седнице, било услед недостатка времена, финансијских средстава потребних за савладавање просторне удаљености седишта друштва где се по правилу одржавају седнице Скупштине, недовољне заинтересованости за анализирање тачака дневног реда, припреме за гласање по истим, формирањем мишљења да ће његов глас имати мали утицај на ток и исход седнице (Вишекруна, 2015, стр. 503). Такве околности поспешује појава јасног раздвајања управљачких од економских права акционара, која даље имплицира дефинисање питања улоге акционара у корпоративном управљању, односно њихове улоге у контроли управе самог акционарског друштва.

У правној теорији се истиче да су идентичне мере којима се олакшава вршење права акционара и мере за подстицања активизма акционара. Активизам акционара се односи на вршење права акционара

којим акционари врше контролу управе друштва, односно којима утичу на управљање друштвом (Лепотић, 2018, стр. 106).

Право гласа је најважније управљачко право акционара, а мере које доприносе лакшем вршењу права гласа дефинисане су од стране домаћег законодавца. Наиме, дата је могућност превазилажења просторне удаљености акционара, његовог физичког одсуства са седнице Скупштине акционарског друштва, уз помоћ електронских комуникација. Поред давања могућности гласања у одсуству акционара, односно акционара који физички не присуствују седници Скупштине акционарског друштва, електронске комуникације омогућавају и доприносе олакшаном раду Скупштине акционара у смислу омогућавања учешћа таквом акционару у расправи на Скупштини, затим кроз претходно информисање акционара који су одређени за остваривање својих управљачких права на седници Скупштине, као и замену традиционалне седнице електронском седницом Скупштине акционарског друштва (тзв. виртуелне скупштинске седнице које наше право не познаје), електронском комуникацијом акционара међусобно и са управом акционарског друштва.

Једно од најважнијих решења у примени електронских комуникација у домаћем праву акционарских друштава дефинисано је кроз могућност електронског позивања акционара на седницу Скупштине акционарског друштва, учешће у раду Скупштине електронским путем, давање електронског пуномоћја за гласање. Свака од датих могућности носи бројне предности, али и недостатке који су у раду препознати као неки од изазова електронских комуникација у односу на традиционална правила којима се уређују питања сазивања и гласања на седници Скупштине акционарског друштва. Домаћи законодавац не дозвољава виртуелне скупштинске седнице, али законско уређење и дозвољеност виртуелне скупштинске седнице постали су новина у упоредном праву. Овај облик скупштинских седница нарочито се одржавао за време пандемије вируса ковид 19, што је имало велик практичан значај у смислу одржавања социјалне дистанце. У правној теорији поједини аутори анализирају исправност оваквог решења и дају препоруке за домаће уређење предметне области и увођење виртуелних скупштинских седница (Радовић, 2024, стр. 371).

2. Електронско позивање акционара на седницу Скупштине акционарског друштва

У нашем праву у односу на решења из упоредног права не постоје разлике у утврђивању начина позивања акционара на седницу Скупштине акционарског друштва (Маричић, 2018, стр. 312). Опште је правило да постојање акција на доносиоца захтева јавни позив, док се акционари са акцијама на име позивају индивидуалним, појединачним позивом према евиденцији акционара. У нашем праву егзистирају два начина позивања акционара на седницу Скупштине акционарског друштва: јавни позив и индивидуални позив према списку акционара, независно од непостојања акција на доносиоца (Арсић, 2013, стр. 93).

Примена модерних електронских комуникација довела је до промене начина позивања акционара на седницу Скупштине, као и начина информисања акционара о тачкама дневног реда.

Домаћи законодавац је дефинисао посебна правила која се примењују на позивање акционара на седницу Скупштине и правила која се примењују на информисање акционара о тачкама дневног реда односно на достављање информација о тачкама дневног реда Скупштине акционара уз примену електронских комуникација.

Закон о привредним друштвима је прецизно дефинисао начине позивања акционара на седницу Скупштине (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 335, ст. 3–5).

Позив за седницу може бити објављен на интернет страници акционарског друштва. Ово је уобичајен начин позивања акционара на седницу Скупштине и, посматрано из угла друштва, представља најбржи и најједноставнији начин позивања акционара.

Позив за седницу упућује се лицима која су акционари друштва индивидуално на адресе акционара из јединствене евиденције акционара. Достављање се врши слањем препоручене поштом на ту адресу. Ако је акционар дао писмену сагласност за такав начин слања, достављање се може извршити електронском поштом. У пракси се електронском поштом доставља позив акционарима за седницу Скупштине у случају акционарског друштва са мањим бројем акционара.

Закон о привредним друштвима прописује за сва акционарска друштва, осим једночланих нејавних, још два обавезна начина објављивања позива за седницу: објављивање на интернет страници Агенције за привредне регистре и на интернет страници Централног регистра.

За јавно акционарско друштво Закон о привредним друштвима прописује да позив за седницу Скупштине објављује увек на својој интернет страници и на интернет страници регулисаног тржишта, односно мултилатералне трговачке платформе где су укључене његове акције у трговање.

Позив акционарима за седницу Скупштине садржи нарочито дан слања позива; време и место одржавања седнице; предлог дневног реда седнице, са јасном назнаком о којим тачкама дневног реда се предлаже да скупштина донесе одлуку и навођењем класе и укупног броја акција која о тој одлуци гласа и већини која је потребна за доношење те одлуке; обавештење о начинима на који се могу преузети материјали за седницу; поуку о правима акционара у вези са учешћем у раду Скупштине и јасно и прецизно обавештење о правилима за њихово остваривање, која правила морају бити у складу са законом, статутом и пословником Скупштине; формулар за давање пуномоћја, ако је друштво прописало обавезну употребу тог формулара; обавештење о дану акционара и објашњење да само акционари који су акционари друштва на тај дан имају право на учешће у раду Скупштине; обавештење о одлукама које представљају располагање имовином велике вредности.

Закон о привредним друштвима дефинише правила о достављању информација акционарима о свим тачкама дневног реда. Разликују се два начина стављања релевантних информација на располагање акционарима: у седишту друштва или на интернет страници друштва, тако да их акционари могу преузети у целости (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 335, ст. 12). Објављивање материјала за седницу Скупштине на интернет страници друштва представља једноставнији и бржи начин у односу на преузимање у седишту друштва. Статутом могу да се предвиде и додатни начини за стављање на располагање материјала за седницу акционарима друштва.

Законодавац је дефинисаним и напред изложеним правилима одговорио на захтеве праксе и развоја модерних електронских технологија. Модерне електронске технологије и законска решења у њиховој служби (објављивање позива на интернет страници друштва, објављивање материјала на интернет адреси друштва, слање позива на имејл-адресе акционара), уводе се као алтернатива традиционалним решењима (достављање позива препорученом поштом на адресу акционара, стављањем материјала за седницу Скупштине на располагање акционарима у седишту друштва) (Радовић, 2024, стр. 372).

3. Електронско пуномоћје за гласање

Један од елемента права гласа акционара јесте право на гласање путем пуномоћника. Одредбама Закона о привредним друштвима уређује се појам, форма и садржина пуномоћја. Законом се прописују услови у вези са личности пуномоћника. Законске одредбе су дефинисане тако да треба да поспеше учешће акционара у раду Скупштине.

Закон о привредним друштвима прописује право акционара да путем пуномоћја овласти одређено лице да у његово име учествује у раду Скупштине, укључујући и право да у његово име гласа (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 344, ст. 1). Пуномоћје за гласање садржи овлашћење дато за учешће у раду Скупштине друштва и овлашћење за вршење гласачких права. Пуномоћник има иста права у погледу учешћа у раду седнице Скупштине као и акционар који га је овластио. Давањем пуномоћја за гласање, пуномоћнику са даје овлашћење да учествује у расправи о тачкама дневног реда, постављању питања, изношењу предлога и узимања речи на седници Скупштине (Радомировић & Кајевић, 2022, стр. 804).

Пуномоћник на основу пуномоћја за гласање може бити свако пословно способно лице. Друштво не може да пропише посебне услове које мора да испуњава пуномоћник у погледу личних својстава, као ни ограничити број пуномоћника (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 344, ст. 3).

Закон о привредним друштвима прописује да пуномоћник акционара не може бити лице које је: контролни акционар друштва или је лице које је под контролом контролног акционара; или директор или члан надзорног одбора друштва, или лице које има то својство у другом друштву које је контролни акционар друштва или у друштву које је под контролом контролног акционара; или запослени у друштву или лице које има то својство у другом друштву које је контролни акционар друштва или у друштву које је под контролом контролног акционара; или лице које се према Закону о привредним друштвима сматра повезаним лицем са физичким лицима која имају наведена својства; ревизор друштва или запослени у лицу које обавља ревизију друштва, или лице које има то својство у другом друштву које је контролни акционар друштва или у друштву које је под контролом контролног акционара (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 345, ст. 2).

У праву акционарских друштава традиционално је правило да се за пуномоћје захтева писмена форма. Пуномоћје за гласање на седници

Скупштине акционарског друштва мора бити дато у писменој форми, ако га даје правно лице. Пуномоћје за гласање мора бити дато у форми јавно оверене исправе ако га даје физичко лице, осим ако прописана форма није искључена статутом друштва.

Модерне електронске технологије доносе могућност давања пуномоћја електронским путем.

Закон о привредним друштвима из 2004. године први је увео могућност давања пуномоћја електронским путем (Закон о привредним друштвима, 2004, чл. 287, ст. 2 и 10).

Важећи Закон о привредним друштвима прописује да је јавно акционарско друштво дужно да обезбеди давање пуномоћја за гласање електронским путем, које мора да садржи квалификован електронски потпис у складу са законом који уређује електронски потпис (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 344, ст. 8–9). Са друге стране, нејавно акционарско друштво нема дужност, већ могућност давања пуномоћја за гласање електронским путем под условом да је друштво омогућило такав начин давања пуномоћја.

Статутом јавног акционарског друштва мора се предвидети најмање један начин на који акционар или пуномоћник може обавестити друштво о датом пуномоћју за гласање електронским путем. Измене и опозив пуномоћја за гласање врше се сходном применом одредаба о давању пуномоћја, што значи да се пуномоћје за гласање може опозвати и електронским путем.

Према Директиви о вршењу права акционара, државе чланице су дужне да омогуће акционарима давање и опозив пуномоћја електронским путем, а друштва су у обавези да обезбеде својим акционарима један ефикасан начин обавештавања друштва о датом или опозваном пуномоћју електронским путем. У праву Европске уније установљен је један основни формални услов за давање и опозив пуномоћја, а то је да обавештење акционарског друштва о давању и опозиву пуномоћја буде у писменој форми (Директива 2007/36/ЕЗ, чл. 11). Државе чланице могу уводити и друге формалне услове, али само у циљу утврђивања идентитета акционара и пуномоћника, или како би се осигурала могућност провере садржаја упутстава за гласање. Давање електронског пуномоћја носи бројне изазове који се везују за област електронске трговине и питање идентификације и обавештавања друштва о идентитету акционара и пуномоћника.

4. Учешће у раду Скупштине електронским путем

Развојем електронских технологија пружа се могућност учешћа акционара у раду Скупштине електронским путем. Као одговор на потребе праксе и новонастале услове пословања у савременом окружењу, развија се адекватна регулатива у националном и упоредном праву.

Директива о вршењу права акционара обавезала је државе чланице да дозволе акционарским друштвима да понуде својим акционарима могућност учествовања у раду Скупштине коришћењем електронских система комуникације. Право акционара да учествују у раду Скупштине електронским путем у националним законодавствима може да буде уређено као императивно или као диспозитивно законско правило. Осим тога, и као могућност за акционарска друштва где акционари немају право учешћа у раду Скупштине електронским путем по самом закону, али им акционарско друштво може дати право учешћа у раду Скупштине електронским путем. Овакво решење је прихваћено у домаћем праву, где се право учешћа у раду Скупштине електронским путем посматра као право акционарског друштва, а не акционара (Радовић, 2024, стр. 376). Домаћа законска регулатива по питању учешћа у раду Скупштине електронским путем (Закон о привредним друштвима, 2011, чл. 341) настала је под утицајем Директиве о правима акционара (Директива 2007/36/ЕЗ, чл. 8).

Директива о правима акционара регулише питање учешћа у раду Скупштине електронским путем, предвиђајући одређене моделитете учешћа акционара. Први модалитет је пренос седнице у стварном времену – аудио-визуелни, једносмерни пренос седнице, где се учешће акционара своди само на праћење преноса седнице без могућности активног учешћа у раду Скупштине. Код овог моделитета акционар не може да гласа. Такав акционар се не урачунава у кворум и већину за гласање.

Други модалитет у Директиви о правима акционара, означен као двосмерна комуникација у стварном времену, даје акционарима могућност обраћања скупштини са удаљеног места, различитог од места одржавања седнице који је физички присутан на седници. Такав акционар путем онлајн везе узима активно учешће у раду седнице, остварује и своје право да гласа.

Трећи модалитет електронског учешћа у раду седнице, означен као механизам гласања, односи се на право акционара да гласа електронским путем, без потребе да именује пуномоћника који физички присуствује

седници. Друштво које дозволи гласање електронским путем треба да одреди када се ово право врши: пре седнице, током седнице или и пре и током седнице. Акционари који су гласали електронским путем, сматрају се лично присутним на седници. Њихови гласови се урачунавају у кворум и већину за одлучивање.

Домаћа законска регулатива учешћа у раду Скупштине електронским путем такође је писана под очигледним утицајем Директиве о правима акционара.

У домаћем праву дозвољене су: а) седнице које се одржавају на више локација у исто време (мултилокалне седнице, теле-седнице), при чему су локације повезане видео-линком, тако да акционари на једној од локација посредством екрана могу да прате шта се догађа на другој локацији, и б) онлајн седнице, које представљају физичке седнице уз могућност да се право гласа остварује директно или индиректно преко интернета.

На основу увида у јавно доступне податке о осигуравајућим друштвима у већинском домаћем власништву на тржишту осигурања Републике Србије, Скупштине акционара се сазивају електронским путем, али се одржавају у просторијама осигураваача, без преседана, и у време ванредног стања изазваног пандемијом ковид 19. Како на домаћем тржишту осигурања доминирају осигуравајућа друштва са већинским иностраним власништвом, неопходна је већа присутност домаћих осигураваача. Док до ње не дође, присутним акционарима треба омогућити већи утицај њихове експертизе, проистекле из праксе рада у различитим привредним и економским друштвима, на одлуке менаџмента. Присуство њихових пуномоћника седницама Скупштине акционара свакако је целисходно, али би њихово директно учешће на електронским седницама довело до конструктивнијег дијалога и комуникације што би допринело транспарентности и ефикасности у доношењу заједничких одлука. Уз смањење трошкова, овај вид дигитализације осигуравајућих друштава, кроз хибридне видове физичког и електронског присуства акционара седницама Скупштине, интерним актима се може регулисати начин одржавања седница и очување високог нивоа безбедности и поверљивости.

Ради организовања адекватнијег корпоративног управљања у друштвима за осигурање (Јевремовић, 2025, стр. 277), а у сагласности са међународним принципима корпоративног управљања и основним принципима супервизије осигурања, Народна банка Србије донела је Смерницу бр. 2 о корпоративном управљању у друштвима за осигурање (Народна банка Србије, 2007). Смерница не инсистира на физичком

присуству акционара, чиме се отвара могућност укључивања акционара у рад скупштине осигуравајућих друштава и електронским путем.

5. Виртуелне седнице Скупштине акционарског друштва

У доба развоја електронских комуникација долази до интензивног развоја посебних електронских платформи које служе и за одржавање виртуелних седница Скупштине акционарског друштва. Виртуелне седнице се одржавају искључиво онлајн методом учешћа, без физичког присуства акционара. Она пружа могућност акционарима да се прикључе на састанак без обзира на место на којем се налазе (Von der Crone, 2003, стр. 156).

Виртуелне седнице, које се називају и седнице које се одржавају уз искључиво удаљено присуство акционара, разликују се од тзв. хибридних седница које се одржавају на одређеној физичкој локацији. Код хибридних седница акционари имају могућност да уместо физичког доласка на седницу учествују у раду седнице електронским путем.

Виртуелне седнице Скупштине акционара представљају модел комуникације између друштва и акционара који карактерише ефикасност, финансијска исплативост за акционарско друштво у поређењу са физичким седницама акционара, већи квалитет учешћа акционара. Виртуелне седнице Скупштине акционара појављују се као резултат развоја савремених електронских комуникација и њиховог укључивања у правно регулисање предметног питања. Као одговор на изазове електронских комуникација, виртуелне седнице Скупштине акционара доприносе пре свега повећању присуства акционара на седницама. Путем њих се превазилази негативни утицај удаљености места акционара од места одржавања седнице што је често разлог пасивности акционара.

У правној теорији као недостаци виртуелних седница издвајају се отежана комуникација у смислу смањења интеракције између акционара и управе јер нема непосредног дијалога, чиме се утиче на квалитет рада и одлучивања на седници. Затим, увођење виртуелне седнице и креирање електронске платформе захтева велике иницијалне трошкове за друштво иако само одржавање не захтева трошкове, као и обавезност електронског учешћа акционара на виртуелним седницама друштва.

Издвојене предности виртуелних седница нису утицале да се занемаре вредности које карактерише традиционалну физичку седницу Скупштине акционара, које се показују у директној и непосредној комуникацији акционара и управе.

У упоредном компанијском праву, до последње економске кризе изазване пандемијом ковид 19, већина земаља је традиционално захтевала одржавање физичких седница Скупштине акционара, а ретке су биле оне чија су законодавства уређивала и дозвољавала виртуелне седнице (Радовић, 2024, стр. 383). У стручној литератури, наводи се пример Данске у Европи, и државе Делавер у САД, која је 2000. године прва увела могућност одржавања виртуелних седница, док данас већина држава САД дозвољава виртуелне и/или хибридне седнице (Chia & Lee, 2021).

У литератури се дефинише састанак као „окупљање лица у присуству других. Другим речима, састанак захтева физичко присуство свих учесника, што је окупљање лицем у лице“ (Samat & Ali, 2015, стр. 763). Због таквих карактеристика, физичке седнице су у време пандемије ковид 19 биле углавном онемогућене. Услед насталих околности доносе се другачија правила која су неке државе примењивале само за време трајања пандемије (Zetzsche, Anker-Sørensen, Consiglio & Yeboah-Smith, 2020, стр. 16–22), док су друге наставиле са применом истих и након престанка пандемије. Реформе у компанијском праву су текле у правцу примене дигитализације, због немогућности традиционалног одржавања састанка лично.

У државама чланицама Европске уније касније под утицајем Директиве о правима акционара јавна акционарска друштва имају право да омогуће својим акционарима учешће на седници електронским путем, тј. дозвољене су биле и електронске и физичке седнице. Тако је Немачка у своје законодавство прво увела хибридне седнице Скупштине акционара иако су традиционално постојале само физичке седнице, а виртуелне седнице дефинитивно изменама Закона о акцијама из 2022 (*Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung genossenschafts- sowie insolvenz- und restrukturierungsrechtlicher Vorschriften*, 2022).

Закон о привредним друштвима дозвољава само физичке и хибридне седнице Скупштине акционарског друштва.

Поучени искуством других земаља и присуством виртуелних седница Скупштине акционарских друштава у законодавним решењима из упоредног права, мишљења смо да је пожељно регулисање виртуелних седница и у домаћем праву. Код увођења виртуелних седница, основна поставка је да физичке седнице морају остати правило, а хибридне и виртуелне седнице изузеци које друштво може да користи (Радовић, 2024, стр. 390).

6. Закључак

Са модерним електронским комуникацијама код традиционалних правила о физичком присуству на седницама Скупштине долази до њихове либерализације кроз пружања могућности гласања у одсуству путем гласања преко пуномоћника, гласања писаним путем и гласања електронским путем. У корпоративно право се прво уводи гласање преко пуномоћника, а са новим електронским технологијама регулише се и електронско пуномоћје за гласање, сазивање седнице Скупштине акционарског друштва електронским путем, док се учешће у раду Скупштине електронским путем још увек издваја као нов модалитет који се развија као еквивалент електронским технологијама. Изазови електронских комуникација за седницу Скупштине акционарског друштва јесу бројни. Мишљења смо да ће пракса и убудуће захтевати даље адекватно праћење и уређења новонасталих питања и усклађивања традиционалних и модерних решења као одговора на захтеве нових електронских комуникација. Могући технички проблеми у онлајн комуникацији као нов основ за побијање скупштинских одлука стварају могућност да ово питање буде предмет новог истраживања и правног уређења. Вредности традиционалних физичких седница Скупштине акционарског друштва и у савременом окружењу модерних електронских комуникација без сумње опстају, тако да при увођењу виртуелних седница физичке седнице морају остати правило, а виртуелне седнице изузеци које друштво може да користи.

Сукоб интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, М. К. и З. Ђ.; методологија, М. К.; ресурси, М. К. и З. Ђ.; формална анализа, М. К. и З. Ђ.; писање – припрема оригиналног нацрта, М. К. и З. Ђ.; писање – рецензија и уређивање, М. К. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Knežević Mirjana

University of Kragujevac, Faculty of Economics, Kragujevac, Serbia

Đurić Zlata

University of Kragujevac, Faculty of Economics, Kragujevac, Serbia

**MEETING OF THE SHAREHOLDERS’
ASSEMBLY OF A JOINT-STOCK
COMPANY – CHALLENGES OF
ELECTRONIC COMMUNICATIONS**

ABSTRACT: The development of electronic communications has created the preconditions for defining different, inherently alternative rules compared to the traditional rules of joint stock company law governing the convening and holding of shareholders’ assemblies. New methods of notifying shareholders of the shareholders’ assembly are being introduced, including the granting of electronic proxies for voting, as well as the participation of shareholders in the work of the shareholders’ assembly by electronic means. The rules defined in domestic legislation are harmonized with EU law and provide an adequate response to the needs of practice and to the new conditions and advancements in electronic communications in the field of convening and holding shareholders’ assemblies of joint stock companies. The aim of this paper is to analyze certain issues in this area through an overview of the legislative framework and to highlight the positive effects of the application of electronic communications, such as efficiency, lower costs, and simplicity in the procedure for convening and

holding assembly meetings. Examples from the current legal environment indicate the existence of virtual assembly meetings, which are not recognized by the Serbian Law on Business Companies. Possible directions for the further development of national legislation in this area include the introduction of virtual assembly meetings, while physical meetings should remain the rule and virtual meetings the exception that companies may use.

Keywords: *shareholders' assembly of a joint-stock company, electronic communications.*

Литература

1. Арсић, З. (2013). Сазивања Скупштине акционарског друштва према Закону о привредним друштвима из 2011. год. *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, 47(2), стр. 93–106. DOI: 10.5937/zrpfns47-4356
2. Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies, *OJ L* 184, 14. 7. 2007
3. Chia, K., D., & Lee, S., A. (2021). *Report on Practices for Virtual Shareholder Meetings, for Virtual Shareholder Meetings*. Harvard Law School Program on Corporate Governance. Приступљено 14. новембра 2025. <https://corpgov.law.harvard.edu/2021/01/11/report-on-practices-for-virtual-shareholder-meetings/>
4. Gesetz zur Einführung virtueller Hauptversammlungen von Aktiengesellschaften und Änderung genossenschafts- sowie insolvenz- und restrukturierungsrechtlicher Vorschriften, *virHVEG* 27. 7. 2022. Приступљено 18. 11. 2025. <https://www.buzer.de/gesetz/15423/index.htm>
5. Јевремовић, П. Т. (2025). Корпоративно управљање у друштвима за осигурање. *Токови осигурања*, 41(2), стр. 273–336. Приступљено 20. новембра 2025. <https://tokoviosiguranja.edu.rs/publications/korporativno-upravljanje-u-drustvima-za-osiguranje/>
6. Лепотић, Ј. (2008). Активизам акционара. *Право и привреда*, 10(12), стр. 105–123. Приступљено 20. новембра 2025. <https://pravoiprivreda.rs/arhiva/pravo-i-privreda-2018-vol-56-10-12/>
7. Маричић, Г. (2018). Сазивање седнице Скупштине акционарског друштва. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 57(78), стр. 309–321. Приступљено 12. новембра 2025. <https://doi.org/10.5937/zrpfni1878309M>

8. Народна банка Србије (2007). *Смерница бр. 2 о корпоративном управљању у друштвима за осигурање*. Приступљено 14. новембра 2025. chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/propisi/propisi-osig/smernica_2_korp_upravljanje.pdf
9. Радомировић, И., & Кајевић, А. (2022). Пуномоћје за гласање на скупштини јавног акционарског друштва – општи поглед и могућност злоупотребе. *Право и привреда*, 60(4), стр. 802–822. DOI: 10.55836/PiP_22410A
10. Радовић, В. Г. (2024). Виртуелне скупштинске седнице. *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, 58(2), стр. 371–393. Приступљено 12. новембра 2025. <https://doi.org/10.5937/zrpfns58-52115>
11. Samat, N. H. A. & Ali, H. M., (2015). A Legal Perspective of Shareholders' Meeting in the Globalised and Interconnected Business Environment. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 172, pp. 762–769. Приступљено 16. новембра 2025. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.430>
12. Вишекруна, А. (2015). Превазилажење просторних препрека у компанијском праву: пример Скупштине акционарског друштва. У: Миленковић, П., Стојшин, С., & Пајванчић-Цизељ, А. (уред.), *Друштво и простор. Урбани и рурални простор економски, правни и организациони простор*. (стр. 499–512). Београд: Српско социолошко друштво : Институт за упоредно право; Нови Сад: Филозофски факултет. Приступљено 10. јула 2025. <http://ricl.iur.rs/32/>
13. Von der Crone, H. C. (2003). Die Internet-Generalversammlung. In Von der Crone, H. C. Weber, R. H. Zäch, R., & Zobl, D. (eds.). *Neuere Tendenzen im Gesellschaftsrecht: Festschrift für Peter Forstmoser zum 60. Geburtstag*. pp. 155–167. Приступљено 16. новембра 2025. <https://www.zora.uzh.ch/server/api/core/bitstreams/2232bb6a-0f9f-4304-82c3-3260157e2cf6/content?trackerId=dfca09c143c7ceb6>
14. Закон о привредним друштвима. *Службени гласник РС*, бр. 125/04
15. Закон о привредним друштвима. *Службени гласник РС*, бр. 36/11, 99/11, 83/14, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19 и 109/21
16. Zetzsche, D.A., Anker-Sørensen, L., Consiglio, R., & Yeboah-Smith, M. (2020). *The COVID-19-Crisis and Company Law: Towards Virtual Shareholder Meetings*. University of Luxembourg, Faculty of Law, Economics & Finance. WPS 2020-007. Приступљено 20. новембра 2025. <https://ssrn.com/abstract=3576707>

Илић Антанасијевић Анита*

<https://orcid.org/0000-0001-9092-9347>

Лакичевић Милош**

<https://orcid.org/0000-0002-0172-1171>

УДК: 343.346.5:613.81

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2601108I

Примљено: 23. јули, 2025.

Одобрено за објаву: 1.

децембар, 2025.

Странице: 109–122

АЛКОХОЛИЗАМ КАО КРИМИНОГЕН ФАКТОР КОД КРИВИЧНИХ ДЕЛА УГРОЖАВАЊА ЈАВНОГ САОБРАЋАЈА

АПСТРАКТ: У овом раду анализиран је алкохолизам, односно последице алкохолизма са здравственог, друштвеног, али и кривичноправног аспекта, имајући у виду да нека кривична дела могу бити уско повезана са њим. Самим тим, рад је приказ дејства алкохола као криминогеног фактора и кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја, дајући осврт на постојећу законску регулативу, али и праксу судова, када је реч о изрицању кривичних санкција за ово кривично дело. За анализу и истраживања изабрана су кривична дела угрожавања јавног саобраћаја, управо из разлога његовог значаја у савременом свету, али и чињенице да су данас сви укључени у саобраћај на директан или индиректан начин, па се, самим тим, могу јавити као извршиоци овог дела или његове жртве. Како последице алкохолизма могу бити вишеструке, нужно је и проучавање и преиспитивање, нарочито у пракси судова, уз указивање на евентуалне проблеме са којима се пракса суочава.

Кључне речи: алкохол, угрожавање јавног саобраћаја, кривичне санкције, судска пракса, законска регулатива.

---

* Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија; професор; Висока школа струковних студија за криминалистику и безбедност, Ниш, Србија, имејл: anita.ilicantanasijevic.kib@gmail.com.

** Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: milos.lakicevic@pravni-fakultet.info

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

1. Алкоголизам као болест зависности

Болести зависности представљају озбиљан глобални проблем савременог друштва, са посебним негативним утицајем на здравље деце и адолесцената. Зависност има разарајуће ефекте на физичко и ментално здравље конзумента, али такође и на његову ужу и ширу социјалну средину. Последице можемо категоризовати у оне које погађају самог конзумента (личне), породичне и социјалне. Када говоримо о личним последицама, најчешће мислимо на широк спектар ефеката који утичу на психофизичко здравље. Психички ефекти огледају се, пре свега, у остваривању осећаја задовољства и еуфорије (Petrović, 2021, стр. 117). Осећај задовољства захтева повремено или редовно узимање супстанце у циљу стварања пријатног расположења или ради избегавања непријатног расположења (WHO). Физичку зависност карактерише „прилагођено (промењено) стање организма, које се, после престанка уношења супстанце која изазива зависност, манифестује физичким поремећајима“ (WHO).

Светска здравствена организација 1951. године прогласила је алкоголизам болешћу. Сходно наведеној дефиницији: „Алкохоличари су особе које екцесивно узимају алкохолна пића и чија је зависност од алкохола толика да испољавају или отворене душевне поремећаје или манифестације које утичу на њихово телесно и душевно здравље, њихове односе са другим особама и њихово добро социјално и економско понашање или пак само продроме, који наговештавају поремећаје оваквог карактера, и, према томе, такве особе треба подврћи лечењу“ (WHO). Период у којем појединац постаје алкохоличар дуготрајан је и пролази кроз више фаза, које карактерише спор и неприметни прелаз од *нормалног* конзумирања па све до стадијума хроничног алкоголизма (Николић-Ристановић & Константиновић-Вилић, 2018, стр. 86). Почетна фаза најчешће се везује за период адолесценције, док последња фаза хроничног алкоголизма зависи од међуфаза и интензитета и учесталости коришћења алкохола у њима. У литератури се хроничним алкохоличарем сматра особа са израженом зависношћу, која прекомерно конзумира алкохол и показује душевне поремећаје у виду губитка контроле, амнезије, делиријум тременса или такве манифестације које указују на оштећење његовог физичког и психичког здравља и присуство проблема социјалне и економске природе.

Уколико посматрамо развој алкоголизма као болести зависности по старосним категоријама, можемо закључити да се алкоголизам

(зависност од алкохола) релативно ретко среће у популацији младих до 25. године, а поготово до пунолетства. Разлог овоме јесте природни ток развоја зависности од алкохола који траје у просеку 10–15 година, мада и овде постоје изузеци. Треба истаћи да свако пијење алкохола код особа млађих од 18 година представља ризичну употребу, па чак и злоупотребу алкохола, јер пијење алкохола током адолесценције може да утиче на развој мозга и постоји већи ризик од оштећења органа у телу у развоју. Потпуно је супротна ситуација код старијих особа. Животне промене повезане са злоупотребом алкохола код старијих људи јесу емоционални и социјални проблеми (жалост, губитак пријатеља и социјалног статуса, губитак посла, смањено самопоштовање), медицински проблеми (хронични бол, несаница, смањена покретљивост, когнитивно оштећење), практични проблеми (смањене могућности бриге о себи). Треба напоменути да старији људи имају слабију толеранцију на ефекте алкохола, што значи да се брже и са мањим количинама алкохола опију. Такође, старији људи често имају ординирани терапије због лечења разних телесних и психичких проблема, због чега је велика опасност од компликација интеракције лекова и алкохола (Petrović, Pljakić & Matović, 2024, стр. 71).

Досадашња истраживања и доступна стручна литература показују да је проценат мушкараца код којих постоји проблем алкохолизма као болести зависности значајно већи у односу на жене код којих се развила таква зависност (Милошевић, Зарић & Михајловић, 2020, стр. 55). Међутим, можда је неопходнија посебна анализа и истраживање овог проблема код жена са алкохолизмом, због специфичности улоге које она има у друштву, а пре свега у породици, која је темељ и основа здравог друштва. Због тога, алкохолизам код жене представља посебан социјално-медицински проблем с обзиром на њену биолошку улогу и улогу коју има у породици, јер пијење алкохола не утиче штетно само на организам жене, већ је опасан и по њено потомство и породицу (Константиновић-Вилић, 2013, стр. 97). Међутим, развој савременог друштва допринео је заступљености ове појаве, без обзира на пол зависника. Захваљујући промењеним социокултуролошким условима, изменила се и позиција жене у савременом друштву, што је, између осталог, резултирало чињеницом да све већи број жена злоупотребљава алкохол, тј. постаје зависно од алкохола, иако је то још увек процентуално мање (Национални водич добре клиничке праксе за дијагностиковање и лечење алкохолизма, 2013, стр. 33).

Конзумирање алкохола у Републици Србији широко је присутно. Оно је дубоко укоревљено у нашем друштву и нераскидиви је део већине обичајних норми и културолошких образаца, који се генерацијски преносе (Илић, 2017, стр. 17). На овакав начин, додатно се активира и покреће комплексан системски процес настајања и развоја злоупотребе алкохола и алкохолизма, у који су укључени појединци, али и њихово социјално окружење, а пре свега породица. Стање у породици изразито је нестабилно. Психолошка атмосфера је нестална и непредвидива, обојена сталним сукобима и емоционалним преокретима. Постоји стално осећање опште несигурности, чак се и формалне везе сваког тренутка доводе у питање. Деца, као и родитељи, могу постати превише склона конфликтима, могу реаговати у међусобним односима на деструктиван начин. Иако су негативне стране злоупотребе алкохола бројне, од посебног је значаја анализа проблема угрожавања јавног саобраћаја од стране лица која учествују у саобраћају у алкохолисаном стању (Мердовић & Живаљевић, 2021, стр. 70).

2. Угрожавање јавног саобраћаја у Кривичном законодавству Републике Србије

Кривично дело угрожавања јавног саобраћаја у Републици Србији регулисано је Кривичним закоником (2005) и припада групи кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја. Учесник у саобраћају на путевима који се не придржава саобраћајних прописа и тиме тако угрози јавни саобраћај да доведе у опасност живот или тело људи или имовину већег обима, па услед тога код другог наступи лака телесна повреда или проузрокује имовинску штету која прелази износ од двеста хиљада динара, казниће се затвором до три године.

Овако регулисано ово кривично дело обухвата два објекта заштите и то: безбедност јавног саобраћаја и живот или тело људи односно имовину већег обима (Рисимовић, 2007, стр. 83–96).

Радња кривичног дела састоји се у непридржавању саобраћајних прописа. Судаћи по наслову, могло би се закључити да се овде ради о нечињењу. Међутим, непридржавање прописа је нешто друго. Наиме, ради се о поступању супротно прописима о саобраћају, дакле о активној радњи извршиоца (Milošević & Vanović, 2022, стр. 43). Он дела, али не на начин који је предвиђен прописима. Дакле, он учествује у јавном саобраћају, али не на начин како то предвиђају саобраћајни прописи.

Последица кривичног дела састоји се у угрожавању јавног саобраћаја у таквом степену да се доводи у опасност живот или тело људи односно имовина већег обима. Међутим, овде се среће и појава степеновања конкретне опасности. Ради лакшег одређивања када је тај степен опасности постигнут односно ради лакшег практичног разликовања овог кривичног дела од одговарајућег саобраћајног прекршаја, законодавац је предвидео један критеријум који отклања све дилеме око овог разликовања. Услов за постојање кривичног дела јесте тај да је проузрокована лака телесна повреда другог лица или имовинска штета која прелази износ од двеста хиљада динара. Уколико нема ове конкретне опасности, неће се радити о кривичном делу, већ о прекршају (Војић, 2023, стр. 195).

Извршилац кривичног дела може да буде само лице које управља неким превозним средством у јавном саобраћају. Који саобраћај се сматра јавним, регулисано је посебним прописима.

Уколико је кривично дело извршено са умишљајем, предвиђена је казна затвора до три године. За кривична дела извршена из нехата, предвиђена је новчана казна или казна затвора до једне године. За тешка кривична дела безбедности јавног саобраћаја, поред казне затвора, обавезно је и изрицање мере безбедности забране управљања моторним возилом.

Што се тиче самог односа извршиоца према учињеном кривичном делу у алкохолисаном стању, код кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја јављају се спорна мишљења у пракси. У судској пракси владајуће је мишљење да се алкохолисаност изједначава са умишљајем. Према наведеном схватању свест о томе да се управља моторним возилом у алкохолисаном стању увек указује на то да је учинилац пристао на наступање конкретне опасности као последице овог кривичног дела. Овакав став је заузиман и у случајевима када је концентрација алкохола у крви била у дозвољеним границама. Тако је Апелациони суд у Крагујевцу сматрао да је концентрација алкохола у крви од 0,42 грама довољна за оцену да постоји евентуални умишљај иако је важећи закон дозвољавао вожњу са концентрацијом до 0,50 грам-промила.¹ Стојановић (2018) истиче да је овакво резонување врло спорно, јер онај ко у том стању управља моторним возилом често олако сматра да до последице неће доћи или да ће је моћи спречити. Из овог разлога, он сматра да би био оправдан закључак да се ради о умишљају уколико је алкохолисаност

---

¹ Кж1 891/14 од 19. 6. 2014. године.

праћена кршењем и других саобраћајних прописа, те да се може доћи до закључка о постојању високог степена безобзирности (стр. 118).

3. Угрожавање јавног саобраћаја као последица конзумирања алкохола у Републици Србији

Саобраћај је делатност у којој и најмања непажња може да проузрокује тешке последице за безбедност људи и имовине. Истраживања су показала значајну повезаност појаве конзумирања алкохола и способности управљања моторним возилом у алкохолисаном стању, у смислу компромитовања истих као резултат деградирања многих физиолошко-психолошких функција, које су од изузетног значаја у функцији управљања моторним возилом (Димитријевић-Ваван & Стевковић, 2012, стр. 254). У алкохолисаном стању, поред познатих промена, долази и до поремећаја у домену: психомоторике, перцепције, функције чула вида и слуха, као и промена у области психичке секунде, што је од посебног значаја у саобраћају (Крстић, 1977, стр. 5).

Под дејством алкохола је возач, односно лице за које се анализом одговарајућег узорка крви утврди садржај алкохола већи од 0,20 мг/мл.

Према утврђеном садржају алкохола у крви степени алкохолисаности возача су:

- 1) до 0,20 мг/мл – блага алкохолисаност;
- 2) више од 0,20 мг/мл до 0,50 мг/мл – умерена алкохолисаност;
- 3) више од 0,50 мг/мл до 0,80 мг/мл – средња алкохолисаност;
- 4) више од 0,80 мг/мл до 1,20 мг/мл – висока алкохолисаност;
- 5) више од 1,20 мг/мл до 1,60 мг/мл – тешка алкохолисаност (Мердовић & Живаљевић, 2021, стр. 63–78);
- 6) више од 1,60 мг/мл до 2,00 мг/мл – веома тешка алкохолисаност;
- 7) Више од 2,00 мг/мл – потпуна алкохолисаност (Закон о безбедности саобраћаја на путевима, 2009).

Међутим, статистички извештаји указују нам на пораст извршења ових кривичних дела, што ствара утисак да је казнена политика за ова кривична дела још увек неадекватна. Уколико се узме у обзир 2010. година из статистичких извештаја осуђених пунолетних лица, уочава се да је суд на територији Републике Србије изрекао кривичну санкцију у 6035 случајева, што ово кривично дело сврстава у заступљенија кривична дела, одмах након кривичних дела против имовине. Судови су у чак 3648 случајева изрицали условну осуду. У 2017. години мањи је број изречених

кривичних санкција код пунолетних извршилаца овог кривичног дела, те је изречена кривична санкција у 2250 случајева, од којих је условна осуда изречена у 1542 случаја (Статистички годишњи извештај, 2018). Међутим, у 2024. години опет долази до пораста изрицања кривичних санкција код пунолетних извршилаца кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја, па је тако суд изрекао 2547 кривичне санкције, од којих условну осуду у 1544 случаја. Наведени статистички извештаји не пружају нам увид у то колико је осуђених извршилаца кривичних дела било под утицајем алкохола у моменту извршења кривичних дела. Међутим, Агенција за безбедност саобраћаја заједно са Министарством унутрашњих послова сваке године истражује индикаторе безбедности саобраћаја у вези са алкохолом. У наредној табели може се уочити да у Србији у слободном саобраћајном току сваки 150. возач управља возилом под дејством алкохола (0,65%).

Табела 1. Процент возача у саобраћајном току под дејством алкохола

Година	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Процент возача	0,95%	–	0,75%	0,71%	0,53%	0,65%

Извор: Агенција за безбедност саобраћаја, 2019, стр. 4

До 2018. године дозвољена количина алкохола у крви возача била је 0,3 мг/мл, а од 2018. године 0,2 мг/мл, па је смањење границе за алкохолисаност довело до пораста броја алкохолисаних возача у саобраћајном току у 2018. години, након претходно успостављеног тренда смањења процента алкохолисаних возача. Спроведена истраживања Агенције за безбедност саобраћаја утврдила су да је алкохол највише присутан у летњем периоду као фактор изазивања саобраћајних незгода, тј. у време викенда – суботом и недељом. Погинули возачи који су у тренутку незгоде управљали возилом под дејством алкохола углавном су старији од 55 година, док су у односу на жене возаче, мушкарци који су изазивали саобраћајне незгоде под утицајем алкохола били заступљени чак у 92% случаја.

Спроведеним истраживањем у пракси Основног суда у Нишу, за потребе овог научног рада, у периоду од 2010. до 2018. године анализирана је алкохолисаност возача при извршењу кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја. Наведеним истраживањем утврђено је да је проценат алкохолисаности возача при извршењу кривичног дела био следећи:

Табела 2. Процент возача у саобраћајном току под дејством алкохола

Година	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Процент возача	25%	11.1%	11,5%	18,1%	16,6%	53%	33.3%	33,3%	25%

Извор: Истраживања аутора²

На основу података из табеле уочава се да је највећи број извршења кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја под утицајем алкохола у периоду од 2010. до 2018. године извршен у 2015. години, у чак 53% анализирана случаја. У 2010. години извршиоци кривичних дела углавном су били у стању тешке и средње алкохолисаности, у 2011. години у највећем броју случајева радило се о средњој алкохолисаности, као и у 2012. години, у 2013. години већина возача извршила је наведено кривично дело у стању веома тешког пијанства, у 2014. и 2015. години преовладавало је стање средњег пијанства код извршилаца кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја, у 2016. години стање високе алкохолисаности, у 2017. години биле су једнако заступљене средња и тешка алкохолисаност, а у 2018. години била је заступљена висока алкохолисаност. Увидом у судске одлуке утврђено је да је у 2012,³ 2016.⁴ и 2017.⁵ години било лица која су раније осуђивана за исто кривично дело, но суд је и поред тога у наведеним случајевима изрицао условну осуду за ово кривично дело. У наведеним случајевима суд је и у ранијим пресудама изрицао условну осуду, изузев у 2012. години када је лице ослободио казне и изрекао му меру безбедности забране управљања моторним возилом, па се поставља питање могућности остваривања сврхе кажњавања на основу овакве праксе суда.

² Истраживање аутора за потребе овог научног рада обухвата анализу осуђујућих пресуда за кривично дело угрожавања јавног саобраћаја предвиђеног Кривичним закоником (2005) у члану 289, у пракси Основног суда у Нишу у периоду од 2010. до 2018. године. Посматрани период адекватан је за потребе наведеног истраживања јер представља довољно дуг интервал да се сагледају постојећи проблеми у судској пракси применом научних метода, нарочито казнена политика суда за ово кривично дело. Имајући у виду да су у току измене законске регулативе у овој области, то спроведеном истраживању даје посебан научни и оправдани значај.

³ Пресуда 14К.бр.3274/12 од 11. 4. 2013.

⁴ Пресуда 1К.бр.214/16 од 6. 5. 2016.

⁵ Пресуда 8К. 741/17 од 21. 11. 2017.

4. Угрожавање јавног саобраћаја у упоредном законодавству

Посматрајући упоредну праксу код овог кривичног дела, може се уочити да је у законодавствима одређених земаља сам алкохол као криминогени фактор обухваћен бићем кривичног дела. Управо кривично законодавство Немачке наводи: „Ко у друмском саобраћају вози иако: због конзумирања алкохола или других интоксиката; или због душевног или физичког недостатка није у стању да сигурно вози; или тешко крши саобраћајне прописе и безобзирно не води рачуна о страни којом вози; неодговарајуће претиче и неодговарајуће вози у претицању; неодговарајуће вози преко пешачких прелаза; вози пребрзо на местима са слабом видљивошћу, на раскрсницама или железничким прелазима; не држи десну страну пута на местима са слабом видљивошћу; скреће, вози уназад или супротно смеру саобраћаја, или покушава да то уради на путу или ауто-путу; пропусти да означи возила која су се зауставила или су покварена на путу иако се то захтева због саобраћајне сигурности; и тиме угрози животе или тела људи или имовину веће вредности, казниће се затвором до пет година или новчано“.⁶ На овакав начин повећана је, али и пооштрена одговорност возача као и других учесника у саобраћају, што се може узети као добар пример иностране праксе, нарочито што се у последњих 150 година наше кривично право развија по угледу на немачко (Милановић, 2005, стр. 237–250). Ово и те како није усамљен пример, рецимо кривично законодавство Шведске, док у неким случајевима као код Кривичног законодавства Луизијане (1942) управљање возилом у припитом стању и угрожавање саобраћаја представља тежи облик овог кривичног дела.

Кривични законик Пољске⁷ (1997) кривично дело угрожавања јавног саобраћаја регулише у глави XXI, као кривична дела против безбедности у саобраћају. Чланом 178а параграфом 1 наводи се да „свако ко управља моторним возилом на копну, води или у ваздуху под утицајем алкохола или опијата казниће се новчаном казном или казном затвора до две године“. Параграфом 4 истог члана прописује се да „уколико је за наведено дело из параграфа 1 неко лице већ било правоснажно осуђено

---

⁶ Кривични законик Калифорније. Приступљено 15. 12. 2025. <https://law.justia.com/codes/california/code-pen/>

⁷ Кривични законик Пољске. Приступљено 15. 12. 2025. [https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20\(Poland\).pdf](https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20(Poland).pdf)

или му је изречена мера забране управљања моторним возилом, па је поновило кривично дело у стању пијанства или под дејством опијата казниће се казном затвора од три месеца до пет година“. Овакво законско решење може позитивно да утиче у смислу превентивне политике код извршења овог кривичног дела, што такође може представљати добар пример иностране праксе, нарочито имајући у виду податке из истраживања, где је, такође, био заступљен поврат међу извршиоцима.

5. Закључак

У јавности се врло често намеће питање измене Кривичног законика и поштравања казни, када је реч о кривичном делу угрожавања јавног саобраћаја, као и Закона о безбедности саобраћаја на путевима, управо због великог броја извршења ових кривичних дела у пракси. Пракса, такође, указује на велик број извршења ових кривичних дела као последица конзумирања алкохола. Међутим, наш законодавац Кривичним закоником (2005) не предвиђа извршење овог кривичног дела под утицајем алкохола, чак ни код једног дела из групе кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја. Тако би се будуће измене могле кретати у наведеном правцу, имајући у виду да је законодавац оваквим регулисањем препустио судовима да сами узимају у обзир наведену околност и цене је код изрицања санкција, што може бити мач са две оштрице и довести до неуједначене судске праксе. Имајући у виду спроведено истраживање у судској пракси Основног суда у Нишу, уочава се низ нелогичности и различитог одмеравања казне учиниоцима кривичног дела у алкохолисаном стању. У једном анализираном случају суд је алкохолисаност ценио чак као олакшавајућу околност, јер је извршилац у моменту извршења кривичног дела имао низак степен алкохолисаности од 0,89 промила. У наведеном случају вештак медицинске струке утврдио је да је овакав степен алкохолисаности довео до настанка одређених психофизичких поремећаја, што је довело до смањене способности управљања моторним возилом и проценио га одговорним за изазивање саобраћајне незгоде.⁸ Оваква пракса изискује да се будуће измене Кривичног законика (2005) крећу у наведеном правцу, по угледу на упоредно законодавство, јер није довољно да

⁸ У наведеном случају оштећена је задобила тешку телесну повреду. Пресуда 12 Кбр. 2042/13 од 28. 1. 2014. године.

алкохолисаност возача приликом војње буде регулисана само посебним законом.

Свакако да се намеће и питање праксе изрицања кривичних санкција од стране судова. Дакле, фокус не треба да буде само на измену законске регулативе већ он треба да обухвати проблем благог и, чини се, неадекватног санкционисања од стране судова. Имајући у виду податак Агенције за безбедност саобраћаја, која је утврдила да годишње чак 80 људи изгуби живот услед војње под дејством алкохола, доприноси да проблем изрицања кривичних санкција од стране судова никако не сме да буде занемарен. Наравно да измена законске регулативе и проналажење адекватнијих законских решења треба да буде приоритет, али је најпре неопходно утврдити проблеме са којима се среће судска праксе, како би и измене закона омогућиле њихово решавање.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, И.А.И, и Л.М; методологија, И.А.И, и Л.М; софтвер, И.А.И, и Л.М; формална анализа, И.А.И, и Л.М; писање – припрема оригиналног нацрта, И.А.И, и Л.М; писање – преглед и уређивање, И.А.И, и Л.М; Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Ilić Antanasijević Anita

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad, Serbia; College of Applied Studies for Criminalistic Studies and Security, Niš, Serbia

Lakičević Miloš

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary, Novi Sad, Serbia

ALCOHOLISM AS A CRIMINOGENIC FACTOR IN CRIMINAL OFFENSES AGAINST PUBLIC TRAFFIC SAFETY

ABSTRACT: This paper analyzes alcoholism, that is, the consequences of alcoholism from health, social, and criminal law perspectives, bearing in mind that certain criminal offenses may be closely related to it. Accordingly, the paper presents the effects of alcohol as a criminogenic factor in criminal offenses against public traffic safety, providing an overview of the existing legal framework as well as judicial practice regarding the imposition of criminal sanctions for this offense. Criminal offenses against public traffic safety were selected for analysis due to their significance in the modern world, as well as the fact that today virtually everyone participates in traffic, either directly or indirectly, and may therefore appear as a perpetrator of such an offense or as its victim. Since the consequences of alcoholism can be multifaceted, it is necessary to examine and reassess this issue, particularly in judicial practice, while identifying potential problems encountered in its application.

Keywords: *alcohol, offenses against public traffic safety, criminal sanctions, judicial practice, legal framework.*

Литература

1. Božić, V. B. (2023). Criminal offenses against road traffic safety: A critical review through the analysis of court practice. *Baština*, 33(60), pp. 193–205. DOI:<https://doi.org/10.5937/bastina33-45583>

2. Димитријевић-Ваван, Ј. & Стевковић, Ј. (2012). Алкохол као криминогени фактор. *Зборник Института за криминологику и социолошку истраживања*, 31(1), стр. 241–258
3. Илић, А. (2017). Болести зависности као облик друштвене девијантности. *Право – теорија и пракса*, 34(10–12), стр. 13–27. <https://doi.org/10.5937/Ptp1712013I>
4. Константиновић-Вилић, С. (2013). *Феминистичка криминологија: Теоријски оквир о родним обележјима криминалитета*. Ниш: Правни факултет
5. Кривични законик Калифорније (1872). Приступљено 15. 12. 2025 <https://law.justia.com/codes/california/code-pen/>
6. Кривични закон Луизијане из 1942. године (1957). Београд: Институт за упоредно право
7. Кривични законик Немачке. Приступљено 28. 7. 2025 <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>
8. Кривични законик Пољске (1977). Приступљено 15. 12. 2025 [https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20\(Poland\).pdf](https://www.unodc.org/cld/uploads/res/uncac/LegalLibrary/Poland/Laws/Criminal%20Code%20(Poland).pdf)
9. Кривични законик. *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр. 107/05 – испр. 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19 и 94/24
10. Крстић, Б. (1977). Акцидентогена вредност алкохола у саобраћајној делинквенцији. *Медицински часопис регионалне подружнице Шумадије и Поморавља*, (1–2), стр. 165–171. Приступљено 2. 8. 2025 <https://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/sadrzaj/zbornici/z21/10z21.pdf>
11. Мердовић, Б. & Живаљевић, Д. (2021). Превенција болести зависности кроз учење о безбедној култури. *Култура полиса*, посебно издање, стр. 63–78. DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.1p.1.05
12. Милановић, Г. (2005). Кривично дело угрожавања јавног саобраћаја у упоредном законодавству. *Безбедност*, 47(2), стр. 237–250
13. Milošević, M., & Banović, B. (2022). Endangering the public traffic: Criminal law regulation and practical doubts. *Pravo – teorija i praksa*, 39(2), pp. 39–51. <https://doi.org/10.5937/ptp2202039M>
14. Милошевић, В., Зарић, К., & Михајловић, С. (2020). *Карактеристике жена зависница од алкохола и динамика третмана*. Београд: Институт за ментално здравље. DOI:10.5937/pomc17-24148
15. Републичка стручна комисија за израду и имплементацију водича добре клиничке праксе, Министарство здравља Републике Србије (2013). *Национални водич добре клиничке праксе за дијагностиковање*

- и лечење алкохолизма. Београд: Министарство здравља Републике Србије. Приступљено 7. 8 2025 https://www.zdravlje.gov.rs/view_file.php?file_id=544&cache=sr
16. Николић-Ристановић, В., & Константиновић-Вилић, С. (2018). *Криминологија*. Београд: Прометеј
  17. Petrović, A. (2021). The exogenous characteristics of traffic delinquents. *Pravo – teorija i praksa*, 38(4), pp. 115–127. <https://doi.org/10.5937/ptp2104115P>
  18. Petrović, A., Pljakić, M., & Matović, B. (2024). Socio-demographic characteristics of traffic offenders. *Pravo – teorija i praksa*, 41(4), pp. 69–81. <https://doi.org/10.5937/ptp2404069P>
  19. Републички завод за статистику. Статистички годишњи извештај за 2018. годину. Приступљено 7. 8 2025 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20182051.pdf>
  20. Рисимовић, Р. (2007). Утврђивање кривице код кривичних дела угрожавања јавног саобраћаја. *Наука, безбедност, полиција*, 12(2), стр. 83–96
  21. Стојановић, З. (2018). *Коментар Кривичног законика: према стању Кривичног законика од 1. марта 2018. године и према стању законодавства од 18. маја 2018. године*. Београд: Службени гласник
  22. Закон о безбедности саобраћаја на путевима. *Службени гласник РС*, бр. 41/09, 53/10, 101/11, 32/13 – одлука УС; 55/14, 96/15 – др. закон; 9/16 – одлука УС; 24/18, 41/18, 41/18 – др. закон; 87/18, 23/19, 128/20 – др. закон и 76/23

ПРЕДМЕТ И КАРАКТЕР РАДНОГ СПОРА

АПСТРАКТ: Рад истражује правни оквир и судску праксу у области радних спорова у Републици Србији, са посебним освртом на примену Закона о раду (2005). Анализирани су основни појмови радног односа, услови заснивања, надлежност судова, типологија тужби (конститутивне, кондемпнаторне, декларативне и комбинационе) и материјалноправни карактер преклузивног рока за подношење тужби. Посебна пажња посвећена је изузецима за неспособне запослене и случајевима погрешно издате правне поуке, у складу са принципом *in dubio pro laboris*. Методолошки, рад комбинује нормативну анализу законодавног оквира, критички преглед судске праксе Врховног касационог суда и емпиријске примере, омогућавајући идентификацију кључних изазова и ефективних механизма заштите права запослених. Анализа показује континуитет судске праксе пре и после ступања на снагу Закона о раду (2005), наглашавајући баланс између правне ефикасности, заштите интереса запослених и легитимних интереса послодавца. Закључци истичу значај интеграције теоријских и практичних аспеката радног права, неопходност унапређења институционалних и превентивних механизма, те улогу судске праксе у очувању правне сигурности и стабилности радних односа. Рад доприноси разумевању комплексности радних спорова, примене принципа преклузије и ефективне

---

* Доцент, Мешихат Исламске заједнице у Србији, Нови Пазар, Србија,
имејл: s.sumeja94@hotmail.com

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

заштите права запослених, пружајући основу за унапређење правне праксе и развој сигурног и стабилног радног окружења.

Кључне речи: радни спор, преклузивни рок, радни однос, правна заштита.

1. Увод

Радно право представља грану права која уређује радне односе, тј. друштвене и правне односе настале на основу рада. Радни однос дефинише се као добровољни, лични, организовани и зависни рад заснован на уговорним обавезама између запосленог и послодавца, уз обавезу поштовања правила рада и извршења послова у складу са налогом послодавца, ради остваривања права на зараду и друге обавезе прописане законима и колективним уговорима (Рељановић & Мисаиловић, 2021, стр. 25). Запослени је физичко лице које заснива радни однос, док послодавац може бити правно или физичко лице, домаће или страног, које запошљава један или више радника (Закон о раду, 2005).

Заснивањем радног односа остварује се конкретизација Уставом зајамченог права на рад, друштвена и појединачна сврха рада (Симоновић, 2020, стр. 20).

Друштво тиме обезбеђује радну снагу за опште потребе, послодавци стичу адекватне ресурсе, а радници остварују економску и социјалну сигурност. Правну основу за заснивање радног односа чине међународне конвенције, укључујући акт МОР, и домаћи законодавни оквир, при чему Закон о раду (2005) дефинише опште и посебне услове за заснивање радног односа (Брковић & Урдаревић, 2020, стр. 44–57).

Општи услови обухватају минимални узраст и способност за обављање послова, потврђену од надлежних здравствених органа, док посебни услови зависе од интерне регулативе послодавца и обухватају стручну спрему, претходно радно искуство, полагање испита, специфичне способности, знање језика и ИТ вештине. Правилник о организацији и систематизацији послова детаљно прописује организацију радних места, стручне критеријуме и број извршилаца неопходних за ефикасно обављање послова.

Проблематика заснивања радног односа остаје централна тема радног права, јер омогућава ефикасну правну и друштвену регулацију радних односа, усклађену са међународним стандардима и националним законодавством.

2. Појам и значај радног спора

Радни спор представља правни механизам заштите права из радног односа, који може покренути запослени или послодавац. Када тужбу подноси запослени, поступак се дефинише као радни спор, док покретање тужбе од стране послодавца чини спор из радног односа. Иако повезани са радним односом, ови институти нису синоними: радни спор обухвата искључиво тужбе запосленог против послодавца, док спор из радног односа укључује и тужбе послодавца против запосленог (Рељановић & Мисаиловић, 2021, стр. 17). Посебност ових поступака огледа се у њиховој сврси: убрзаном и ефикасном решавању спора, чиме се штите економски и друштвени интереси запослених и послодавца. Закон о парничном поступку, члан 435, прописује обавезу суда да у парницама из радних односа посвети нарочиту пажњу хитном решавању спора, рефлектујући висок друштвени значај радних права и стабилност радног поретка.

Судска пракса јасно указује на потребу разликовања радног спора од шире парнице из радног односа. У том смислу, Врховни суд Србије је у пресуди Рев. 3524/96 од 11. новембра 1996. године заузео став да активну легитимацију за покретање радног спора има искључиво запослени, док послодавац може наступати искључиво у својству туженог у таквом поступку, односно као тужилац у широј парници из радног односа (Ивошевић, 2009, стр. 280–281). Ова дистинкција омогућава уједињену примену процесних правила и равноправност странака, у складу са Уставом Републике Србије, чл. 36, ст. 1, који гарантује једнаку заштиту права пред судовима. Савремена правна литература потврђује потребу усклађивања поступка у свим парницама из радног односа, како би се заштита права запослених и послодавца остваривала конзистентно и ефикасно, а судска пракса постала предвидљивија и транспарентнија (Ивошевић, 2011, стр. 450–458; Вукадиновић, 2007, стр. 158; Павловић Недељковић и др., 2017, стр. 175). Тиме се постиже савремени стандард процесне једнакости, који одговара потребама тржишног привређивања и правне сигурности у радним односима.

3. Надлежност и покретање радног спора

Радни спор представља облик судске заштите права из радног односа, која се остварује у судском поступку, при чему се, у складу са чл. 67 Устава Републике Србије (2006), свакоме јемчи право на правну помоћ под условима утврђеним законом. Члан 195, став 1 Закона о

раду прецизира да се спор покреће против решења послодавца „којим је повређено право запосленог“, али тек када запослени „сазна за повреду права“. Овај законски принцип потврђен је и у судској пракси, што илуструје пресуда Рев. број 3524/96 од 11. 11. 1996. године у којој је наведено да само запослени има активну легитимацију за покретање радног спора, док послодавац не може бити тужилац у таквом поступку (Ивошевић, 2012, стр. 112).

Суд је нагласио: „Судску заштиту може остварити само запослени коме је повређено право из радног односа. Без повреде права нема ни судске заштите. Тужилац је пристао на право којим је решен његов радноправни статус. Пошто је на тај начин задовољио свој интерес, судска заштита је постала сувишна. Услед тога, нижестепени судови су правилно поступили када су тужбу одбацили (Ивошевић, 2009, стр. 281).

1. Надлежност суда у радним споровима. Према одредбама члана 24 Закона о уређењу судова, надлежан суд за одлучивање у радним споровима је основни суд у првом степену на чијој се територији налази запослени. Основни суд у првом степену решава спорове који се односе на заснивање, постојање и престанак радног односа, као и на права, обавезе и одговорности из радног односа, укључујући накнаду штете коју запослени претрпи на раду или у вези са радом. Ова законска одредба омогућава јасно разликовање надлежности у радним споровима, осигурава правну сигурност и прецизно дефинише границе поступка за радне односе (Закон о уређењу судова, 2023).

2. Покретање спора.

Радни спор се покреће тужбом (Јовановић, 2015, стр. 359). Према члану 195, став 1 Закона о раду, тужбу може поднети запослени чија су права повређена, као и представник синдиката којем запослени припада. Запослени којем је повређено право има право да поднесе тужбу без додатних услова, чак иако је малолетан. Он то може учинити лично или преко пуномоћника. Представник синдиката може поднети тужбу само у случају да га запослени за то овласти. Овде је реч о парничном пуномоћју физичком лицу које је статус представника синдиката стекло у складу са статутом те организације (Ивошевић, 2007, стр. 286).

Према карактеру захтева, тужба може бити:

- конститутивна – када се тражи поништај одлуке, споразума или другог појединачног акта;
- кондемнаторна – када се тражи осуда на новчану (исплата зараде, накнада зараде и друга примања или накнада штете) и неновчану

(враћање на рад, поновно одлучивање о праву, упис стажа у радну књижицу, предаја радне књижице) чинодбу;

- декларативна – када се тражи утврђивање права (на годишњи одмор, заштиту на раду или по основу технолошког вишка) или правног односа.

3. Подношење тужбе и рок – Према члану 195, став 2 Закона о раду, рок за подношење тужбе у радном спору износи 90 дана од дана доношења одлуке или од тренутка када запослени сазна за повреду својих права. Овај рок представља обавезни временски оквир унутар којег тужба мора бити поднета. Начин рачунања овог рока зависи од тога да ли је повреда права настала услед конкретне одлуке или пак фактичке радње послодавца. Ако је повреда права резултат одлуке послодавца, рок за подношење тужбе почиње да тече од дана када је запослени примио одлуку. Овај период почиње тећи првог наредног дана након пријема одлуке, а истиче по истеку од 90 дана, уколико закон не предвиђа другачији рок.

У том контексту, члан 185, ставови 2–4, као и члан 193, став 2 Закона о раду, де јуре по сили закона предвиђају да уколико запослени пријем одлуке одбије, у том случају послодавац има обавезу да сачини писмену белешку о одбијању и исту постави на огласну таблу. Након истека рока од 8 дана сматра се да је достава извршена. У ситуацији када повреда права проистиче из конкретне радње послодавца, рок за подношење тужбе почиње да тече од тренутка када запослени постане свестан повреде својих права. У том случају, рок за подношење тужбе започиње од првог наредног дана након сазнања и траје 15 дана, како је прописано законом.

Дан достављања одлуке утврђује се према правилима о достави која су претходно разјашњена и која, уз правилну примену, не остављају простора за сумње или несугласице. Међутим, идентификација дана када запослени сазна за повреду својих права није увек једноставна. Тај датум мора бити везан за тренутак потпуне извесности о постојању повреде. Овај поступак је лакши када повреда права има очигледне физичке или конкретне знакове, попут онемогућавања запосленог да приступи радном простору или обавља своје дужности. Међутим, код повреда које нису очигледне, попут нечињења или пропуштања, тренутак када се сазнање о повреди права јавља може бити много теже одредити.

У таквим случајевима, требало би да суд примени правило *in dubio pro laboris* (у сумњи, у корист радника), што значи да се не би смело брзати

са закључком о постојању повреде, већ би требало да се сачека тренутак када постане сасвим јасно да су права запосленог била нарушена. Такође, правило које налаже да се тужба у радном спору мора поднети у року од 90 дана, почевши од дана достављања одлуке или сазнања за повреду права, представља строго правило, без могућности изузетака. Сматрамо да они ипак постоје и да се односе на новчана потраживања за која је Закон о раду, чл. 196 прописао рок застарелости. Тај рок износи три године од дана настанка обавезе, а пошто би он био без смисла у конкуренцији са преклузивним роком од 90 дана, ваља узети да тамо где има рока који води застарелости нема рока који води преклузији. Рок за подношење тужбе у радном спору преклузивни је рок материјалног права, па његово пропуштање доводи до губитка права на судску заштиту и одбацивања тужбе.

На споменуто упозорава Решење Врховног суда Србије Рев. 3118/94 од 6. октобра 1994. године, у којем је наглашено да само запослени има право на судску заштиту у радном спору и да рок за њено упражњавање представља материјалноправни преклузивни рок. Суд је истакао: „Рок у коме се може тражити судска заштита је материјалноправни преклузивни рок, чијим се препуштањем губи право на судску заштиту. Тужба поднета после овог рока је неблаговремена, па је треба одбити. Губитак права на тужбу има за последицу губитак права које је тужбом требало да буде заштићено. Губитак права је дефинитиван и не може се реставрирати. Зато коначна одлука директора постаје и правоснажна.“

О таквој одлуци суд не може судити, што је јасно назначено у Решењу Врховног суда Србије Рев. 1722/93 од 27. марта 1993. године, у којем је наведено:

„Тужилац је пропуштањем рока изгубио право на подношење тужбе, што је резултирало немогућношћу суда да донесе мериторно решење у вези са предметом спора. С обзиром на то да се изгубљено право на судску заштиту не може обновити, наводи у ревизији који се односе на постојање субјективног права, које је требало бити заштићено, нису релевантни. Судови се не могу изјашњавати о том праву“ (Ивошевић, 2007, стр. 287).

Ово решење потврђује да када дође до преклузије, суд одбацује тужбу не само у погледу захтева за поништавање донете одлуке, већ и у вези са захтевима за успостављање ранијег стања, као што су враћање на посао, уплата доприноса, накнада штете због изгубљене зараде и слично. Тако се јасно види принцип правне сигурности и неповратности права након пропуштеног преклузивног рока, као и ограничење активности суда на случајеве када је право запосленог благовремено упражњено.

О томе сведочи Решење Врховног суда Србије Рев. 416/95 од 14. фебруара 1995. године, у којем је наглашено: „Кад је предмет радног спора коначна одлука, неблагоприятна тужба се одбацује у погледу свих захтева“ (Ивошевић, 2007, стр. 287).

Овај став суда потврђује материјалноправни карактер рока за подношење тужбе, који има одлучујући утицај на његов начин рачунања. Раније је пропуштање рока доводило до трајног губитка права на подношење тужбе, чак и када би последњи дан рока пао на недељу или други дан када суд није радио. Међутим, дошло је до промене приступа у пракси, не услед измена Закона о раду, већ усвајањем нове регулативе у Закону о парничном поступку, што је омогућило правно уравнотеженији приступ у заштити права запослених.

Према одредби члана 106, став 5 Закона о парничном поступку, изричито је прописано да у случају када последњи дан рока за подношење тужбе пада на државни празник, недељу или неки други дан када суд не ради, рок се продужава и истиче првог наредног радног дана. Иако је рок за подношење тужбе строго дефинисан и не може се произвољно продужити или скратити, пракса суда у одређеним ситуацијама омогућава релативизацију овог правила како би се заштитила права запослених од штетних последица погрешно издате правне поуке или немогућности странке да правилно расуђује. На пример, запослени који је поднео тужбу у складу са упутством из правне поуке, иако је рок формално истекао, неће бити изложен преклузији.

Овај принцип потврђен је у Пресуди Врховног суда Србије Рев. 4754/93 од 19. јануара 1994. године, у којој је наведено:

„Тужилац је поднео тужбу после истека рока од 15 дана, јер је у правној поуци погрешно наведено да је рок за њено подношење 30 дана од дана достављања коначне одлуке. Странка не може сносити штетне последице услед пропуста о поуци о правном средству, па тужба радника не може бити одбачена.“

Сличан став изражен је и у Решењу Врховног суда Србије Рев. 4819/93 од 26. јануара 1994. године: „Тужбе у радном спору сматра се благовременом и кад је надлежном суду стигла после истека рока, уколико је пре тог рока услед незнања или очигледне омашке била поднета ненадлежном суду“ (Ивошевић, 2007, стр. 288).

Ови судски ставови јасно потврђују да је материјалноправни рок за подношење тужбе релативизиован у ситуацијама у којима је запослени поступао у складу са правном поуком или је ненамерно направио процедурну грешку, што осигурава заштиту права запосленог и правну сигурност у радним споровима.

Преклузија не утиче на запослене који нису способни да расуђују или управљају сопственим поступцима. Ово је јасно потврђено у Решењу Врховног суда Србије Рев. 2517/92 од 2. јула 1992. године, у којем је наведено: „За особу која није у стању да разуме значај својих поступака и да управља њима, а уколико нема старатеља, рок за покретање поступка судске заштите права не почиње да тече. Таква особа није у стању да предузме било коју вољну радњу, укључујући и пријем одлуке, што би покренуло почетак и завршетак преклузивног рока.“ Сличан став изражен је и у Решењу Врховног суда Србије Рев. 26176/94 од 8. јуна 1994. године: „Преклузивни рок за подношење тужбе у радном спору не делује према лицу које није способно за расуђивање, јер оно није у стању да предузме вољну радњу пријема одлуке за коју се везује почетак и крај тог рока“ (Ивошевић, 2007, стр. 288).

Пракса такође предвиђа релативизацију строге преклузије када запослени поступи у складу са погрешном правном поуком или поднесе тужбу надлежном суду чак и после истека рока, што је утврђено у пресудама Рев. 4754/93 и Рев. 4819/93.

У парничним поступцима из радних односа строгост преклузивних рокова релативизована је за запослене неспособне за расуђивање или оне који поступају по погрешној правној поуци. Овај принцип произилази из Закона о парничном поступку (2011, чл. 436–441), који регулише поступак у радним спорова, рокове за тужбе, хитно решавање спорова и изузетке за неспособна лица. Измене Закона појасниле су и рокове за жалбе: док је ранији Закон (члан 438) предвиђао осмодневни рок за жалбу у радним споровима, важећи Закон примењује општу одредбу члана 367, по којој рок за жалбу износи 15 дана, обезбеђујући једнак третман спорова из радних односа и других парничних поступака (Рељановић & Мисаиловић, 2021, стр. 83). Таква законска и судска пракса омогућава баланс између ефикасности судског поступка и заштите права запослених, као и предвидивост судских решења, представљајући темељ процесноправног схватања института преклузије у радним споровима са одржаном релевантношћу у савременом нормативном контексту.

4. Судска пракса након ступања на снагу Закона о раду (2005)

Судска пракса формирана након ступања на снагу Закона о раду из 2005. године потврђује континуитет раније заузетих процесноправних ставова у погледу правне природе рока за остваривање судске заштите

у радним споровима. У одлуци Врховног касационог суда Рев2 1816/10 истакнуто је да рок за подношење тужбе ради заштите права из радног односа има карактер материјалноправног преклузивног рока. Његовим пропуштањем запослени дефинитивно губи право на судску заштиту, услед чега суд није овлашћен да испитује основаност тужбеног захтева, већ је дужан да тужбу одбаци као неблагоприятну. Овакво тумачење потврђује доследност судске праксе у примени института преклузије и доприноси обезбеђивању правне сигурности и предвидивости у заштити права из радног односа.

Истовремено, судска пракса задржава заштитну функцију радног права у ситуацијама када запослени поступа у складу са погрешном правном поуком. Полазећи од начела правне сигурности и заштите слабије стране у радном односу, Врховни касациони суд је у одлуци Рев2 1451/12 заузео став да запослени не може сносити штетне последице нетачно дате поуке о правном средству. У таквим околностима, тужба поднета у складу са погрешно датом правном поуком сматра се благовременом, иако је формално поднета након истека законом прописаног рока. Овакво становиште потврђује доследну оријентацију судске праксе ка заштити права запослених и спречавању да пропусти послодавца или органа који доноси одлуку доведу до губитка права на судску заштиту.

Када је реч о утврђивању тренутка сазнања за повреду права, савремена судска пракса доследно примењује начело заштите слабије стране у радном односу. У том смислу, рок за подношење тужбе почиње да тече од момента када је запослени сазнао или је морао сазнати за повреду права. Врховни касациони суд, у одлуци Рев2 306/16, наглашава да се приликом утврђивања овог момента, у случају сумње, примењује тумачење повољније за запосленог. Ово становиште одражава опште начело радног права које се у правној теорији често изражава латинском максимумом *in dubio pro laboris* (у сумњи, у корист радника).

Овакав приступ потврђује трајну релевантност судске праксе и њену прилагодљивост савременом нормативном оквиру.

5. Пресуда

Пресудом се мериторно одлучује о основу тужбеног захтева у радном спору, при чему карактер пресуде зависи од врсте поднете тужбе.

Конститутивна (преображајна) пресуда – Овом пресудом поништава се појединачни акт послодавца који је предмет спора, чиме се остварује преображајно дејство (*ex tunc*) односно престају све

последнице тог акта (Стојановић & Матић, 2017, стр. 136). Најчешће спорне ситуације у радном праву односе се на одлуке о отказу уговора о раду, престанку радног односа због навршеног радног стажа, споразум о престанку радног односа или одлуку о удаљењу са рада, у складу са чл. 179 Закона о раду (2005). Поништавањем појединачног акта успоставља се стање које претходно није постојало, чиме се штите права запосленог и обезбеђује правна сигурност у радном односу.

Кондемнаторна пресуда – Одговара тужби за осуду на чиновдбу, којом суд налази послодавцу извршење новчаних или неновчаних обавеза. Новчане обавезе обухватају исплату зараде, накнаду зараде, других примања или накнаду штете, док неновчане обавезе могу укључивати враћање запосленог на рад, поновни преглед права или обавеза, упис радног стажа, или уплату доприноса за социјално осигурање. Све ове обавезе захтевају захтев запосленог, јер суд не одлучује *ex officio* (члан 108 став 2 Закона о раду). Рок за извршење чиновдбе у радном спору износи осам дана (члан 438 Закона о парничном поступку).

Декларативна пресуда – Доноси се када је циљ тужбе утврђивање постојања права или правног односа између странака. Ова пресуда обухвата, на пример, право на годишњи одмор, рад са скраћеним радним временом или права у оквиру програма за решавање вишка запослених. Такође се може односити на промену радног односа са одређеног на неопређено време (Стојановић & Матић, 2017, стр. 138).

Пресуда са комбинованом изреком – Примењује се када тужбени захтев обједињује више правних последица, комбинујући преображајну, кондемнаторну и декларативну пресуду, у складу са захтевима из тужбе. Правоснажност пресуде наступа када више није могуће улагати жалбу. У првом степену, то се дешава када странке одустану од права на жалбу или пропусте рок за њено подношење. У другом степену, правоснажност се остварује када другостепени суд одбије жалбу и потврди првостепену пресуду.

Рок за правоснажно окончање спора – Према члану 195, став 3 Закона о раду, индивидуални радни спор треба да се правоснажно оконча у року од шест месеци од дана подношења тужбе. Ова одредба има декларативни карактер јер у пракси трајање поступка зависи од сложености случаја, утврђивања чињеница, евентуалних жалби или ревизија. Правоснажно окончање може се одложити ако другостепени суд поништи првостепену пресуду или предмет врати на поновно суђење, као и у случају ревизије (Рељановић & Мисаиловић, 2021, стр. 83–85).

Принудно извршење пресуде – Пресуда у радном спору може се извршити тек када постане правоснажна. Међутим, извршиве су само кондемпнаторне пресуде које налажу извршење новчаних или неновчаних обавеза, попут исплате зараде, накнаде штете, уплата доприноса за социјално осигурање, враћања запосленог на рад или предаје радне књижице. Супротно томе, конститутивне и декларативне пресуде нису извршиве јер се њихов ефекат остварује самим доношењем пресуде – поништавање решења или утврђивање права има *ex tunc* дејство.

Материјално-правна основа за накнаду штете произилази из члана 191 Закона о раду, који предвиђа повратак на рад, исплату накнаде штете у висини изгубљене зараде и уплате припадајућих доприноса за обавезно социјално осигурање за период у коме запослени није радио (Симоновић, 2017, стр. 77).

Извршење пресуде у радним споровима покреће се по истеку рока за добровољно испуњење обавезе, а уколико послодавац не поступи по правноснажној и извршној одлуци, запослени може поднети предлог за принудно извршење у складу са Законом о извршењу и обезбеђењу.¹ Посебност овог поступка огледа се у искључивој надлежности суда за враћање запосленог на рад, при чему суд може изрицати новчане казне за присиљавање на извршење, уз узимање у обзир свих релевантних околности и економских могућности послодавца.

6. Закључак

Радни односи чине темељ друштвено-економског поретка, интегришући правне, економске и социјалне димензије, које обликују функционалност савременог радног система. Радни спорови, који произилазе из нарушавања ових односа, захтевају пажљиво балансирање између заштите права запослених и легитимних интереса послодавца, при чему ефикасност и правна сигурност остају кључни циљеви.

Анализом основних појмова радног односа, услова за његово заснивање и типологије радних спорова, рад је показао да је правна регулатива у области радног права софистицирана, са јасно дефинисаним механизмима за заштиту права запослених кроз тужбе, надлежности

---

¹ Чл. 299: „Извршење ради намирења новчаног потраживања према извршном дужнику који је правно лице, предузетник или физичко лице које обавља делатност, спроводи организација за принудну наплату на свим динарским и девизним средствима на рачунима извршног дужника, изузев оних који су законом изузети од извршења. Поступак и начин на који се спроводи извршење одређен је прописима којима се уређује платни промет.“

судова, рокове за покретање поступака и принудно извршење пресуда. Посебна пажња посвећена је пракси Врховног суда, која кроз принцип *in dubio pro laboris* и строго поштовање преклузивних рокова омогућава уравнотежен приступ и спречава арбитрарно ограничавање права запослених. Истовремено, у случајевима фактичких радњи послодавца, судови имају пуну јурисдикцију, што осигурава материјалну правду и корективну функцију радног права. Тенденције савремених правних система, које фаворизују мирно решавање спорова, показале су се као ефикасне у смањењу оптерећења судова и убрзавању процеса. Ипак, судска пракса остаје незамењива у сложенијим случајевима, где непристрасна процена и доношење пресуда доприносе очувању правне сигурности и стабилности радних односа. У светлу друштвене и економске важности стабилних радних односа, неопходно је континуирано унапређење правног и институционалног оквира. Ефикасан и праведан систем решавања радних спорова, у комбинацији са превентивним механизмима, представља кључан предуслов за дугорочну одрживост и економски развој. Стабилни и квалитетно регулисани радни односи не само да јачају правну сигурност и социјалну кохезију већ и омогућавају формирање модерног и конкурентног економског окружења.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да не постоји сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Smailagić Sumeja

Meshihat of the Islamic Community in Serbia, Novi Pazar, Serbia

SUBJECT MATTER AND NATURE OF LABOR DISPUTES

ABSTRACT: This paper examines the legal framework and judicial practice concerning labor disputes in the Republic of Serbia, with particular emphasis on the application of the Labor Law (2005). It analyzes the fundamental concepts of the employment relationship, the conditions for its establishment, court jurisdiction, the typology of claims (constitutive, condemnatory, declaratory, and combined), and the substantive law nature of the preclusive period for filing claims. Special attention is devoted to exceptions concerning employees lacking legal capacity and cases involving incorrect legal guidance, in accordance with the principle *in dubio pro laboris*. Methodologically, the paper combines a normative analysis of the legislative framework with a critical review of the case law of the Supreme Court of Cassation and empirical examples, enabling the identification of key challenges and effective mechanisms for the protection of employees' rights. The analysis indicates continuity in judicial practice both before and after the entry into force of the Labor Law (2005), emphasizing the balance between legal efficiency, the protection of employees' interests, and the legitimate interests of employers. The conclusions underscore the importance of integrating theoretical and practical aspects of labor law, the necessity of improving institutional and preventive mechanisms, and the role of judicial practice in safeguarding legal certainty and the stability of employment relations. The paper contributes to a deeper understanding of the complexity of labor disputes, the application of the principle of preclusion, and the effective protection of employees' rights, providing a basis for enhancing legal practice and fostering a secure and stable working environment.

Keywords: *labor dispute, preclusive period, employment relationship, legal protection.*

Литература

- 1 Брковић, Р., & Урдаревић, Б. (2020). *Радно право са елементима социјалног права*. Београд: ЈП Службени гласник
- 2 Ивошевић, З. (2007). *Радно право*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник
- 3 Ивошевић, З. (2009). *Радно право*. Београд: Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник
- 4 Ивошевић, З. (2011). Разграничење и проблеми надлежности у заштити права по основу рада. *Правни записи*, 2(2), стр. 447–466
- 5 Ивошевић, З. (2012). Парнице из радних односа и поводом колективних уговора У: Шаркић, Н. (ред.), *Новине у грађанским поступцима – зборник радова* (стр. 111–119). Београд: ИП Глосаријум
- 6 Јовановић, П. (2015). *Радно право*. Нови Сад: Правни факултет
- 7 Павловић Недељковић, Т., Марјановић, С., Марчетић, Д., Ђуричић, Н., Банковић, З., & Пјевовић, М. (2017). *Приручник за примену Закона о парничном поступку*. Београд: Форум судија Србије
- 8 Симоновић, Д. (2020) *Радно право*. Београд: Пројурис
- 9 Симоновић, Д. (2017). Радни спор – актуелни проблеми у судској пракси и пракси послодаваца. *Право и привреда*, 55(1–3), стр. 66–80
- 10 Стојановић, М., & Матић, А. (2017). *Радно право*. Београд: Универзитет Унион, Пословни и правни факултет
- 11 Вукадиновић, Г. (2007). *Теорија државе и права*. Нови Сад: Футура
- 12 Рељановић, М., & Мисаиловић, Ј. (2021). *Решавање радних спорова*. Београд: Институт за упоредно право
- 13 Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06, 115/21
- 14 Закон о уређењу судова. *Службени гласник РС*, бр. 10/23
- 15 Закон о парничном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 49/13 – УС, 74/13 – УС, 55/14, 87/18 и 18/20
- 16 Закон о раду. *Службени гласник РС*, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење
- 17 Закон о извршењу и обезбеђењу. *Службени гласник РС*, бр. 106/15, 54/19, 10/23 – др. закон и 91/25

Терзић Предраг*

<https://orcid.org/0000-0003-3896-6217>

УДК: 94(44)"1789":141.7Берк Е.

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2601137T

Примљено: 24. октобар 2025.

Одобрено за објаву:

5. фебруар 2026.

Странице: 137–149

ЛЕГИТИМИТЕТ И ЛЕГАЛИТЕТ РЕВОЛУЦИЈЕ У ТЕОРИЈСКОЈ МИСЛИ ЕДМУНДА БЕРКА

АПСТРАКТ: У правној доктрини више векова уназад постоји полемика о томе да ли револуција може бити легитимно и легално средство промене државне власти. Из угла демократског државног уређења револуција представља насилну промену државне власти, али из угла одређених идеологија она представља средство промене ауторитарних поредака. Историја нас учи да док су поједине револуције бивале једини *делотворан* лек против аутократије, друге су биле само средство њеног увођења. На различитим половима ових погледа налазе се Француска буржоаска револуција и Октобарска социјалистичка револуција. Свака на свој начин показала је и позитивне и негативне последице, јер су биле изневераване од стране својих вођа, који су се њима самопослуживали. У раду је коришћено више различитих научних метода, од којих преовлађују историјски, компаративни, индуктивни, хипотетичко-дедуктивни, а све у циљу интегралног приступа, којим се настоји указати на важност теоријске мисли Едмунда Берка. Не треба заборавити да је наш велики правни теоретичар Слободан Јовановић посветио посебну пажњу управо овом аутору у контексту разматрања револуције као средства насилне промене једног политичког поретка другим.

---

*Виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд, имејл: predrag.terzic@ips.ac.rs

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Кључне речи: легитимитет, легалитет, револуција, државна власт, Едмунд Берк, Слободан Јовановић.

1. Увод

Едмунд Берк (*Edmund Burke*) рођен је у Даблину 22. јануара 1729. године, а преминуо је у Биконсфилду 9. јула 1797. године. Био је писац, политички мислилац, ерудита, али и антиреволуционар и узор свима онима који не деле идеје брзог и олаког мењања друштвене и политичке стварности. Иако Ирац по пореклу, Берк се сврстава у сам врх енглеске политичке мисли. Едмунд Берк је умео да препозна све могуће облике злоупотребе права у масовним друштвеним превратима. Отуда се једним делом бавио и правом као легалним средством регулисања и уређења друштвених односа.

Следећи породичну традицију, Берк се рано определио за студије права које, услед сплета околности, напушта и почиње да се практично упознаје с друштвено-политичким приликама које су владале у тадашњој Енглеској и Француској. Зато се може бити склонији мишљењу да му је таква непосредност у опажању људи и догађаја помогла да изгради властите ставове, које је потом чврсто бранио. Његова прерано прекинута правничка каријера отворила је простора за потоње политичко ангажовање. Постаје присталица виговаца, на чијем је повезивању и јачању активно радио. Тако је 1765. године постављен за секретара маркиза Роцкингама (*Marquess of Rockingham*), који је био вођа групе виговаца. У исто време улази у Доњи дом Парламента, чиме отпочиње његово практично бављење политиком и учешће у политичком животу Енглеске. Међутим, Берку је управо енглески парламентаризам послужио да сагледа све предности и недостатке недовољно уређеног политичког живота у којем се власт неприродно сужава.

Кореном Берковог будућег политичког деловања може се сматрати уставна противречност настала у време владавине енглеског краља Џорџа III. Суштина читавог проблема садржала се у два супротстављена става, која су се односила на давање предности краљу или парламенту у контроли над колективном извршном влашћу. Берк је своје мишљење изложио у брошури под називом *Мисли о узроцима садашњих незадовољства* (*Thoughts on the Cause of the Present Discontents*) из 1770. године. У њој се Едмунд Берк противи краљу Џорџу III, сматрајући да краљ нема право да поставља министре, јер се то питање налази у надлежности парламента, као представничког дела. Како се, у његовој концепцији, увећава значај парламента, Берк сматра и да политичке странке треба да буду главни

политички субјекти, који ће представљати спону између краља и парламента. У политичким странкама је, заправо, опредмећена политичка воља народа, која се надаље каналише кроз посебне гране власти.

На крилима оваквих схватања, Берк чини активне напоре да побољша, тј. унапреди парламентарну контролу краљевске власти у земљи. Притом се није руководио пуким бројевима, који обезбеђују већину у парламентарном животу, сматрајући да се демократија не може на овакав начин квантификовати. Добро су познати његови ставови да чланови парламента не смеју бити прости преносиоци воље својих бирача. Уместо тога, политичка, а потом и друштвена улога народних представника (делегата, посланика) мора бити усмерена у правцу задовољења општег добра. То практично значи да народни представник треба да поступа на основу властитих запажања и закључака потпуно неоптерећен популизмом.

Друго подручје Берковог деловања односило се на америчко колонијално питање из друге половине XVIII века. Тако се Едмунд Берк оштро и с пуно жара супротставља британском увођењу Закона о печатима (*Stamp Act*) из 1765. године. Овим Законом су наметнути нови порески терети америчким колонијама због чега је десет одбило да примени ово законско решење. Насупрот томе, доноси се Декларација о правима Американаца, којом се бојкотује британска роба и сви директни порези. Зато је наредне године британски парламент укинуо Закон о печатима. Деценију касније, 1776. године, тринаест британских колонија прогласило је независност од Краљевине Велике Британије и формирало Сједињене Америчке Државе.¹

Берков интелектуални ангажман можемо сместити у раздобљу три револуције: Славне револуције у Енглеској из 1688. године, Америчке револуције за независност од 1776. године и Француске револуције из 1789. године. Кључна интелектуална и политичка питања у последњим деценијама XVIII века односе се на разумевање и тумачење ових друштвених преврата (Раунић, 2013, стр. 158).

Циљ рада се састоји у студиозном приступу Едмунду Берку и његовој политиколошкој мисли у вези са питањима легитимитета и легалитета револуције као врсте друштвеног преврата. Сматрамо да

---

¹ питању су следеће америчке колоније: Делавер (Delaware), Пенсилванија (Pennsylvania), Њу Џерзи (New Jersey), Џорџија (Georgia), Конектикат (Connecticut), Масачусетс Беј (Massachusetts Bay), Мериленд (Maryland), Јужна Каролина (South Carolina), Њу Хемпшир (New Hampshire), Вирџинија (Virginia), Њујорк (New York), Северна Каролина (North Carolina) и Род Ајланд и Провиденс Плантајшенс (Rhode Island and Providence Plantations).

је Беркова теоријска мисао данас актуелизована у светлу укупних дешавања у свету. Његови супстанцијални ставови филозофа из 18. века представљају корисно штиво сваком истраживачу у овој области.

2. Легитимитет и легалитет револуционарне промене власти

2.1. Беркова критика револуционарне промене државне власти

У политичкој и правној теорији постоје опречна мишљења о неминовности револуционарне промене власти или моралности постепене промене једног политичког поретка другим, сматраним, дакако, бољим и праведнијим. Читава плејада теоретичара узимала је себи за право да упорно и с много ангажовања оправдава револуцију, крећући се, али и прелазећи, оквире идеолошког дискурса којем су припадали. Тога, нажалост, нису били поштеђени ни они мислиоци који су снагом сопствених интереса говорили у прилог револуцији, јер су револуционарним путем освајали високе државне позиције. Ипак, неки од њих нису крили разочарање оним у шта се преобратила револуција, наглашавајући да је она изневерила најпре себе, а потом и њих.²

Управо Едмунд Берк припада теоретичарима који револуцију одређују као недозвољен начин промене једног политичког поретка другим. Наводећи низ лоших друштвених, политичких, али и економских показатеља, у својим *Размишљањима о Француској буржоаској револуцији*, Берк посебно истиче: „У јулу 1789. године (период кога ћемо се увек сећати) финансије града Париза биле су *joш* у добром стању, примања су покривала расходе, и град је у то време имао милион (четрдесет хиљада фунти стерлинга) у банци. Трошкови које је град направио *после Револуције* износе до 2.500.000 ливри. Због тих трошкова и великог смањења *доброволних доприноса*, дошло је не до привремене, већ до потпуне несташице новца“ (Берк, 2001, стр. 280).

Берк се оправдано сматра родоначелником и чврстим браниоцем конзервативизма, одређујући га као дубоко укореван поглед на свет.

² Очити пример јесте Лав Троцки (1973), који пише о изневереној револуцији у Совјетском Савезу. Међутим, он не напушта тезу о неопходности револуционарне промене једног поретка, али предвиђа да ће то учинити бирократија у СССР. Тако наводи да треба разликовати социјалне револуције, које су феудализам замениле буржоаским поретком, од политичких револуција, које су, не дирајући у економске темеље друштва, рушиле старе владајуће формације (стр. 220).

Док конзервативна идеологија почива на утврђеној скали вредности и традиционалном стилу живота, који се заснива на укореваним друштвеним обрасцима и искуствима ранијих генерација, лоша искуства Француске буржоаске револуције додатно су подупирала јачање конзервативних политичких опредељења и на њима заснованог система вредности, који је обухватао значај породице, цркве, државе, као и разних професионалних и сталешких удружења. У контексту наведеног, Војислав Становчић (2022) наводи мишљење Љубомира Тадића, који приговара Берковом снажном утицају на мишљење својих, али и Беркових савременика. У том смислу, Тадић наводи да се управо деловању конзервативних снага треба приписати Беркова популарност (стр. 140).³ Ипак, не треба изједначавати Берков конзервативизам са ставовима појединих аутора који критикују само одређене револуције, а не и револуцију као средство промене власти. Тако Радомир Лукић упућује критике Француској буржоаској револуцији, доводећи у питање остваривост њених основних начела које чине: слобода, једнакост и братство.⁴

Едмунд Берк у својим делима даје дубљу анализу практичних ефеката Француске буржоаске револуције. У њима показује отворени презир према поступцима револуционара, које одликује лакомисленост и свирепост у атмосфери отвореног хаоса и угрожености сваког човека. У питању су најнеобичнији и најапсурднији поступци у којима се мешају злочини и лудорије. Овакви монструозни, а понекад и трагикомични догађаји показују различите људске страсти, које неизбежно смењују једна другу, а понекад се и преплићу. Тако се, заправо, наизменично смењују презир и огорчење, смех и сузе, поруга и ужас, који нису повезани у нормалним ситуацијама. Берк отворено замера онима који наведене ситуације у

---

³ Тадићево мишљење треба само условно прихватити јер је било и других мислилаца, скептика конзервативне оријентације, који су и пре Едмунда Берка оставили значајан траг. Њима се може приписати у заслугу да су помогли Берку да схвати значај друштвених конвенција, које произилазе и почивају на стабилним друштвеним односима. Штавише, Берк је припадао и либералном кругу, којем је значајан допринос пружио познати економиста Адам Смит (Становчић, 2022, стр. 168).

⁴ „Слобода и једнакост као поклочи револуције изражавали су, дакле, програм револуције који се већ почео делимично остваривати фактички, ако не и уставноправно. Трећи поклоч, братство, уколико се односио на француско друштво, а не на међународну идеологију револуције, још је продубљивао значај два претходна поклоча као њихова логичка допуна и употпуњавање промене којој се тежило – он је означавао настанак француске нације, јединствене, збратимљене, наместо сталешке поделе по којој је уместо нације пре постојала феудална интернационала и поред свих сукоба и ратова између феудалних држава, јер се ратови нису водили због националних него због парцијалних феудалних интереса“ (Лукић, 1989, стр. 655).

револуционарним дешавањима сагледавају на посве другачији и себи својствен начин. Једном речју, она код њих не изазива никаква друга осећања осим ликована и усхићености (Берк, 2001, стр. 17–18).

Сваки облик револуционарне владе сам је по себи неправедан и противан уређеном политичком и правном поретку. Међутим, Едмунд Берк нема увек речи хвале према властима насталим у редовним околностима. Његов конзервативизам није бескомпромисан, јер признаје да свака власт може прећи у тиранију ако јој то околности дозволе. У таквом кварењу највише јој помаже изражени индивидуализам и усамљеност људи, који у таквим ситуацијама постају лак плен тиранској власти. Берк протежира способност високих политичких кругова, која треба да одговара мудрости и способности за бригу о вишим друштвеним интересима. У противном, они не могу остварити своју друштвену улогу регулатора политичких односа.

Своје противљење индивидуализму, Берк додатно поткрепљује дубљом анализом човекове личности. Користећи се типичним особинама људског карактера, он истиче да је појединац склонији да се преда страстима него што су шире друштвене групе. Очито је Берку на уму чињеница да појединци нису у стању да у потпуности контролишу своје емоције и пориве, чиме постају неотпорни на све изазове које са собом повлачи вршење државне власти. У политичкој и правној теорији овакви ставови се приписују *Берковом конзервативизму*, који садржи и прилично нејасне концепте, попут непријатељства према уставним променама (Jones, 2015, стр. 1125).

Не треба пренебрегнути да је суштинска страна Берковог политичког учења у непосредној вези са чињеницом да је припадао виговцима. Његова политичка припадност неодвојива је од Беркових ставова о држави и појединцима који у њој врше власт. Едмунд Берк је применљивост свог учења проширио и ван граница Енглеске, јер је аргументе проналазио у важним историјским догађајима у другим државама, у којима је револуција била средство свргавања државне власти. У том смислу, Хантингтон (Huntington) истиче да, иако је Берк у истој равни са Џоном Локом у Америци, он је исто тако једнак и у Енглеској (Young, 1994, стр. 662).

Важан моменат у Берковим политичким ставовима припада његовом апострофирању моралности. Она у политици мора бити заступљена јер неморални људи, према његовом мишљењу, највише доприносе кварењу државне власти. Њихова неморалност, заправо, представља главно оруђе урушавања важних државних институција, а нарочито парламента. Ипак,

Берково пренаглашавање моралности у политици није увек наилазило на безрезервну подршку у научним круговима. Тако британски теоретичар Харт „признаје да је консензус моралних судова у одређеним случајевима од суштинског значаја да би се нека заједница одржала, али из тога још не следи да је све оно на шта би јавни морал могао да стави вето од једнаког значаја за заједницу. Сматра да зато ваља поставити два питања. Прво – да ли је нека пракса која вређа морално осећање штетна? А друго – какве су последице те праксе у односу на опште принципе морала?“ (Трајковић, 2011, стр. 263).

2.2. Берково (не)противљење војном решавању државних питања

Идеолог конзервативизма и промотер систематских промена у друштву, у чијем су средишту државна питања, Едмунд Берк износи своје мишљење и у погледу њиховог војног решавања. Познато је да је Берк сврстан у ред конзервативних мислилаца који одбијају да верују у успехе и ефикасност наглих друштвених промена. „Његов конзервативизам почивао је на органском схватању државе, антииндивидуализму и високом вредновању традиције, континуитета и равнотеже политичких снага као нечега што ствара услове за очување поретка. Држава је по његовом мишљењу живи организам у којем су друштвеним уговором повезане и удружене прошле, садашње и будуће генерације. Она се постепено развија, а сваки радикални политички рез омета њен развој ка најбољим решењима. Легитимност политичког поретка почива на његовој прескрипцији, чињеници да дуго постоји. Друштвени живот и развој државе не могу се заснивати на идејама појединаца јер је нагомилано искуство векова, које се понавља и прераста у предрасуде (у значењу навике), то које спаја различите генерације у мишљењу и понашању. Он је сматрао да битну улогу у држави немају појединци, него елементи цивилног друштва, што је значајно за разумевање енглеске политичке мисли“ (Старчевић & Кајтез, 2018, стр. 782).

Берковој политичкој, али и правној далековидости могу се приписати суморне прогнозе крајњег исхода Француске буржоаске револуције, која је историјски склизнула у Наполеонову диктатуру. Овај владар је управо искористио све слабости које са собом носи револуционарна промена власти и њене вође, које нису склоне трајнијем уређењу главних државних питања. У таквим условима важну улогу може играти организована армија, устројена на строго војничким принципима, која је уз то отпорна на политичке изазове. Међутим, Берк циљано указује на

потребу за разграничењем утицаја и моћи различитих војних структура, при чему је првенствено реч о утицају официрског кадра на војнике, који представљају неуралгичну тачку у структури сваке војске. На овом терену Берк, за разлику од својих претходника, указује на потенцијално могући проблем одвајања и осамостаљивања официра и војника. Такви процеси су потом задесили крхку револуционарну власт у Француској. Уосталом, однос официрског кадра и војника и у данашњем времену представља важну карикатуру у укупном процесу функционисања војне организације у свакој држави у свету (Старчевић & Кајтез, 2018, стр. 786–787).

У том погледу, новија истраживања указују на важност активније комуникације војног кадра са спољним светом.⁵ Ако се у савременој војној номенклатури под тим подразумева менаџерско презентерство, које укључује председавање различитим састанцима и преговорима ради испуњавања постављених задатака, војска не треба бити пасиван чинилац који не препознаје могућности за широм сарадњом, чиме себи обезбеђује важну улогу у друштву (Милошевић Столић & Марчек, 2017, стр. 202). Тако Едмунд Берк одређује војску као субјекат који не сме себи дозволити да постане оружје управљено против њених интереса. Очито се Беркова далековидост и овде показала успешном и примењивом и у дужим временским раздобљима.

3. Прилог критици Слободана Јовановића упућеној Едмунду Берку

Слободан Јовановић је своју интелектуалну мисао распрострео на више различитих поља друштвених наука, које повезује заједничка потреба да се одређени политички процеси објасне кроз делатност својих актера. Док се у средишту његове теоријске мисли налази отворено исказана тежња да се раздвоје политички и социјални контекст сваке револуције, разматрајући Француску буржоаску револуцију, Јовановић упућује извесне критике не само њеном вођству него и теоретичарима који су били њени жестоки критичари. Тако се на удару његове интелектуалне оштрице нашао и Едмунд Берк, који је представљао јаку конзервативну оријентацију у погледу револуције као средства промене државне власти

---

⁵ Министарство одбране Републике Србије у континуитету спроводи обуке у којима учествује официрски и подофицирски кадар, у циљу унапређења унутрашње и спољашње комуникације. Оне се обављају у складу са усвојеним стратешким документима у којим су дефинисани изазови регионалне безбедности.

у једној земљи. Слободан Јовановић првенствено приговара Берковом пренаглашавању политичког и стављању у други план социјалног питања Француске буржоаске револуције (Терзић & Јоксић, 2021, стр. 312–313). Отуда Едмунда Берка можемо означити критичарем савремене демократије и политичког рационализма (Терзић, 2020, стр. 90). У томе треба тражити и узроке потоњег неуспеха Француске буржоаске револуције и, насупротив томе, успеха социјалистичких револуција у свету.

Питање односа морала у политици и изван политике представља посебно подручје на којем се ломе копља у политичкој и правној теорији. Сасвим је сигурно да су Јовановић и Берк у сагласју у погледу употребе моралне дисциплине код човека када врши власт и када користи слободу. Слободан Јовановић наглашава присуство утилитаристичког приступа енглеских државника. Такав став се уклапа у општи модел англосаксонског поимања политике, а можемо рећи и права у његовој практичној примени. Зато практичност и моралност у политици не треба приписивати само Едмунду Берку, већ читавом англосаксонском протестантском етосу. Заправо је практичан колико и моралан, јер води рачуна о међузависности ова два појма. Отуда је Берк активно заговарао моралну дисциплину, као најсигурније средство за остварење опште користи у сваком друштву (Милосављевић, 2011, стр. 290).

Слободан Јовановић приговара Берку извесну дозу недоследности у погледу закључивања у ширем политичком делокругу. Он намерно полази од појединачног случаја, па затим настоји да утврди шире консеквенце одређеног политичког деловања и, у крајњем исходу, одређене политике. Уобичајено преувеличавајући ствари, Едмунд Берк им је приписивао и могуће последице које се, ипак, нису догодиле. Будући да је био маштовит, Берк је неретко своје личне опажаје преносио у политички живот. На тај начин је оправдавао доношење општих закључака, којима је упорно стремио. То је умањивало интелектуалне, али и историјске домете његовог целокупног научног стваралаштва. Искорак даље у свом нереалном приказивању ствари, Берк је учинио преувеличавањем деловања и моралних особина краљевих пријатеља. Тако Јовановић наводи да они нису ни изблиза били тако страшни и зли каквим их је Берк представљао, што говори у прилог његовом необјективном сагледавању људи и догађаја. Они дефинитивно нису били огољени макијавелисти, који су плански урушавали уставно питање произишло из револуције у Француској. Међутим, на тај начин, Јовановић (1935) није умањивао интелектуалне домете Беркове теоријске мисли, већ је настојао да их реално прикаже са свим својим манама и врлинама (стр. 313–314).

Берков однос према цркви носи са собом низ особености, које су обликовале његову теоријску мисао. Берк заступа тезу о божанском пореклу државе, коју аутентично тумаче само свештена лица. На овај начин потпуно се искључује могућност непогрешивог тумачења божје воље и истовремено ограничава круг оних који уопште имају право да се упуштају у њено тумачење. Берков конзервативизам извржавали су оштрој критици бројни мислиоци револуционарног опредељења. Делујући са својих позиција, они су Едмунда Берка проглашавали човеком који упорно, а по некима и потпуно безразложно, брани постојећи поредак и у њему утврђено стање ствари. Неретко се и Слободану Јовановићу приписивало да државна питања преиспитује са повлашћене позиције интелектуалца блиског горњим друштвеним слојевима. Међутим, чињеница да његово учење није прожето црквеним поимањем ствари тежишно га разликује од Берка и других конзервативних теоретичара његовог времена.⁶

Важан сегмент у мисли Едмунда Берка припада социјалном елементу његове теорије. Такво становиште је ослоњено на Беркове ставове у којима се пренаглашава улога и друштвени значај традиције, јавног мњења, класе, политичких странака и свих других субјеката који не делују, строго узевши, у оквирима постојећих закона. Отуда државни механизми не могу допрети до ових утицајних друштвених групација. Против њих је свака државна власт немоћна да се бори, па је зато корисније да покуша да их својим лукавством придобије. На овај начин, Берк изражава социолошко гледиште, иако социологија у то време још увек није била установљена као самостална друштвена наука. На овај начин Слободан Јовановић (1935) приписује Берковом политичком и правном гледишту изразито социјални карактер, иако му не оспорава његово противљење свакој врсти тираније (стр. 316–317).⁷

⁶ „Слободан Јовановић је аристократски васпитан; стога он социјална питања решава с једне крајње уске, крајње искључиве аристократске тачке гледишта. Комунистички активисти, који су уједно били и водећи међуратни марксистички теоретичари, свде Јовановићев научни објективизам и неутралност на лажни грађански објективизам, односно субјективизам“ (Милосављевић, 2012, стр. 129).

⁷ Чини се да су ово Берково гледиште, али и Јовановићеве опаске упућене њему, актуелни у светлу укупних дешавања у свету. Најпре у јавном животу, а потом сасвим сигурно и у политичкој терминологији постепено се укorenио и одомаћио термин дубока држава као синоним за друштвене групације које имају изразиту моћ скопчану с њиховим економским, политичким, медијским и сваким другим утицајем. Они политички преживљавају све промене и настављају да управљају главним друштвеним процесима, без обзира на промене у врху политичке власти. Штавише, они директно утичу на свргавање свих носилаца политичких функција који се опиру њиховом утицају и одбијају да се њима повинују.

Упоређујући крајње домете Беркове теоријске мисли, са његовим савременицима али и потоњим ауторима, Слободан Јовановић сматра да су се црне слутње у вези са Француском буржоаском револуцијом добрим делом обистиниле. Његове пророчке прогнозе неуспеха сваке револуције показале су се добрим делом тачним.

4. Закључак

Познато је да су револуције увек представљале радикалан отклон од постојећег поретка. У њима се ниподаштавало све претходно, уз истовремено обећање да ће се уздићи ново и праведније друштво. На крилима таквих пројекција широке народне масе приступале су револуционарима а да нису имале јасне представе о лошем данас и бољем сутра. Ипак, убрзо након првих успешно изведених револуција, поставило се питање легитимитета новоизабране власти и легалитета одлука које доносе.

Едмунд Берк припада ауторима који су исказивали отворену одбојност према револуцији. Док се у својим делима и јавном делању Берк супротстављао свима који су покушавали да оправдају револуцију, а нарочито онима који су у њој видели легитимно средство промене државне власти, оспоравао је и легалитет револуционарних одлука тако што је указивао на све мањкавости Француске буржоаске револуције. Она је, по његовим речима, била модел недемократског преврата и извориште будуће диктатуре, настале доласком Наполеона на власт.

Слободан Јовановић је дао критичку анализу Беркове теоријске мисли и његових политичких ставова. Сматрао је Берка идеологом конзервативизма, у чијем средишту је потреба да се у друштву ништа радикално не мења. Своје ставове је оправдавао неубедљивом похвалом постојећих носилаца државне власти. Ако бисмо Берку судили из угла Јовановићевих теоријских промишљања, можемо указати на социјалне димензије у функционисању државе и нескривено претеривање у критикама других.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да нема сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Terzić Predrag

Institute for Political Studies, Belgrade, Serbia

LEGITIMACY AND LEGALITY OF REVOLUTION IN THE THEORETICAL THOUGHT OF EDMUND BURKE

ABSTRACT: Within legal doctrine, a longstanding debate has persisted as to whether revolution may be regarded as a legitimate and lawful means of altering state authority. From the perspective of a democratic constitutional order, revolution constitutes a violent change of state authority; however, within certain ideological frameworks, it is perceived as an instrument for transforming authoritarian regimes. Historical experience demonstrates that while some revolutions have constituted the only “effective“ remedy against autocracy, others have served merely as a means of its establishment. The French Bourgeois Revolution and the October Socialist Revolution represent the opposing poles of these interpretations. Each, in its own manner, revealed both positive and negative consequences, as they were ultimately betrayed by their leaders, who appropriated them for their own ends. This study employs a range of scientific methods—most prominently historical, comparative, inductive, and hypothetico-deductive—in pursuit of an integral approach aimed at highlighting the importance of Edmund Burke’s theoretical thought. It should not be overlooked that the distinguished Serbian legal theorist Slobodan Jovanović devoted particular attention to this author, especially in the context of examining revolution as a means of violently replacing one political order with another.

Keywords: *legitimacy, legality, revolution, state authority, Edmund Burke, Slobodan Jovanović.*

Литература

1. Берк, Е. (2001). *Размишљања о револуцији у Француској*. Београд: Филип Вишњић
2. Јовановић, С. (1935). *Из историје политичких доктрина, књ. 1*. Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон
3. Jones, E. (2015). Conservatism, Edmund Burke, and the Invention of a Political Tradition, c. 1885–1914. *The Historical Journal*, 58(4), pp. 1115–1139
4. Young, E. (1994). Rediscovering Conservatism: Burkean Political Theory and Constitutional Interpretation. *North Carolina Law Review*, 3(72), pp. 619–724
5. Лукић, Р. (1989). Француска револуција и револуционарни процес. *Анали Правног факултета у Београду*, 37(6), стр. 653–659
6. Милосављевић, Б. (2011). Политика и морал у теорији државе Слободана Јовановића. *Анали Правног факултета у Београду*, 59(1), стр. 273–293
7. Милосављевић, Б. (2012). Културни образац и појам полу интелектуалца. *Култура*, (137), стр. 127–143. DOI: 10.5937/kultura1237127M
8. Милошевић Столић, Ј., & Марчек, Ј. (2017). Менаџерске компетенције официјерског кадра Војске Србије. *Војно дело*, 69(2), стр. 194–218
9. Raunić, R. (2013). Edmund Burke. In: Kulenović, E. (ed.), *Moderna politička teorija* (str. 155–202). Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta
10. Старчевић, С., & Кајтез, И. (2018). Берков допринос проучавању војске као друштвене институције. *Теме*, 42(3), стр. 779–797
11. Становчић, В. (2022). *Политичке идеје и идеологије*. Београд: Центар за демократију Факултета политичких наука
12. Терзић, П. (2020). Идеја слободе у правно-политичким делима Слободана Јовановића. *Српска политичка мисао*, 68(2), стр. 79–98
13. Терзић, П., & Јоксић, И. (2021). Француска буржоаска револуција из пера Слободана Јовановића. *Политичка ревија*, 68(2), стр. 311–325
14. Трајковић, М. (2011). Право и морал у светлу прихватања и принуде. *Зборник радова Правног факултета, Нови Сад*, 45(1), стр. 257–269
15. Trocki, L. (1973). *Izdana revolucija I*. Rijeka: Otokar Keršovani

ПРАВНИ ИЗАЗОВИ ДИГИТАЛНЕ ИМОВИНЕ – НОРМАТИВНИ ОКВИРИ И ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА

АПСТРАКТ: Дигитална имовина постала је значајан и неизоставан дио савременог финансијског система и донијела иновације у области плаћања, инвестирања и финансијског посредовања. Међутим, њена експанзија носи са собом бројне регулаторне изазове, нарочито у погледу спречавања прања новца, идентификације корисника, правног третмана децентрализованих финансија и заштите приватности. Приступи регулацији дигиталне имовине значајно варирају између јурисдикција – док поједине земље уводе свеобухватне законе, друге примјењују рестриктивне или фрагментирани политике. Србија се позиционирала као једна од првих земаља у региону која је донијела посебан Закон о дигиталној имовини (2020), чиме је успостављен регулаторни оквир за ово тржиште. Овај рад анализира правне изазове дигиталне имовине, истражујући националне и међународне регулаторне приступе, укључујући MiCA регулативу Европске уније. Такође, разматра се потреба за балансирањем између подстицања иновација и осигурања стабилности финансијског система. Кључни налаз је да је неопходна континуирана међународна сарадња и флексибилан регулаторни оквир како би се омогућио одржив развој дигиталне имовине и технологија које је подржавају.

---

*Докторанд, самостални стручни сарадник за цивилну заштиту, Организациона јединица цивилне заштите општине Модрича, Модрича, Босна и Херцеговина, имејл: jevtican@hotmail.com

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Кључне ријечи: *дигитална имовина, криптоимовина, регулатива, финансијска стабилност, AML, KYC, DeFi, регулаторни sandbox, Србија, MiCA.*

1. Увод

Дигитална имовина, позната и као крипто-имовина, представља иновацију у финансијском сектору која може, и хоће, добрим дијелом замијенити одређене традиционалне услуге у банкарству и тржишту капитала, нарочито у домену плаћања и инвестиција. Нови финансијски посредници, који нуде услуге сличне традиционалним банкама и берзама, често послују ван оквира стандардних регулаторних прописа, користећи предности тзв. регулаторне арбитраже. Ова ситуација поставља изазове пред финансијске регулаторе, који морају балансирати између подстицања иновација и очувања стабилности финансијског система.

Регулаторни приступи у различитим државама варирају – од потпуних забрана трговине дигиталном имовином до флексибилнијих стратегија заснованих на процјени ризика и увођењу прилагођених контролних механизма. Повећано присуство дигиталне имовине и њена све шира примјена изазвали су интерес регулаторних тијела, која се суочавају са реалним изазовима, као што су праће новца, сигурност трансакција и заштита корисника.

Појава дигиталне имовине везује се за 2008. годину, када је објављен рад о биткоину, првој криптовалуту. Иако је биткоин и даље доминантан, развили су се и многи други облици дигиталне имовине, који су најчешће обухваћени појмом дигиталних токена. Њихова технолошка основа почива на *дистрибуираним главним књигама* и напредним криптографским методама заштите података и трансакција.

Србија се сврстала међу ријетке земље које су усвојиле свеобухватну регулативу дигиталне имовине. Иако се поставља питање оправданости таквог закона у земљи са неразвијеним тржиштем капитала, доношење Закона о дигиталној имовини 2020. године показује амбицију државе да се позиционира као технолошки напредно тржиште. Овај закон настоји да усклади домаће правне оквире са глобалним трендовима, али и да пронађе специфичан регулаторни приступ прилагођен локалним потребама. Овај рад анализира правне изазове дигиталне имовине, истражујући постојеће нормативе на националној и наднационалној основи, као и могуће правце њеног даљег развоја.

2. Дигитална имовина као један од видова иновирања финансијске технологије

Дигитална имовина се ослања на технологију дистрибуиране главне књиге (*distributed ledger technology* – DLT), која омогућава јавно документовање трансакција кроз систем ланчано повезаних блокова (*blockchain*). Ови блокови података настају рјешавањем сложених алгоритама, било путем процеса рударења (*mining*), гдје дистрибуиране мреже компјутера потврђују трансакције, било кроз механизме консензуса имплементирани у дистрибуираним апликацијама и паметним уговорима (Јованић, 2021). Без обзира на конкретан метод, кључна карактеристика ове технологије јесте аутоматска верификација и размјена вриједности на основу унапријед дефинисаних услова. Ове трансакције биљеже се кроз децентрализоване чворове рачунарске мреже, чиме се постиже алтернативни систем валидације, независан од централизованих база података. Неки аутори стога сматрају да *blockchain* технологија поставља темеље за нови приватноправни оквир правила познат као *lex cryptographica* (Filippi & Wright, 2018).

На финансијским тржиштима, DLT представља иновативан модел корпоративног финансирања, посебно у контексту стартап компанија. Понуда инвестиционих токена (*investment tokens*) омогућава ефикасно прикупљање капитала, док дигитална имовина генерално уноси значајне промјене у модерне финансијске системе, али и нове ризике. Финансијска технологија (*FinTech*) не само да трансформише начин пружања финансијских услуга већ и уводи нове актере на тржиште, изазивајући традиционалне финансијске институције и неспорно стварајући регулаторне изазове (Enriques & Ringe, 2020).

Кључни ризици повезани са дигиталном имовином обухватају њену потенцијалну употребу за прање новца и финансирање тероризма, угрожавање монетарне и финансијске стабилности, те заобилажење постојећих прописа у вези са финансијским услугама, тржиштима капитала и пореским обавезама. Децентрализована природа ових система додатно повећава могућност злоупотребе (FATF, 2014).

За разлику од традиционалних финансијских институција, које су обично висококапитализовани субјекти подложни пруденцијској регулативи, *FinTech* омогућава мањим, недепозитарним институцијама да приступе финансијским тржиштима и корисницима без обавезе поштовања строжих регулаторних захтјева. Овај феномен поставља изазов регулаторима, јер с једне стране нарушава принцип конкурентске

неутралности, док с друге стране доприноси већој доступности финансијских услуга (Gabor & Brooks, 2017, стр. 423). Пракса показује да технолошке иновације често надмашују брзину законодавних реакција. Све већа комплексност финансијског окружења приморава регулаторе да прилагоде своје приступе, нарочито у погледу балансирања између подстицања иновација и минимизације ризика.

Кључна регулаторна дилема јесте како постићи одговарајући степен надзора над дигиталном имовином без непотребног ограничавања њеног развоја. Прерано доношење строге регулативе могло би угрозити иновације и умањити међународну конкурентност домаћег финансијског сектора. Због тога се регулаторни приступи све више ослањају на принципе тзв. меког права, флексибилних правила и иновативних метода надзора (Ringe & Ruof, 2020, стр. 613). Регулатори финансијских тржишта имају кључну улогу у процјени ризика повезаних с дигиталном имовином и прилагођавању регулаторног оквира како би се осигурао баланс између правне сигурности и пословне флексибилности. Правовремена укљученост регулатора у процесе иновација омогућава актерима на тржишту да се прилагоде уз разумне трошкове усклађености (Fenwick, Vermeulen & Kaal, 2017, стр. 561).

3. Предности и ризици дигиталне имовине

Иако се сматра да још увијек не постоје емпиријски докази о значајнијем коришћењу дигиталне имовине на финансијским тржиштима, њене потенцијалне предности нису занемарљиве. Главна предност лежи у огромном потенцијалу примјене технологије дистрибуиране главне књиге у финансијама, што може побољшати ефикасност и економичност финансијских трансакција у будућности. Разлог великог интересовања законодаваца и међународних финансијских организација за дигиталну имовину управо су економичност и ефикасност, које се постижу елиминисањем посредника (као што су банке и компаније за платне картице), чиме се смањују трансакциони трошкови и омогућава бржа реализација трансакција (World Bank Group, 2017). Ово је нарочито корисно за прекогранична плаћања, мале и средње предузетнике, као и за земље са неразвијеним финансијским секторима.

Дигитална имовина нуди и већу сигурност захваљујући децентрализованом карактеру технологије, док токенизација виртуелних валута и других имовинских права постаје важан извор финансирања за мале компаније, нарочито у сектору ИТ индустрије, гдје се највише

примјењује. Иако су предности дигиталне имовине значајне, листа проблема и ризика који прате њено широко коришћење много је дужа. Вриједност дигиталне имовине, посебно виртуелних валута, веома је промјенљива, што је последица неразвијеног тржишта и недостатка одговарајуће тржишне инфраструктуре. Ово ствара велике ризике за потрошаче и инвеститоре, који су често изложени губицима због нестабилности тржишта и недостатка јасних правила о предочавању ризика (Михајловић, 2021).

Пореднаведеног, тржиште дигиталне имовине склоно је злоупотреблама, као што су манипулације цијенама, ширење обмањујућих информација, злоупотреба инсајдерских података, као и преварне иницијалне понуде токена. Ризици везани за сигурност, као што су губитак или крађа виртуелних валута и токена, преваре и неовлашћено коришћење података, такође су присутни. Коришћење дигиталне имовине може бити повезано и са прањем новца и финансирањем тероризма, што мора бити узето у обзир приликом формулисања правних регулатива. Српско законодавство препознаје ове ризике и настоји да пружи адекватну заштиту потрошача, као и да обезбједи интегритет тржишта и спријечи злоупотребе. У наставку ће бити анализирани основне врсте дигиталне имовине у правном систему Србије, уз посебну пажњу посвећену томе колико постојећи правни оквир одговара ризицима тржишта дигиталне имовине.

Основне врсте дигиталне имовине обухватају различите облике имовине који се разликују по сврси, функцијама и садржини. Према подацима, почетком 2021. године било је око 4500 облика дигиталне имовине, а током те године настало је још око 3000 нових.

Главне врсте дигиталне имовине су:

1. Токени за плаћање (криптовалуте) – Користе се као средство плаћања, слично готовом или електронском новцу, али се често користе и у инвестиционе сврхе (укључујући стабилне облике).
2. Инвестициони токени – Ови токени дају права слична онима која имају акционари у привредним друштвима, као што су право на дивиденду или право гласа.
3. Кориснички токени – Пружају право на коришћење производа или услуга у оквиру унапријед одређеног система.
4. Хибридни токени – Комбинација претходних токена, служе различитим сврхама које се могу промијенити током времена.

У законодавству Републике Србије, дигитална имовина дефинисана је као дигитални запис вриједности који се може користити као средство

размјене или у сврху улагања, уз изузетак дигиталних записа законских валута. Законска регулатива препознаје три основне врсте дигиталне имовине:

1. Виртуелне валуте – Не издаје их централна банка и не гарантује њихову вриједност, али их физичка и правна лица прихватају као средство размјене.
2. Дигитални токени – Представљају нематеријална имовинска права у дигиталној форми, која могу обухватити различита права корисника, укључујући право на коришћење роба или услуга.
3. Стабилна дигитална имовина – Повезана је са вриједностима које имају малу промјену, попут званичних валута или стабилних имовинских права.

Закон не прави разлику међу врстама дигиталних токена, допуштајући тако флексибилност у њиховој примјени. Такође, стабилна дигитална имовина није посебно регулисана, а њена примјена се управља као и остале врсте дигиталне имовине.

4. Стварање регулаторног оквира за дигиталну имовину

Финансијски регулатори настоје постићи равнотежу између потребе за регулацијом нових облика финансијског посредовања, чије су дугорочне посљедице још неизвјесне, и очувања конкурентног потенцијала нових технологија. Иако технолошки напредак доноси нове ризике, он такође пружа регулаторима алате за побољшање ефикасности управљања ресурсима. Једна од кључних посљедица дигиталне трансформације у финансијским услугама јесте све већа дигитализација регулаторних процеса.

Један од изазова у дигиталном финансијском посредовању јесте обезбјеђивање технолошки неутралног приступа у регулацији. Овај принцип, који је првобитно развијен у области информационих и комуникационих технологија, функционише на три нивоа (Коорс, 2006, стр. 77):

1. *Регулација заснована на исходу* – Регулатори уређују крајњи резултат, а не конкретну технологију која се користи за његово постизање.
2. *Регулација заснована на активности* – Исте активности подлијежу истом регулаторном оквиру, без обзира на технологију која се користи.

3. *Регулаторна неутралност* – Примјена регулаторних инструмената не смије фаворизовати једну технологију у односу на другу.

Литература истиче неколико предности овог приступа (Van der Naar, 2007). Смањује се потреба за честим законским измјенама, чиме се смањују регулаторни трошкови. Такође, у условима технолошке неизвјесности, неутралан регулаторни став доноси већу правну сигурност за иноваторе, инвеститоре и кориснике, подстичући иновације. Међутим, узимајући у обзир специфичне ризике дигиталних технологија – посебно могућност злоупотребе блокчејн технологије за илегалне финансијске активности, упитно је да ли је потпуно неутралан регулаторни приступ одржив. Код децентрализованих система, технолошка неутралност не може бити доминантна регулаторна стратегија.

Регулација дигиталне имовине доноси дилему између подстицања иновација и очувања финансијске стабилности и заштите потрошача – два основна циља финансијске регулативе. Многи регулатори су у почетним фазама заузимали опрезан став, бирајући да надгледају тржиште прије него што предузму конкретне мјере. Први регулаторни кораци били су усмјерени прије свега на спречавање прања новца, борбу против финансирања тероризма и заштиту интегритета тржишта, посебно у вези са криптовалутама, које су биле први широко препознат облик дигиталне имовине (Auer & Claessens, 2018). Међутим, упркос регулаторним напорима на националном нивоу, глобална природа дигиталне имовине отежава надзор, јер се трансакције одвијају без територијалних ограничења. Неке државе, нпр. Малта, Литванија, Бахами, Уједињени Арапски Емирати и Србија, кроз Закон о дигиталној имовини (2020), прихватиле су дигиталне асете као прилику за јачање финансијског сектора и међународне конкурентности (Јованић, 2021). Међутим, фрагментиран регулаторни оквир у одсуству јединственог глобалног оквира ствара простор за регулаторну арбитражу, при чему играчи на овом тржишту разумљиво бирају јурисдикције са најповољнијим правним условима.

4.1. Глобални ниво

На међународном нивоу, различите организације раде на успостављању глобалног регулаторног оквира. Комитет за платне системе и тржишну инфраструктуру (CPMI), који дјелује под окриљем Банке за међународна поравнања (BIS), фокусиран је на дигиталне валуте

централних банака (CBDC), док се Међународна организација за хартије од вриједности (IOSCO) бави регулацијом иницијалних понуда новчића (ICO). Истовремено, Базелски комитет за банкарски надзор (BCBS) анализира ризике којима су банке изложене кроз крипто-имовину.

Као одговор на забринутост због строге државне регулације, појавиле су се саморегулаторне организације (SROs) које заступају интересе *FinTech* сектора. Ове организације промовишу добровољне стандарде како би осигурале интегритет, правичност и ефикасност тржишта. Међу најзначајнијима су Кодекс понашања који је развила Асоцијација за дигиталну имовину тржишта (ADAM) и Виртуелна робна асоцијација (VCA), која ради на постављању смјерница за најбоље праксе и сарадњу са регулаторним тијелима.

Криптовалуте су биле први облик дигиталне имовине који је привукао регулаторну пажњу. Са глобалне перспективе, одговори регулатора могу се сврстати у четири главна приступа (Guadamuz & Marsden, 2015; Јованић, 2020):

1. Потпуна забрана – Поједине државе одлучиле су се за потпуну забрану криптовалута, сматрајући да ризици превазилазе потенцијалне користи. Међутим, због децентрализоване природе блокчејна и немогућности потпуне забране интернет приступа, оваква стратегија је тешко спроводива. Међу земљама које су забраниле криптовалуте јесу Бангладеш, Непал, Киргистан, Боливија, Еквадор, Индонезија и Алжир.
2. Дјелимична ограничења – Одређени регулатори забранили су само поједине активности повезане са криптовалутама, умјесто да уведу потпуну забрану. Ова ограничења обично се односе на забрану пословања са крипто-плаћањима или забрану финансијским институцијама да сарађују са крипто-фирмама.
3. Регулисање кроз постојеће законе – Неке државе примјењују постојеће прописе на криптовалуте, третирајући их као финансијске инструменте.
4. Посебан регулаторни оквир – Напредније економије развијају специјалне законе који регулишу криптовалуте и њихову употребу.

Расправа о глобалној регулаторној координацији остаје отворена, док регулатори и индустрија трагају за равнотежом између сигурности финансијског система и технолошких иновација у дигиталном сектору. Регулаторно окружење за блокчејн и финансијске технологије развијало

се, при чему су регулатори иницијално били опрезни и пажљиви у вези са ризицима криптовалута и блокчејн технологије. Ипак, неке земље су прихватиле флексибилнији приступ, дозвољавајући стартап компанијама које се фокусирају на блокчејн технологију да послују у контролисаним окружењима током одређеног периода како би процијениле предности и изазове нових технологија. Овај приступ, познат као *регулаторни сандбокс*, омогућава иноваторима да тестирају своје производе и услуге у контролисаном окружењу, док се обезбјеђује заштита потрошача и тржишта. Регулаторни сандбокс постао је уобичајен у земљама које теже да се такмиче на глобалном финансијском тржишту, омогућавајући регулаторима да ангажују дијалог са *FinTech* компанијама како би боље разумјели и прилагодили се новим технологијама (FSB, 2017).

Иако овај приступ смањује регулаторну несигурност и подстиче експериментисање, могу се појавити ризици који ће постати видљиви тек након завршетка тестирања. Недовољно искусан регулатор може имати потешкоћа у управљању тим ризицима, што може угрозити финансијску стабилност (Zetsche, Buckley, Barberis & Arner, 2017). Истовремено, технолошке иновације довеле су до напредовања у финансијским регулацијама које имају за циљ повећање транспарентности и праћење ризика. Традиционална командно-контролна регулација, која се ослања на санкције, можда више није довољна због сложености ризика финансијског инжењеринга. Као одговор, појавили су се *RegTech* (регулаторна технологија) и *SupTech* (супервизорска технологија). Ове иновације поједностављују усклађеност, извјештавање и регулаторни надзор користећи дигиталне алате. На примјер, регулатори сада могу дигитално приступити банкарским системима, аутоматски обрадити потрошачке притужбе и пратити области које захтјевају ближи надзор. Ова технолошка унапређења имају за циљ побољшање ефикасности у управљању ризицима финансијског сектора и обезбјеђивању усклађености (Broeders & Prenio, 2018).

Актуелни нормативни приступи у регулацији дигиталне имовине у различитим правним системима, као што су Сингапур, Аустралија и Сједињене Америчке Државе, показују да се дигитална имовина може третирати као имовина или као финансијски инструмент, зависно од специфичних карактеристика сваког облика. У Сингапуру се, на примјер, дигитална имовина може регулисати као финансијски инструмент у зависности од права која су инкорпорисана у конкретан облик дигиталне имовине, док аустралијска регулатива такође примјењује правила која се односе на финансијске инструменте.

У америчком праву, теорија пакета права (*bundle of rights*) објашњава имовинска права која се односе и на физичке и на нематеријалне ствари, укључујући криптосредства као облике дигиталне имовине (Lee, 2024). Ова теорија може се примјенити на криптосредства као што је биткоин, који се сматра имовином и може бити предмет права као што су посједовање, контрола и располагање. Различити приступи указују на потребу за даљим развијањем нормативних система који ће омогућити флексибилност у односу на брзо промјенљиве карактеристике дигиталне имовине, чиме ће се омогућити боље уклапање у глобално тржиште.

4.2. Европско законодавство

Европска унија (ЕУ) предузела је важне кораке ка хармонизацији регулације дигиталних асета. У септембру 2020. године, Европска комисија представила је Стратегију за дигиталне финансије, укључујући нацрт Уредбе о тржиштима крипто-имовине (*Markets in Crypto-Assets Regulation – MiCA*). Ова Уредба обухвата различите врсте дигиталних асета, при чему се неки подвргавају новом регулаторном оквиру, док се инвестициони токени (који подсећају на хартије од вриједности) регулишу кроз постојећа правила ЕУ за тржиште капитала (Zetzsche, Annunziata, Arner & Buckley, 2021). Нацрт MiCA предлаже посебне захтјеве за издаваоце крипто-имовине и пружаоце услуга, укључујући обавезне лиценце, капиталне и ликвидносне захтјеве, обавезе информисања инвеститора и механизме за рјешавање спорова. Ове регулаторне иницијативе претходиле су истраживањима европских финансијских регулаторних тијела (EBA, 2019; ESMA, 2019; према Јованић, 2021) и Европске централне банке (ЕЦБ, 2015; према Јованић, 2021).

Правна регулација дигиталних активности и дистрибуције технологије за тржишну иновацију од кључне је важности за подстицање транспарентности, заштиту потрошача и сигуран развој тржишта дигиталних имовина широм земаља. Европска унија (ЕУ) предњачи у регулацији крипто-имовина, посебно кроз *Регулацију тржишта крипто-имовина* (MiCA). Ова регулација има за циљ стварање уједначеног оквира за дигиталне имовине унутар ЕУ, осигуравајући да дигиталне вриједности буду дефинисане, регулисане и стандардизоване. Према MiCA, крипто-имовина се дефинише као „дигитална репрезентација вриједности или права“ која се може преносити и складиштити електронски користећи технологију дистрибуираних регистара (DLT) или сличне технологије. Ова јасна дефиниција помаже у смањењу тржишних ризика кроз

спровођење заштите потрошача, транспарентности и осигурања усклађености са скупом правила.

Упркос напорима, регулација дигиталне имовине остаје сложена због еволутивног карактера технологије. На примјер, појам крипто-имовине у MiCA примјењује се широко, обухватајући не само технологије засноване на блокчејну већ и било коју дигиталну имовину која се издаје путем DLT-а или других сличних технологија (Maia & Vieira dos Santos, 2024). Нејасноћа у дефинисању и класификацији ове имовине, посебно када су у питању технологије које нису засноване на блокчејну, представља изазов за иновацију, јер фирме морају пловити кроз правне сложености и сносити трошкове усклађености. Принцип технолошке неутралности сугерише да закони треба да остану флексибилни, омогућавајући примјену и за блокчејн и за технологије које нису засноване на блокчејну, што такође компликује правну јасноћу.

Остале земље такође су учиниле значајне кораке у регулацији дигиталних имовина. На примјер, Бјелорусија је увела *Декрет о развоју дигиталне економије* (2017), који формално признаје дигиталне токене као записе унутар блокчејн система, који служе као доказ власништва над објектима грађанског права (Efimova, Sizemova & Chub, 2024). Слично томе, руски *Савезни закон бр. 259-ФЗ* (2020) класификује дигиталну имовину као дигитална права, усклађујући их са законима о власништву у Руском грађанском законнику, што такође утиче на начин на који се имовина третира правно (Siddiqui и др., 2022).

Албанија је такође била проактивна са својим Законом бр. 66/20 о финансијским тржиштима заснованим на технологији дистрибуираних регистара. Овај закон се фокусира на категоризацију дигиталних токена, укључујући токене подржане имовином, платне токене, сигурносне токене и токене услуга. Овај регулаторни приступ обезбјеђује свеобухватан правни оквир за тржиште дигиталне имовине (Caushi, 2024).

4.3. Република Србија

Закон о дигиталној имовини Републике Србије, усвојен 2020. године и са почетком примјене у 2021. години, представља један од најновијих правних нормативних аката који има за циљ регулацију тржишта криптовалута и других облика дигиталне имовине. Овај закон дефинише дигиталну имовину као дигитални запис вриједности који се може користити за дигиталну куповину, продају, размјену или пренос, са циљем размјене или улагања. Поред тога, закон омогућава издавање

дигиталне имовине у циљу трговине или пружања услуга везаних за њу, као и постављање заложних или фидуцијарних права на њу (Stojšić Dabetić & Mirković, 2024).

Закон о дигиталној имовини (2020) препознаје два основна облика дигиталне имовине: виртуелну валуту и дигитални токен. Виртуелна валута је дефинисана као средство размјене, а над њеним издавањем и употребом надзор врши Народна банка Србије. С друге стране, дигитални токен представља нематеријално имовинско право у дигиталном облику, а његово издавање и употребу надзире Комисија за хартије од вриједности. У пракси, међутим, границе између ових облика често нису јасно дефинисане, па је могуће да дигитална имовина истовремено обухвати карактеристике и виртуелне валуте и дигиталног токена, чиме се ствара хибридни облик имовине. Овај хибридни облик може имати различита права и користити се као средство размјене, као што је то случај са биткоином, који се користи за размјену вриједности, али не даје права свом имаоцу.

Законодавац у Србији приступа регулацији дигиталне имовине стварањем посебног правног режима, чиме се ствара специфичан регулаторни оквир за ове активности. Иако се у закону упућује на примјену прописа који регулишу тржиште капитала, извршење и обезбјеђење, велики дио регулативе везане за дигиталну имовину обухваћен је самим Законом о дигиталној имовини. Овај закон се сматра системским законодавством које дефинише преко 40 стручних термина који су, с аспекта традиционалног имовинског права, иновативни и специфични за ову област (Mirković, 2023).

Ипак, регулација дигиталне имовине на националном нивоу може довести до фрагментације правних норми. С обзиром на прекогранични карактер дигиталне имовине и њену неспутаност границама, постоји потреба за развијањем наднационалног регулаторног оквира. Међународни институт за унификацију приватног права (UNIDROIT) године 2023. поставио је „Principles for Digital Assets and Private Law“, који предвиђају технички неутралне принципе који могу бити примјењени на све облике дигиталне имовине. Ови принципи омогућавају предвидљивост у трансакцијама дигиталном имовином и подржавају економске уштеде, с обзиром на очекивани раст глобалног тржишта дигиталне имовине.

Основни принципи које предлаже UNIDROIT односе се на редефинисање правних концепата везаних за контролу, власништво и друга имовинска права, уз наглашавање њихове примјене у различитим

правним системима. У складу с тим, ови принципи представљају савремен изазов за законодавство, јер настоје пронаћи глобално примјенива и технолошки неутрална правила која би била флексибилна у односу на брз развој дигиталне технологије и еволуцију друштвених и тржишних норми.

Србија је слиједила сличан пут доношењем Закона о дигиталној имовини (2020), који има за циљ побољшање функционисања тржишта дигиталних имовина и заштиту потрошача. Закон ставља акценат на тржишну стабилност и елиминише злоупотребе кроз строге регулативе против трговине на основу повјерљивих информација и манипулације тржиштем (Ђурић & Јовановић, 2023).

Закон о дигиталној имовини у Србији, који је ступио на снагу децембра 2020. године, има за циљ да регулише куповину, продају и размјену криптовалута. Прије његовог доношења, ово подручје било је прилично недефинисано, смештено између постојећих закона и сиве зоне. Закон је почео са примјеном 29. јуна 2021. године, чиме је предузетницима који пружају услуге повезане са дигиталном имовином додијелено шест месеци за усклађивање са његовим одредбама и подношење захтјева за одговарајуће дозволе.

Главни циљ Закона јесте подстицање развоја блокчејн технологије, токенизације и финансирања иновативних пројеката у Србији, што би требало омогућити предузетницима лакши приступ финансирању. Закон покрива неколико области, укључујући:

1. Издавање и секундарно трговање дигиталним имовинама у Србији;
2. Пружање услуга повезаних са дигиталном имовином;
3. Заложно право на дигиталну имовину;
4. Мјере против прања новца и финансирања тероризма у вези са дигиталном имовином;
5. Надзор од стране Комисије за хартије од вриједности и Народне банке Србије.

Дигитална имовина је дефинисана као дигитални запис вриједности који се може куповати, продавати, размјењивати или преносити електронски, искључујући законске валуте или другу финансијску имовину која је регулисана другим законима. Закон разликује два облика дигиталне имовине: 1) виртуелну валуту и 2) дигитални токен. Виртуелне валуте не издају се од стране централне власти, а њихову вриједност не гарантује владина институција, док дигитални токени представљају

нематеријална имовинска права у дигиталном формату (Stojanović & Pandžić, 2021).

Надлежност за регулисање ове области подијељена је између Народне банке Србије (НБС), која је надлежна за виртуелне валуте, и Комисије за хартије од вриједности, која регулише дигиталну имовину која има карактеристике финансијских инструмената. Закон такође искључује одговорност Републике Србије, НБС-а и Комисије за хартије од вриједности, па су корисници или пружаоци услуга одговорни за било какве губитке настале трансакцијама са дигиталном имовином.

Закон регулише и издавање и трговину дигиталном имовином. Издаваоци морају припремити бијели папир са потребним информацијама за инвеститоре, иако је могућност издавања без овог документа ограничена. Такође, закон омогућава трговање дигиталним имовинама на организованим платформама, тржиштима ван берзе или коришћењем паметних уговора, који аутоматски извршавају радње према унапријед дефинисаним условима.

Пружаоци услуга повезани са дигиталном имовином морају имати правну форму предузетничког друштва и испунити специфичне услове у зависности од врста услуга које нуде. За ове услуге, минимални основни капитал мора бити између 20.000 и 125.000 евра, у зависности од обима пословања, а неопходно је да добију дозволу од НБС-а или Комисије за хартије од вриједности. Иако је Закон значајан корак за дигиталну економију Србије, исти не регулише област рударења криптовалута, која је у многим државама строго регулисана. Пракса ће показати у којим областима Закон треба да буде измјењен и да ли ће његови оквири моћи ефикасно да се примјене.

5. Закључак

Регулаторни оквир за дигиталну имовину постаје све сложенији, што наглашава потребу за свеобухватним и прилагодљивим регулацијама које су у складу са специфичним потребама различитих јурисдикција. Ова сложеност наглашава важност стварања регулација које могу да се развијају како би се одговорило на будуће изазове. Доносиоци политика и регулатори суочавају се са задатком развијања стратегија које су истовремено флексибилне и усмјерене на будућност, а притом се мора осигурати транспарентност у регулаторном процесу.

Иако су поједине земље постигле напредак у регулацији дигиталних имовина, међународна сарадња и даље остаје кључна за стварање

заједничких стандарда који ће омогућити глобалне тржишне иновације. Ови правни оквири, као што су MiCA и националне регулативе, од суштинског су значаја за обликовање предвидљивијег и сигурнијег окружења за развој дигиталних имовина и технологија.

Анализом регулаторног оквира на међународном и националном нивоу, откривени су увиди који могу послужити да се развију и имплементирају нова правила. Посебно су важна четири питања у индустрији: борба против прања новца (AML), провјера идентитета корисника (KYC), регулаторни и технички сандбоксови, децентрализоване финансије (DeFi) и питања приватности и сигурности.

У овом периоду, кључно је да законодавци и регулаторна тијела посвете пажњу овим питањима и одржавају стални дијалог са учесницима из приватног сектора, нарочито са субјектима који развијају систем дигиталне имовине. Овај дијалог осигурава да регулације не само да одговарају на тренутне потребе већ да буду и прилагодљиве за будуће изазове. Добро дефинисан и флексибилан регулаторни оквир, заснован на различитим глобалним искуствима, од суштинског је значаја. Он пружа неопходну јасноћу индустрији и омогућава носиоцима политика да се сналазе у изазовима ове брзо развијајуће индустрије.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор изјављује да нема сукоб интереса.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Jevtić Milan

Civil Protection Unit of the Municipality of Modriča, Modriča, Bosnia and Herzegovina

LEGAL CHALLENGES OF DIGITAL ASSETS – NORMATIVE FRAMEWORKS AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES

ABSTRACT: Digital assets have become a significant and indispensable part of the modern financial system and have brought innovations in the areas of payments, investments, and financial intermediation. However, their expansion brings numerous regulatory challenges, particularly with regard to preventing money laundering, user identification, the legal treatment of decentralized finance, and privacy protection. Approaches to the regulation of digital assets vary significantly among jurisdictions – while some countries introduce comprehensive legislation, others apply restrictive or fragmented policies. Serbia has positioned itself as one of the first countries in the region to adopt a specific Law on Digital Assets (2020), thereby establishing a regulatory framework for this market. This paper analyses the legal challenges of digital assets, exploring national and international regulatory approaches, including the European Union’s MiCA Regulation. It also examines the need to strike a balance between fostering innovation and ensuring the stability of the financial system. The key finding is that continuous international cooperation and a flexible regulatory framework are necessary to enable the sustainable development of digital assets and the technologies that support them.

Keywords: *digital assets, crypto-assets, regulation, financial stability, AML, KYC, DeFi, regulatory sandbox, Serbia, MiCA.*

Литература

1. Auer, R., & Claessens, S. (2018). Regulating cryptocurrencies: assessing market reactions. *BIS Quarterly Review*. pp. 51–65
2. Broeders, D., & Prenio, J. (2018). *Financial Stability Insights on Policy Implementation No. 9 Innovative technology in financial supervision (suptech) – the experience of early users*, Financial Stability Institute,

- BIS, Basel. Приступљено 11. 3. 2025. <https://www.bis.org/fsi/publ/insights9.pdf>
3. Caushi, S. (2024). Digital Property and Civil Law: Navigating legal challenges and opportunities in Albania's evolving legal framework. *Balkan Journal of Interdisciplinary Research*, 10(3), pp. 42–56
  4. Đurić, Đ., & Jovanović, V. (2023). New regulation of digital assets for future business – Case of Serbia. *AGORA International Journal of Juridical Sciences*, 17(1), pp. 7–16. Приступљено 11. 3. 2025. <https://univagora.ro/jour/index.php/aijjs/issue/view/181>
  5. Efimova, L., Sizemova, O., & Chub, D. (2024). Digital Financial Assets: Concept and Legal Nature. *BRICS Law Journal*, 11(1), pp. 32–57
  6. Enriques, L. & Ringe, W.G. (2020). Bank-FinTech Partnerships, Outsourcing Arrangements and the Case for a Mentorship Regime. *Capital Markets Law Journal*, 15(4), pp. 374–397
  7. Fenwick, M., Vermeulen, Erik P. & Kaal, W. (2017). Regulation Tomorrow: What Happens When Technology is Faster than the Law. *American University Business Law Review*, 6(3), pp. 561–594
  8. Filippi, P. de & Wright, A. (2018). *Blockchain and the Law: The Rule of Code*. Cambridge: Harvard University Press
  9. Financial Action Task Force (FATF) (2014). *Virtual Currencies: Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*. Приступљено 9. 3. 2025. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>
  10. Financial Stability Board – FSB. (2017). Financial Stability Implications from Fintech: Supervisory and Regulatory Issues that Merit Authorities' Attention (27 June 2017) 4f. Приступљено 11. 3. 2025. www.fsb.org/wp-content/uploads/R270617.pdf
  11. Gabor, D. & Brooks, S. (2017). The digital revolution in financial inclusion: International development in the fintech era. *New Political Economy*, 22(7). pp. 423–436
  12. Guadamuz A. & Marsden C. (2015). Blockchains and Bitcoin: Regulatory responses to cryptocurrencies, First Monday – *Peer Reviewed Journal of the Internet*, 20(12). Приступљено 10. 3. 2025. <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/6198/5163>
  13. Јованић, Т. (2020). Актуелни приступи регулаторном оквиру виртуелних валута – у сусрет Закону о виртуелној имовини. У: Радовић, В. (ур.), *Усклађивање пословног права Србије са правом Европске уније* (стр. 237–287). Београд: Правни факултет Универзитета у Београду

14. Јованић, Т. (2021). Крипто-имовина као примјер утицаја дигитализације на право и праксу регулаторних органа. У: Обрадовић, Г., & Димитријевић, М. (ур.), *Право и дигитализација* (стр. 21–39). Ниш: Правни факултет
15. Koops, B. J. (2006). Should ICT Regulation Be Technology-Neutral? In: Koops, B.J, et al. *Starting Points for ICT Regulation: Deconstructing Prevalent Policy One-liners* (pp.77–108) The Hague: T.M.C. Asser Press
16. Lee, L. (2024). Examining the Legal Status of Digital Assets as Property: A Comparative Analysis of Jurisdictional Approaches. *ArXiv*, abs/2406.15391
17. Maia, G., & Vieira dos Santos, J. (2024). *MiCA and DeFi. The Construction of the Legal Definition of Crypto-Assets under MiCAR, Including the Legal Subcategories: A Very Brief Summary*. 28(2), стр. 58–82. Приступљено 11. 3. 2025. https://cij.up.pt/client/files/0000000001/4-guilherme-maia_1922.pdf
18. Михајловић, Б. (2021). Дигитална имовина у правном систему Србије: основне карактеристике У: Обрадовић, Г. (ур.), *Усклађивање правног права Србије са правом Европске уније* (стр. 595–609). Ниш: Правни факултет
19. Mirković, P. (2023). Digital assets – a legal approach to the regulation of the new property law institute. *Pravo – teorija i praksa*, 40(1), pp. 17–31. <https://doi.org/10.5937/ptp2300017M>
20. Ringe, W.G. & Ruof, C. (2020). Regulating Fintech in the EU: the Case for a Guided Sandbox. *European Journal of Risk Regulation*, 11(3). pp. 604–629
21. Siddiqui, S. A., Khan, S., Murid, M., Asif, Z., Oboturova, N. P., Nagdalian, A. A., Blinov, A. V., Ibrahim, S. A., & Jafari, S. M. (2022). Marketing strategies for cultured meat: A review. *Applied Sciences*, 12(17), 8795. <https://doi.org/10.3390/app12178795>
22. Стојановић, А. & Панџић, М. (2021). *Шта ново доноси закон о дигиталној имовини?* Београд: Адвокатска канцеларија Доклестић Репић & Гајин. Приступљено 12. 3. 2025 https://dokleptic.law/files/2021/01/NL_Zakon-o-digitalnoj-imovini_2021-01-18.pdf
23. Стојшић Дабетић, Ј. & Мирковић, П. (2024). Дигитална имовина – ново поглавље у регулисању имовинских права У: Почуча, М. (ур.), *XXI међународни научни скуп „Правнички дани – Проф. др Славко Царић“*, *Одговори правне науке на изазове савременог друштва*. (стр. 667–677). Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе <https://doi.org/10.5937/PDSC24667S>

24. Van der Haar, I. M. (2007). Technological Neutrality; What Does it Entail? *TILEC Discussion Paper*, Paper No. 2007–2009. Приступљено 12. 3. 2025 <https://ssrn.com/abstract=985260>
25. World Bank Group (2017). *Distributed Ledger Technology (DLT) and Blockchain*, *FinTech Note*, No. 1, Washington
26. Zetzsche, D.A., Annunziata, F., Arner D.W., & Buckley, R.B. (2021). The Markets in Crypto – Assets regulation (MiCA) and the EU digital finances strategy. *Capital Markets Law Journal*, 16(2), pp. 203–225
27. Zetzsche, D.A., Buckley, R.B., Barberis, J., & Arner D.W. (2017). Regulating a Revolution: From Regulatory Sandboxes to Smart Regulation. *Fordham Journal of Corporate and Financial Law*, 23(1), pp. 31–103
28. Закон о дигиталној имовини. *Службени гласник РС*, бр. 153/20

РЕГИСТАР

САДРЖАЈА ЧАСОПИСА ЗА 2025. ГОДИНУ

ОБЈАШЊЕЊЕ: Први број се односи на број часописа, други број означава страну у часопису, док трећи број означава годину издања.

Шарин Душка, Узелац Јелена

Expropriation issues through the prism of limitations of constitutional guarantees of property rights in the legal system of the Republic of Croatia 1/1/2025

Ђорђевић С. Александар, Јевтић Борис

Shaping a digital future that safeguards human rights
– Generational perspectives from Serbia.....1/19/2025

Стефановић Драгана, Вапа Танкосић Јелена, Мирјанић Борјана

Mergers and acquisitions in the banking sector of the Republic of Serbia.....1/37/2025

Корчок Ј. Давор, Цицмил З. Јована,

Тршић Миловановић А. Нада

Regulatory aspects of the control of dietary supplements in the Republic of Serbia.....1/55/2025

Црњански М. Владимир

Out-of-court mortgage settlement procedure in the light of EU law and the legislation of the USA, England, Germany and the Czech Republic 1/64/2025

Стојшић Дабетић Јелена

International jurisdiction – Dilemmas of a specific procedural issue 1/77/2025

Ковачевић Данијела, Рајаковић Јовчић Весна

Common law and the institute of blood vengeance 1/93/2025

Беловић Јелена, Спалевић Жаклина, Јакшић Јелена

Changing the legal world – Artificial intelligence and commercial intermediary contracts.....1/112/2025

Радуловић Станислав

Legal challenges of the implementation of blockchain technology
in the management of copyright and related rights.....1/129/2025

Срећковић Јован

Legal aspects of digital banking 1/144/2025

Миросавић Р. Боривоје

Conversion of the right of use on construction land into the right
of ownership in the positive law of the Republic of Serbia.....1/157/2025

Тул Денис

Patent infringement and criminal law patent protection 1/172/2025

Ивковић Ратко

Transformation and economic aspects of software engineering
through the implementation of the EU AI Act 1/186/2025

Регистар садржаја часописа за 2024. годину..... 1/202/2025

Тешовић Олга

Conceptualizing judicial transparency and public trust –
Frameworks for community-centered justice 2/1/2025

Голић Дарко

The role of administrative districts in the administrative system
of Serbia 2/15/2025

Василков Зоранчо, Ристић Владимир

Artificial intelligence and EU integrated border management 2/36/2025

Марковић М. Дарко, Марковић Дарија

Cybercrime and law – Managing challenges and prospects
in the digital age.....2/49/2025

Вељковић Санела

Orientalism as a factor in the development of international law
on nuclear security 2/62/2025

Ковачевић Аника, Милосављевић Никола

The right of divulgation as a form of the right to privacy 2/75/2025

Логарушић Дејан, Рапајић Милан

The significance and connection of the principles of
constitutionality and legality with the legal order and rule of law.....2/90/2025

Варађанин Тања, Станковић Марија, Станковић Марко Differences between civil and criminal liability	2/102/2025
Спасојевић Ђорђе, Влајнић Јелена, Прелевић Плавшић Снежана The subculture of clothing between human rights and the threat of terrorism.....	2/113/2025
Анђелковић М. Данијела, Димитријевић Драгомир Law on accounting in the Republic of Serbia and application of IAS/IFRS	2/130/2025
Васић Милица The legal-regulatory gap in data protection between the European Union and the United States of America – Challenges and implications	2/143/2025
Ферати Насхит The problem of sovereignty in the philosophy of the 17th–18th centuries (T. Hobbes and S. Pufendorf).....	2/162/2025
Лешановић Милица The importance of the national CERT institution for the Republic of Serbia.....	2/174/2025
Почуча Милан, Буказић Дејан Enforcement in family relations – The handing over and taking away of a child, with emphasis on the role of the guardianship authority	3/1/2025
Мирковић Предраг, Стојшић Дабетић Јелена, Алексић Оливеира Нина The emergence of digital identity as a new legal concept	3/21/2025
Петровић Александра, Атанасов Саша, Драгојловић Јоко Change in the traffic crime rate in the Republic of Serbia during the first decade of the global action for road safety	3/35/2025
Франић Даниела New public management and local government – Autonomy of local public service managers.....	3/50/2025

Лаличић Бранка, Вапа Танкосић Јелена, Гардашевић Јована The importance of investment motives and financial strategies in merger and acquisition (M&A) processes in transition countries with reference to the regulatory framework – A multidisciplinary analysis.....	3/73/2025
Микић Владимир Recent developments of digital constitutionalism in Europe	3/93/2025
Шкорић Сања, Павловић Никола Entrepreneurs and entrepreneurship in the legal system of the Republic of Serbia.....	3/106/2025
Деспотовић Данијела, Рашевић Живорад Limits of contractual exclusion of liability for legal defects in contracts of sale – Between freedom of contract and buyer protection	3/120/2025
Радовановић Драгана Special labour law protection for foster parents and the child in their care.....	3/134/2025
Ђорац Санда Procedural specifics in small-value claims litigation.....	3/148/2025
Копривица Ања, Матијашевић Јелена Comparative legal review of statutory provisions on the evidentiary measure of temporary seizure of objects	4/1/2025
Бјелајац Жељко Modus operandi as an analytical tool in criminal profiling	4/18/2025
Галетин Милена, Младенов Маријана The right to health in the contemporary world – The application of artificial intelligence from the perspective of healthcare professionals	4/42/2025
Крстинић Далибор, Стефановић Ненад Civil law protection against discrimination in employment and recruitment	4/56/2025
Новаковић Урош, Милојевић Горан Property relations between partners in non-marital and same-sex unions.....	4/78/2025

Шпољарић Данко

Contributions to the study of the history of financial law
in Ancient Rome – The reign of Emperor Diocletian 4/99/2025

Гајинов Тамара, Ваван Зоран, Мијатовић Марија

Items of affective value in enforcement procedure 4/112/2025

Јоксић Иван, Дунђерски Боривоје, Димитријевић Немања

Sentencing juvenile imprisonment 4/126/2025

Радуловић Станислав

Challenges to copyright on the internet – Collective management of
copyright and BitTorrent platforms 4/139/2025

Рајаковић Јовчић Весна, Ковачевић Данијела, Рајаковић

Мијаиловић Јасмина

Institute of property rights through a historical prism 4/152/2025

Филић Милош

Historical development of the privatization concept in Serbia –
Experience and conclusions 4/170/2025

Глигорић Слађана, Златановић Сања

Addressing workplace cyberbullying – Key challenges and the
evolving role of labor law 4/187/2025

Тошић Јована

International protection beyond the Refugee Convention –
An analysis of temporary and subsidiary protection in the
EU and the Republic of Serbia..... 4/202/2025

Ђурђевић Снежана

Reciprocity as a condition for the recognition and enforcement
of foreign judgments in the private international law of Serbia 4/220/2025

Лекић Ана

COP29 outcomes and perspectives 4/241/2025

Кончар Соња

Formation of cooperative capital – Challenges, legal framework
and development potential 4/253/2025

Приредио

Проф. др Ненад Стефановић

УПУТСТВО АУТОРИМА ЗА ПИСАЊЕ И ПРИПРЕМАЊЕ РУКОПИСА

Уређивачки одбор часописа „Право – теорија и пракса“ моли ауторе да текстове за објављивање пишу у складу са следећим упутством.

Часопис је посвећен објављивању висококвалитетних научних рукописа из области права. Радови одобрени за објављивање у часопису разврставају се од стране Уредништва, уз сарадњу рецензента, у основне категорије научних и стручних чланака.

Текстови се прилажу на енглеском језику и српском језику (у ћириличном писму) путем онлајн (ОЈС) платформе: <http://casopis.pravni-fakultet.edu.rs/index.php/ltp/about/submissions>.

Аутори којима српски језик није матерњи језик могу доставити рукопис само на енглеском језику.

Сви текстови подлежу рецензији. Сваки научни рад оцењује минимум два рецензента по избору редакције. Редакција има право да прилагоди текст правилима уређивања часописа.

Употреба великих језичких модела (eng. *Large Language Models* – LLM) и генеративне вештачке интелигенције (АИ)

У припреми текста радова за објављивање у часопису „Право – теорија и пракса“, АИ алати могу се користити искључиво за креирање АИ-потпомогнутог, али не АИ-генерисаног садржаја.

АИ алати не смеју се користити као замена за људско критичко размишљање, процену и експертизу. Технологију вештачке интелигенције увек треба примењивати уз људски надзор и контролу. Сва интелектуална садржина – идеје, анализе, закључци – морају бити искључиво дело аутора.

АИ алатка ни у којем случају не може бити аутор или коаутор, нити аутор цитираног рада (референце).

Аутори морају јасно назначити употребу алата заснованих на LLM моделима (eng. *Large Language Models*) и генеративној вештачкој интелигенцији у рукопису (који алат је коришћен и у коју сврху).

Аутори су одговорни за тачност, валидност и прикладност било којег садржаја генерисаног алатима заснованим на LLM моделима (eng. *Large Language Models*) и генеративној вештачкој интелигенцији. Аутори морају осигурати да су цитиране референце тачне и да је рад без плагијата.

Непријављивање употребе АИ алата у рукописима сматра се повредом етичких начела и, ако се утврди, може довести до одбацивања рукописа и мера предвиђаних смерницама етичких регулаторних организација, нпр. COPE.

Није дозвољено користити АИ алате за: генерисање већих делова рукописа, посебно идеја, података, резултата, слика, табела и сл.; измену научних аргумената

или интерпретација; преиначавање података или генерисање референци; предају рукописа који није резултат ауторског рада.

У свим случајевима, аутори носе пуну одговорност за оригиналност, тачност и интегритет рада.

Опште информације за писање текста:

Текст треба да буде написан у текст-процесору *Microsoft Word*, фонтом *Times New Roman*, величине 12 pt, ћирилицом, са проредом 1,5. Користити вредност 25 мм за све маргине. Обим текста може бити највише до 15 страница формата А4, укључујући текст, табеле, слике, графиконе, литературу и остале прилоге.

На насловној страни текст треба да садржи наслов рада на енглеском језику, а испод тога и на српском језику, величине 14 pt, болдом. Затим размак, па навести име и презиме аутора, титулу, афилијацију (место запослења **уз обавезно навођење и државе**), имејл-адресу и контакт-телефон, величине 12 pt. Уколико аутор има свој ORCID број, наводи га одмах након свог имена и презимена. За више информација о ORCID iD молимо Вас посетите <https://orcid.org> и након регистрације унесите свој ORCID iD број.

Затим размак, па написати апстракт, дужине до 250 речи, на енглеском језику, а испод тога и на српском језику, величине 12 pt. Сажетак представља кратак информативни приказ садржаја чланка који читаоцу треба да омогући брзу и тачну оцену његове релевантности. Аутори треба да образложе циљ истраживања или наведу разлог због којег пишу чланак. Затим, потребно је да опишу методе коришћене у истраживању и укратко опишу резултате до којих су дошли у истраживању.

Кључне речи наводе се након једног реда размака испод апстракта, на енглеском језику, а испод тога и на српском језику. Треба да их буде максимално пет, величине 12 pt, италиком. Затим размак, два реда па следи текст рада.

Текстове писати језгровито, разумљивим стилем и логичким редом, који, по правилу, укључује: уводни део, разраду теме и закључак. Величина слова основног текста треба да буде 12 pt. Наслови и поднаслови у тексту треба да буду величине 12 pt, писани болдом.

Назив и број илустрација (дијаграми, фотографије, графикони) треба приказати на средини реда изнад илустрације, величине 12 pt. Назив и број табеле такође треба приказати изнад табеле на средини реда, величине 12 pt. Испод илустрације или табеле обавезно навести извор („Извор:...“), величине 10 pt. Уколико су графички или табеларно представљени резултати ауторовог истраживања, као извор испод илустрације или табеле навести: Истраживање аутора.

Уколико аутор текста упућује захвалницу и сл., то чини у посебном делу – *Захвалница*, који по редном броју следи након Закључка, а пре афилијације аутора и резимеа текста на српском језику.

Након Закључка (тј. након Захвалнице), а пре афилијације аутора и резимеа текста на српском језику, аутор треба да напише *Изјаву о непостојању сукоба интереса* на следећи начин:

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутор(и) изјављује(у) да нема(ју) сукоб интереса.

Након изјаве аутора о непостојању сукоба интереса, потребно је навести допринос аутора и сваког коаутора на раду, уколико рад има више аутора. Овај део није потребно наводити уколико је на раду пописан само један аутор. Наиме, постоји 14 улога (ко)аутора на раду, о чему се можете више информисати на линку: <https://credit.niso.org/>

Молимо Вас да допринос сваког (ко)аутора одредите према датом таксономији (*Contributor Role Taxonomy – Credit*). Можете користити пуно име или само иницијале (ко)аутора. На пример:

Доприноси аутора

Концептуализација, Г. Е. Д., С. Е. Г. и Т. Е. Ц.; методологија, Г. Е. Д.; софтвер, С. Е. Г.; формална анализа, Г. Е. Д. и С. Е. Г.; писање – припрема оригиналног нацрта, Г. Е. Д. и С. Е. Г.; писање – преглед и уређивање, Т. Е. Ц. и С. Е. Г. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Након навођења доприноса аутора, потребно је навести извор финансирања истраживања у раду. Аутори морају јасно открити све изворе финансијске подршке за своје истраживање, укључујући: истраживачке грантове, институционалну подршку, приватно или комерцијално финансирање или било које друге финансијске доприносе. Ови подаци наводе се под посебним поднасловом *Финансирање*. Уколико истраживање у раду није добило никакву посебну донацију или финансијску подршку, потребно је то и написати, на следећи начин:

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Након навођења извора финансирања истраживања у раду, односно изјаве да истраживање није остварило никакво додатно финансирање, потребно је навести *Изјаву о доступности података*:

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/ додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ ауторима.

* За ближе информације о „Политици о доступности података“ погледати *Уређивачке политике часописа* доступне на веб-страници часописа.

Уређивачка политика часописа „Право – теорија и пракса“ укључује и део који се односи на поштовање анонимности, поверљивости и информисаног пристанка у истраживачком доприносу рукописа. Часопис захтева од аутора да заштите идентитет и приватност учесника истраживања уклањањем или маскирањем директних и индиректних идентификатора из рукописа и свих додатних материјала.

Уколико постоји било каква сумња да се анонимност може очувати, потребна је писана сагласност за објављивање пре слања рада.

Информисани пристанак свих учесника за учешће у истраживању и/или одобрење надлежног (етичког) одбора потребан је у ситуацији када рукописи извештавају о истраживању које укључује људске учеснике. Студије морају бити у складу са Хелсиншком декларацијом Светског лекарског удружења. За малолетнике је потребно прибавити пристанак законског старатеља и, где је то могуће, пристанак детета у складу са узрастом. Податке који се тичу истраживања на животињама, потребно је ускладити са Директивом ЕУ 2010/63/ЕУ и презентовати у складу са ARRIVE 2.0.

Уколико у раду нема истраживања које би захтевало информисани пристанак свих учесника за учешће у истраживању или одобрење надлежног одбора, потребно је након поднасловa *Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора* навести „није применљиво“. Пример:

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

* За ближе информације о „Информисаном пристанку свих учесника у истраживању/одобрењу надлежног одбора“ погледати *Уређивачке политике часописа* доступне на веб страници часописа.

За писање референци користити АПА (Приручник за публикување, Америчко психолошко друштво) међународни стандард за писање референци. Напомене тј. фусноте могу садржати допунска објашњења или коментаре који су у вези са текстом. Фусноте се пишу у фонту *Times New Roman*, величине 10 pt.

Код АПА стила извор који користимо наводи се **унутар текста**, тако што се елементи (аутор, година издања, број стране на којој се налази део који цитирамо) наводе у заградама непосредно пре тачке и одвајају зарезом.

ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА УНУТАР ТЕКСТА

Уколико се цитира извор написан од стране једног аутора:

Када се у реченици спомиње аутор и наводе његове речи, онда се после имена аутора наводи година издања цитираног текста у загради, а на крају реченице потребно је ставити број стране на којој се налази реченица у тексту из којег наводимо:

Пример:

Како Бесермењи (2007) истиче, „нарочито је присутан проблем загађења ваздуха, који је првенствено последица изразито ниског нивоа еколошке свести, као и недостатка професионалног образовања, у области животне средине“ (стр. 496).

Када се аутор не спомиње у реченици, онда његово презиме, годину издања рада и број стране у раду стављамо у заграде и на крај реченице.

Пример:

Такође, „очекује се да ће сеоски туризам дјеловати као један од алата за одрживи рурални развој“ (Ivolga, 2014, стр. 331).

Напомена: Ако је цитат настао парафразирањем или резимирањем, податак о броју стране није неопходан.

Пример:

Животна средина представља све оно што нас окружује, односно све оно са чиме је директно или индиректно повезана човекова животна и производна активност (Хамидовић, 2012).

Уколико се цитира извор написан од стране два аутора:

Између презимена аутора ставити „и“ или „&“, у зависности да ли се аутори спомињу у реченици, или не.

Примери:

Чодри и Гупта (2010) наводе да чак 75% сиромашних у свету живи у руралним подручјима, а више од једне трећине руралних подручја налази се у сушним и полусушним регијама. Стога се „рурални развој сматра сложеном мрежом у којој се мобилизују ресурси и у којима се контрола процеса састоји од међуигре локалних и спољшњих сила“ (Папић & Богданов, 2015, стр. 1080).

Уколико се цитира извор написан од стране 3–5 аутора:

Приликом првог навођења таквог извора навести све ауторе:

Пример:

(Џвијановић, Матијашевић Обрадовић & Шкорић, 2017)

Код каснијих навођења овог извора навести само првог аутора и додати *и др.*

Пример:

(Џвијановић и др., 2017)

Уколико се цитира извор написан од стране 6 и више аутора:

При првом и сваком даљем навођењу навести само првог аутора и додати *и др.*

Пример:

(Савић и др., 2010)

Уколико се цитира текст чији је аутор организација:

Када је аутор текста нека организација, онда њен назив треба ставити у заграду као аутора тог текста. Ако организација има познат скраћен назив, тада ћемо тај скраћени назив написати у угластој загради, после пуног назива, у првом навођењу, док свако следеће навођење треба обележити овим скраћеним називом.

Пример:

Прво навођење: (Serbian Academy of Sciences and Arts [SASA], 2014).

Каснија навођења: (SASA, 2014).

Уколико се цитира текст чији аутори имају исто презиме:

Код аутора са истим презименом користити иницијале имена како би се избегла конфузија.

Пример:

Став који је изнео Д. Савић (2017) презентован је ...

Уколико се цитира више референци истог аутора из исте године:

Ако имамо две или више референци од истог аутора, из исте године, онда се после податка о години додају словне ознаке „а“, „б“, итд.

Пример:

(Драгојловић, 2018а)

(Драгојловић, 2018б)

Уколико постоји два или више текстова у једном цитату:

Када се наводи два или више текстова у једном цитату, онда се у загради наводе презимена аутора оригиналних текстова по реду објављивања и раздвајају се тачка-зарезом.

Пример:

Очигледно је да је живот и рад у руралним подручјима одувек био повезан са специфичним материјалним и симболичким односима према природи (Milbourne, 2003; Castree & Braun, 2006).

Уколико се цитира чланак из новина са наведеним аутором:

Пример:

У *НС уживо* (Драгојловић, 2021) објављено је да...

У списку коришћених референци ову референцу писати у следећем стилу: Драгојловић, Ј. (2021). Анкетирани Новосађани за враћање смртне казне у Устав. *НС уживо*, 22. јануар.

Уколико се цитира чланак из новина без наведеног аутора:

Пример:

Објављено у *Политици* (2012)

У списку коришћених референци ову референцу писати у следећем стилу:
Политика. (2012). Стражевица готова за два месеца. 1. фебруар.

Уколико се цитира лична кореспонденција:

Пример: Према тврдњама Николића (2020)

У списку коришћених референци ову референцу писати у следећем стилу:
Николић, А. (2020). *Писмо аутору*. 21. новембар.

Уколико се цитира текст у штампи:

На крају референце, а пре тачке, обавезно додати „у штампи“.

Уколико се цитирају судске одлуке, пракса Европског суда за људска права, и други извори из домаће и међународне судске праксе:

Референца треба да садржи што потпуније податке: врсту и број одлуке, датум када је донета, публикацију у којој је објављена.

Пример у тексту:

(Решење Вишег суда у Београду – Посебног одељења К.По1 бр. 276/10 од 26. јануара 2012. године)

Пример у тексту: (Vorodin v Russia, par. 166).

Напомена:

Извори из судске праксе не наводе се у списку коришћене литературе. Пуна референца из судске праксе наводи се у фусноти. Приликом цитирања праксе Европског суда за људска права наводи се и број поднете представке.

Пример за референцу у фусноти:

Како се наводи у Решењу Вишег суда у Београду – Посебног одељења К.По1 бр. 276/10 од 26. јануара 2012. године. *Интермех* (2012). *Билтен Вишег суда у Београду*, 87, стр. 47.

Vorodin v Russia, представка бр. 41867/04, пресуда ЕCHR, 6. 2. 2013, par. 166.

Уколико се цитирају закони и други прописи:

Када се цитира законски текст или други пропис, у тексту навести пун назив закона или другог прописа и годину када је закон или пропис ступио на снагу.

Пример:

(Законик о кривичном поступку, 2011).

(Правилник о садржини одлуке о спровођењу поступка јавне набавке од стране више наручилаца, 2015).

Ово правило важи и за законе или друге прописе који се више не примењују.

Пример:

(Кривични закон Републике Србије, 1977)

Када се цитирају међународни прописи, у тексту је довољно навести скраћени назив документа уз навођење његовог броја и године када је усвојен.

Пример:

(Регулација бр. 1052/2013) или (Директива 2013/32)

Уколико се цитира текст непознате године издања или рада непознатог аутора:

У раду се ова врста текста цитира тако што се на месту где би требало да стоји година наводи *н.д.* (непознат датум).

Пример:

Њихов значај за парламентарне процесе је немерљив (Острогорски, н.д.).

Ако се у рукопису користи рад непознатог аутора, навешће се наслов рада који се цитира, уз годину, ако је позната.

Пример:

Све нам то потврђује и мешовита, објективно-субјективна теорија (Елементи кривичног дела, 1986, стр. 13).

Важна напомена:

Цитирани извори (без обзира на којем су језику писани) не преводe се на енглески. Наслов цитираног извора у верзији рада на српском језику у ћириличном писму не преводи се на енглески језик.

Примери:

1. Матијашевић Обрадовић, Ј. (2017). Значај заштите животне средине за развој екотуризма у Србији. *Агроекономика*, 46(75), стр. 21–30
2. Јовашевић, Д. (2017). *Кривична дела убиства*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања
3. Уредба о еколошкој мрежи Владе Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 102/10
4. Закон о туризму. *Службени гласник РС*, бр. 17/19

На крају сваког текста, у одељку под насловом *Литература* обавезно је навести списак свих цитираних референци по алфаветском редоследу. Наслови на страним језицима који почињу са одређеним или неодређеним члановима („a“, „the“, „Die“, итд) ређају се као да члан не постоји. Листа референци треба да садржи само радове који су објављени или прихваћени за објављивање.

Уредништво инсистира на референцама новијег датума, о чему ће се посебно водити рачуна приликом одабира текстова за публикавање, а на крају сваке референце обавезно је навођење DOI броја, уколико га цитирана референца садржи. Уколико цитирана референца не садржи DOI број, аутор се може позвати на URL адресу.

Пример навођења референце са DOI бројем:

Počuša M. & Matijašević Obradović, J. (2018). The Importance of Evidence Collection in Procedures for Criminal Acts in the Field of Economic Crime in Serbia. In: Meško, G., et al. (eds.), *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe: From Common Sense to Evidence-based Policy-making* (pp. 671–681). Maribor: Faculty of Criminal Justice and Security and University of Maribor Press. DOI: 10.18690/978-961-286-174-2

Пример навођења референце са URL адресом:

Милосављевић, Б. (2015). Правни оквир и пракса примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података у Републици Србији У: Петровић, П. (уред.), *Посебне мере тајног прикупљања података: између закона и судске праксе* (стр. 5–33). Београд: Београдски центар за безбедносну политику. Приступљено 15. 1. 2021. https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/06/posebne_mere_tajnog_prikupljanja_podataka_-_vodac_.pdf

Примери коришћених референци које се наводе на крају:

Литература

1. Агенција за привредне регистре. *Привредна друштва*. Приступљено 10. 1. 2021. <https://www.apr.gov.rs/o-agenciji.1902.html>
2. *California Secretary of State*. Приступљено 15. 12. 2020. <https://www.sos.ca.gov/business-programs/>
3. Дукић-Мијатовић, М. (2011). Корпоративно управљање и компанијско право Републике Србије. *Право – теорија и пракса*, 28(1–3), стр. 15–22
4. Драгојловић, Ј., & Бингулац, Н. (2019). *Пенологија између теорије и праксе*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
5. Драгојловић, Ј. (2021). Анкетирани Новосађани за враћање смртне казне у Устав. *НС уживо*, 22. јануар
6. Gopalsamy, N. (2016). *A Guide to Corporate Governance*. New Delhi: New Age International
7. Jesover, F., & Kirkpatrick, G. (2005). The Revised OECD Principles of Corporate Governance and their Relevance to Non-OECD Countries. *Corporate Governance: An International Review*, 13(2), pp. 127–136. DOI: 10.1111/j.1467-8683.2005.00412.x
8. Милосављевић, Б. (2015). Правни оквир и пракса примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података у Републици Србији У: Петровић, П. (уред.), *Посебне мере тајног прикупљања података: између закона и судске праксе* (стр. 5–33). Београд: Београдски центар за безбедносну политику.

Приступљено 15. 1. 2021. https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/06/posebne_mere_tajnog_prikupljanja_podataka_-_vodic_.pdf

9. Počuča M., & Matijašević Obradović, J. (2018). The Importance of Evidence Collection in Procedures for Criminal Acts in the Field of Economic Crime in Serbia. In: Meško, G., et al. (eds.), *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe: From Common Sense to Evidence-based Policy-making* (pp. 671–681). Maribor: Faculty of Criminal Justice and Security and University of Maribor Press. DOI: 10.18690/978-961-286-174-2
10. Regulation (EU) No. 1052/2013 establishing the European Border Surveillance System (Eurosur), OJ L 295 of 6/11/2013
11. Шкорић, С. (2016). *Утицај пословног имена привредног друштва на његово пословање – докторска дисертација*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
12. Шкулић, М. (2007). *Кривично процесно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду; ЈП Службени гласник
13. Уредба о еколошкој мрежи Владе Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 102/10
14. Велковић, Н. (2017). *Индикатори одрживог развоја: Србија и свет*. Приступљено 22. 10. 2017. <http://indicator.sepa.gov.rs/o-indikatori>
15. Законик о кривичном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14 и 35/19

**Pravni fakultet за привреду и правосуђе у Новом Саду
Univerzitet Privredna akademija**

Нови Сад, Гери Кароља 1
Тел: 021/400-499,
021/469-513, 021/469-518
www.pravni-fakultet.edu.rs